

Ref

Högskolans journalistutbildning

SOU 1987:50

Betänkande avgivet av utredningen
om högskolans journalistutbildning

Statens offentliga utredningar
1987:50
Utbildningsdepartementet

Högskolans journalistutbildning

Präntare, Bo

Särskilde utredarens "Översyn
av högskolans journalistutbildning"
Stockholm 1987

Beställningsadress:
Allmänna Förlaget
Kundtjänst
106 47 STOCKHOLM
Tel: 08/739 96 30

Beställare som är berättigade till remissexemplar eller friexemplar kan beställa sådana under adress:

Regeringskansliets förvaltningskontor

SOU-förrådet

103 33 STOCKHOLM

Tel: 08/763 23 20 Telefontid 8¹⁰ – 12⁰⁰ (externt och internt)

08/763 10 05 12⁰⁰ – 16⁴⁰ (endast internt)

Till Statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet

Regeringen bemyndigade 1986-06-18 chefen för utbildningsdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att se över högskolansjournalistutbildning.

Uppdraget anförtroddes mig. Jag överlämnar härmed slutresultatet av mitt arbete. Tidigare har jag överlämnat debattskriften "Journalistik och journalistutbildning. 12 personliga inlägg" (DsU 1987:10).

I arbetet med översynen har jag haft kontakt med lärare, elever och andra vid JHG, JHS och FOJO och med representanter för SÖ och UHÄ samt för Umeå universitet och Högskolan i Sundsvall/Härnösand, besökt dem folkhögskolor som jag funnit ha de mest omfattande journalistkurserna, haft kontakter med SJFs och TAs referensgrupper i journalistutbildningsfrågor, träffat skilda organisationers och massmedieföretags representanter och anställda. Av utredningstexten framgår även vilka andra kontakter jag haft under arbetets gång.

I arbetet har jag samarbetat med Bertil Anders Ströhm. Han var med om att utreda journalistutbildningen inför 1959 års start av det första journalistinstitutet. Hans mångåriga erfarenheter av utbildningsfrågor inom massmediesektorn har haft stor betydelse för mina möjligheter att genomföra det utredningsarbete som nu är avslutat. I frågor som rör högskolans forskningsförberedande utbildning m.m. har jag haft stor hjälp av högskolelektor Tom Olsson vid JHS.

För det som saknas och för det som blivit felaktigt i utredningen har jag dock ensam ansvaret, liksom alldeles självfallet för de synpunkter och förslag jag framför.

Mitt uppdrag är härmed avslutat.

Stockholm den 26 augusti 1987

Bo Präntare

INNEHÅLL

	Sidan
1 <i>Utredarens sammanfattande synpunkter och förslag</i>	11
Bakgrund	
2 <i>Tidigare utredningar</i>	15
2.1 Journalistinstitut och journalisthögskolor	15
2.2 "à jour" 1975	16
2.3 "Alternativ journalistutbildning" 1983	17
2.4 Departementspromemoria 1985	17
2.5 "Översyn av FOJO" 1982	18
3 <i>Högskolans journalistutbildning</i>	21
3.1 Inledning	21
3.2 UHÄs utbildningsplan	23
3.3 Utbildning på JHG och JHS	24
3.4 Praktiktermin	29
3.5 Utvärderingar av utbildningen	32
3.6 Utredarens påpekanden	35
4 <i>Andra utbildningsvägar inom högskolan</i>	37
4.1 Kultur- och informationssektorn	37
4.1.1 Dramatiska Institutet	38
4.1.2 Fotohögskolan	39
4.1.3 Kulturvetarlinjer	39
4.1.4 Informationsutbildningar	40
4.1.5 Allmän informatörslinje (förslag)	42
4.1.6 Mediatik för mediatörer	43
5 <i>Utbildningsvägar utanför högskolan</i>	45
5.1 Inledning	45
5.1.1 Allmän och yrkesinriktad utbildning	45
5.1.2 Folkhögskolornas mediekurser	47
5.1.2.1 Kaggeholms folkhögskola	49
5.1.2.2 Kalix folkhögskola	50
5.1.2.3 Skurups folkhögskola	51

5.1.2.4	Strömbäcks folkhögskola	51
5.1.2.5	Södra Vätterbygdens folkhögskola	53
5.1.2.6	Iakttagelser om elevurval	54
5.2	Aspirantutbildning inom pressen	55
5.3	Högre specialkurs vid gymnasium	57
6	<i>Högskolans fortbildning för journalister</i>	61
6.1	Längre fortbildningskurser	61
6.2	Korta kurser vid FOJO	62
7	<i>Arbetsmarknaden för journalister</i>	67
7.1	Inledning	67
7.2	SJF:s journalistdefinition	67
7.3	Journalistkåren: utveckling, struktur	68
7.4	Arbetsmarknaden: stagnation, arbetslöshet	70
7.5	Arbetsmarknaden: pensionsavgångar	74
7.6	Dimensionering av utbildningen	76
8	<i>Journalistroll och yrkesidentitet</i>	79
8.1	Massmediers och journalisters uppgifter	79
8.2	Journalistens roll	81
8.3	Utbildningen och yrkesrollen	83
8.4	Två skilda yrken: journalist och informatör	85
	Förändrad journalistutbildning	
9	<i>Blockindelad grundutbildning</i>	87
9.1	Inledande presentation	87
9.1.1	Utbildningens syfte	89
9.1.2	Utbildningens längd - en avvägningsfråga	89
9.1.3	Antal studieplatser	90
9.1.4	Blockindelningen	92
9.1.5	Samhällsvetenskapligt block	93
9.1.6	Journalistikblock	94
9.1.7	Fördjupningsblock, medieinriktning	94
9.1.8	Påbyggnads-/fortbildnings- och forsknings- förberedande kurser	95

9.1.9	En ny studiemiljö	95
9.1.10	Organisation och innehåll	96
9.2	Samhällsvetenskapligt block	97
9.3	Journalistikblock	99
9.3.1	Något om kursens innehåll	100
9.3.2	Praktik: en vecka + sex veckor	102
9.4	Fördjupningsblock med medieinriktning	104
9.4.1	Uppsatsarbete	104
9.4.2	Medieinriktade kurser	106
9.4.3	Organisation m.m.	107
9.5	Adjungerade professorer	107
9.6	Utbildningen i radio och TV	109
9.7	Redaktionella datorsystem	113
9.8	Dimensionering och lokalisering	115
9.9	Antagning till journalistutbildning	117
9.9.1	Bakgrund	117
9.9.2	Antagningssystemet	117
9.9.3	Höga poängtal krävs	119
9.9.4	Den tidigare urvalsprövningen	120
9.9.5	Kritik mot nuvarande antagningssystem	121
9.9.6	Utredaren om antagningssystem	123
9.9.7	Urvalsprov före antagning bör införas	125
9.9.8	Ett alternativ	125
9.9.9	Antagning till enskilda block	127
10	<i>Forskningsförberedande utbildning</i>	129
10.1	Inledning	129
10.2	Vägar till behörighet idag	130
10.3	Ringa forskning idag	132
10.4	Professuren i journalistik	132
10.5	Lika utbildning: JHG och JHS	134
10.6	Forskningsförberedande påbyggnadskurs	134
10.7	Flexibla behörighetskrav	135
10.8	Läromedelsframställning	137
11	<i>Fortbildning och vidareutbildning</i>	139
11.1	Inledning	139

11.2	Fortbildning inom grundutbildningen	140
11.3	Enstaka kurser	141
11.4	Innehåll och inriktning	141
11.5	Enstaka kurser med intensivstudier (FOJO-modell)	145
11.6	FOJOs korta kurser	145
11.7	Företagen och fortbildningen	146

12	<i>Samarbetsorgan för journalistutbildning</i>	149
----	--	-----

Bilagor

Bilaga 1:	Kommittédirektiv 1986:19	151
Bilaga 2:	UHÅs utbildningsplan	155
Bilaga 3:	JHG-information: utbildningens innehåll	161
Bilaga 4:	JHS-information: utbildningens innehåll	167
Bilaga 5:	Riktlinjer för aspirantutbildning	173
Bilaga 6:	Kursinnehåll i fortbildningsblock	179
Bilaga 7:	Södra Vätterbygdens folkhögskola: prov i nutidsorientering	185

FÖRKORTNINGAR

FOJO	Institutionen för fortbildning av journalister (Kalmar)
JHG	Journalisthögskolan i Göteborg
JHS	Journalisthögskolan i Stockholm
Jubu	Journalistutbildningsutredningen 1973-75
SJF	Svenska Journalistförbundet
SÖ	Skolöverstyrelsen
TA	Tidningarnas Arbetsgivareförening
TU	Svenska Tidningsutgivareföreningen
UHÄ	Universitets- och högskoleämbetet
SR	Sveriges Radio AB, koncernens moderbolag
Lrab	Sveriges Lokalradio AB
RR	Sveriges Riksradio AB
SvT	Sveriges Television AB

1 UTREDARENS SAMMANFATTAN- DE SYNPUNKTER OCH FÖRSLAG

Ett förslag till förändrad journalistutbildning sammanfattas här. Utredarens förslag utgår från den syn på journalistutbildningen och den viljeinriktning till förändringar som präglar direktiven till "Översyn av högskolans journalistutbildning".

Förslagen är inte kostnadsberäknade. De har inte kunnat förenas med de andra kommittédirektiv som åberopas i direktiven för den särskilde utredaren av högskolans journalistutbildning. Allmänna kommittédirektiv som utfärdades 1980 förutsätter ju att alla förslag "skall kunna genomföras inom ramen för oförändrade resurser inom det område som förslagen avser" och att "om kostnadskrävande förslag läggs fram måste samtidigt visas hur förslagen kan finansieras genom besparingar i form av rationaliseringar och omprövningar av pågående verksamhet inom utredningsområdet". Några rationaliseringsbesparingar av betydelse kan inte göras inom journalistutbildningen. Väsentliga besparingar genom omprövning av pågående verksamhet kan inte göras på annat sätt än att avveckla endera JHG eller JHS. Förslag om en sådan avveckling skulle stå helt i strid mot direktivens anda och utredarens egen uppfattning. Det är anmärkningsvärt nog att JHG redan nu måste bedriva samma utbildning i samma omfattning som JHS men med väsentligt lägre resurser, ett förhållande som utredaren menar måste rättas till.

I utredarens förslag finns delar som kan genomföras utan att det skulle påverka de totala utbildningskostnaderna för journalistutbildningen.

Utredaren har inte utpekade dessa delar i förslaget, eftersom utredaren anser att en meningsfull förändring av journalistutbildningen kräver genomgripande åtgärder, inte marginella.

Utredaren föreslår en tvåårig grundläggande journalistutbildning (80 poäng) inom högskolan. Den nuvarande praktikterminen föreslås ersatt med en veckas miljöpraktik och sex veckors praktik i nyhetsjournalistik och reportage. Hälften av eleverna förutsätts praktisera, medan övriga fortsätter sina studier i halvklass. Därefter byter eleverna plats. Härigenom minskas behovet av praktikplatser från 120 till 60. Det blir lättare att ordna praktikplatser där eleverna kan få allsidig och meningsfull praktik. Dessutom kan undervisningen på skolan under halva elevgruppens praktik bedrivas intensivt i utbildningsmoment som med fördel lärs in och övas i små elevgrupper. Därutöver vinnas tid för ytterligare sammanlagt tretton veckors studier på skolan. Den ökade tiden skall ägnas åt samhällsvetenskapliga studier med omfattande litteraturkurser och åt mer utbildning i journalistiska ämnen, särskilt åt att skriva.

Grundutbildningen indelas i tre block. Den inleds med ett samhällsvetenskapligt block första terminen (20 poäng), följs av ett journalistikblock under två terminer (40 poäng) och avslutas med en termins fördjupningsstudier och fyra medieinriktade kurser - dagspress, annan press, radio och TV -, av vilka eleverna följer två.

Nuvarande och förväntad utveckling av arbetsmarknaden för journalister motiverar inte att utbildningskapaciteten höjs. Utredaren föreslår att till den sammanhängande journalistutbildningen om fyra terminer 100 elever antages. Det är 20 färre än idag. Motsvarande antal elever kan antagas till delar av utbildningen. Till journalistblocket bör antagning ske av 20 elever med annan högskoleutbildning om minst 80 poäng. Dessa kan därigenom på koncentrerad tid få en yrkesinriktad utbildning. Till det samhällsvetenskapliga blocket antages likaså 20 elever, t.ex. de som genomgått aspirantutbildning inom pressen, har minst tre års journalistisk yrkeserfarenhet eller som genomgått journalistlinje på vissa folkhögskolor. Utredaren föreslår att SÖ skall utfärda en vägledande studieplan för de folkhögskolor som vill ge yrkesinrikta-

de journalistkurser. Folkhögskolor med medieinriktade kurser som ej vill följa den vägledande studieplanen, bör inte få beskriva sina kurser såsom yrkesinriktade.

Antagning av elever bör på nytt ske efter urvalsprov motsvarande dem som användes innan journalisthögskolorna blev institutioner inom högskolan. Därigenom kan för journalistiken starkt motiverade ungdomar få högskoleutbildning trots att de under gymnasietiden inte nått maximala betygspoäng. Dessutom kan urvalsprövningen öka antalet för journalistik lämpliga och motiverade studerande.

I överbälgandena om journalistutbildningens längd har utredaren lagt stor vikt vid att högskolan i större utsträckning skall engageras för fortbildning och vidareutbildning av journalister. Utredaren har funnit ett stort behov av sådan utbildning inom journalistkåren; inte ens hälften av journalisterna har genomgått högskolans journalistutbildning och så kommer det att förbli ytterligare ett drygt decennium vid nuvarande dimensionering av grundutbildningen. Vardera JHG, JHS och FOJO bör varje termin kunna ge enstaka kurser om sammanlagt 20 poäng. Kurserna skall alltså tillsammans motsvara en termins studier, men varje kurs skall vara kortare, tre till tio veckor lång. Ännu kortare och mycket eftersökta kurser ges redan av FOJO. En utökning av dessa kurser synes utredaren väl motiverad, men utredaren anser att en utökning inte kan aktualiseras utan föregående överläggningar och samförstånd med såväl TA som SJF, eftersom dessa två parter i kollektivavtal bestämt att eleverna på FOJO har rätt till lön under studietiden.

Utredaren föreslår vidare att en forskningförberedande påbyggnadsutbildning i journalistik om 20 poäng startas. Den 1 juli 1988 inrättas en professur i journalistik i Stockholm. Om en motsvarande professur inte samtidigt inrättas i Göteborg, bör särskilda arrangemang prövas för att ge JHG:s elever med JHS' elever likvärdiga utbildningsmöjligheter.

Utredaren föreslår att adjungerade professurer i journalistik inrättas; t.ex. i nyhetsjournalistik och research samt reportage och intervju. Till professurerna bör kallas framstående yrkesverksamma journalister.

För att få dessa att engagera sig i journalistutbildningen krävs sannolikt att tjänsterna blir deltidstjänster så att professorerna större delen av året kan upprätthålla sina ordinarie befattningar. Professurerna bör byta innehavare vartannat år. Regeringen bör inleda överläggningar med TA, som enligt utredaren visat intresse för att ekonomiskt engagera sig för inrättande av sådana professurer.

Utredaren anser att journalistlinjens nuvarande uppdrag att utbilda även för "informationsuppgifter inom offentliga och enskilda organisationer och företag" skall upphävas. Journalister och informatörer har olika yrken och deras utbildning bör ske på olika linjer inom högskolan.

Utredaren föreslår att ett samarbetsorgan för all journalistutbildning inrättas. Organet skall omfatta skolor och institutioner på olika nivåer inom utbildningsväsendet vilka ägnar sig åt journalistutbildning av olika slag. Utbudet av kurser och utbildningar blir mer och mer överskådligt. Samarbetsorganet bör årligen informera om utbudet för att underlätta att studerande hittar den för dem lämpligaste utbildningen. Samarbetsorganet bör också stimulera intresset för fortbildning och vidareutbildning.

Utredaren anser att JHG och JHS måste få investera i redaktionella datorsystem så att eleverna under utbildningen görs förtroga med den teknik de möter ute på arbetsplatserna. Det rör sig om investeringar som skolorna beräknat kosta sammanlagt bortåt fem miljoner kronor, vartill kommer drifts- och underhållskostnader. Mot denna bakgrund ifrågasätter utredaren om skolorna dessutom skall investera i dyr teknik för radio- och TV-utbildningen. Utredaren anser stora fördelar stå att vinna om JHG och JHS istället köper hela radio- och TV-utbildningen, men de skall även då behålla inflytandet över utbildningens innehåll och utformning.

2 TIDIGARE UTREDNINGAR

2.1 Journalistinstitut och journalisthögskolor

En statlig eftergymnasial journalistutbildning tillkom 1962, då riksdagen beslöt inrätta journalistinstitut i Stockholm och Göteborg.

Sedan 1959 hade det då funnits ett journalistinstitut i Stockholm med en ettårig eftergymnasial utbildning. Institutet drevs av en stiftelse, och bland stiftarna återfanns bl.a. TU, TA, PK, SJF, A-pressens Samorganisation, Föreningen Svensk Högerpress, Vectu, Föreningen Svensk Fackpress, Sveriges Radio, TT, Svenska Pressbyrå och enskilda tidningsföretag. Utbildningen var ettårig och finansierades i huvudsak av stiftarna. Utbildningen syftade till "att träna eleverna i journalistisk teknik under inskärpande av det fria ordets betydelse för medborgarna och samhället" och till "att orientera om olika massmedia och om dagens värld, det svenska samhället och aktuell samhällsdebatt".

Också vid de två statliga journalistinstituterna blev utbildningen ettårig. En studentlinje ledde till journalistexamen, en akademikerlinje till akademisk journalistexamen, men undervisningen var i huvudsak gemensam för studerandena på de båda linjerna. Vardera institutet tog in ca 75 elever. Under åren 1962-67 utbildade de sammanlagt ca 750 journalister.

Journalistinstituterna ombildades 1967 till journalisthögskolor. Utbildningen blev tvåårig. I utbildningen ingick då en termins praktik istället för den förpraktik som utgjorde antagningsvillkor för sökande till journalistinstituterna, såväl de stiftelseägda som de statliga. Inrättandet

av journalisthögskolor föregicks av en utredning, "Betänkande angående journalistutbildningen" (stencil E 1966:7), av Lars Furhoff, som då var t.f. rektor vid journalistinstitutet i Stockholm.

2.2 "À jour" 1975

Journalistutbildningsutredningen (Jubu), som hade i uppdrag att göra en översyn av utbildningen vid journalisthögskolorna, började sitt arbete 1973 och överlämnade 1975 sitt betänkande "À jour" (SOU 1975:25). Enligt Jubu fungerade journalistutbildningen i stort sett väl. Ifråga om elevernas samhällsorientering förelåg dock uppenbara brister, och Jubu föreslog en förlängning av utbildningen med en termin (från 80 till 100 poäng). Förlängningen skulle i första hand utnyttjas för att förstärka den samhällsorienterande undervisningen. Jubu föreslog följande utbildningsplan:

A. Samhällsorienterande grundkurs	20 poäng
B. Journalistisk grundkurs	40 poäng
C. Studiepraktik	20 poäng
D. Fördjupningsstudier	20 poäng

Jubus förslag om en förlängd journalistutbildning förverkligades inte. Riksdagen biföll regeringens förslag (prop. 1976/77:59) att utbildningen också fortsättningsvis skulle omfatta fyra terminer (80 poäng) samt utbildningsutskottets yrkande att en av dessa terminer (20 poäng) skulle utgöras av praktik. Därutöver skulle vid journalisthögskolorna inrättas en påbyggnadstermin, i första hand avsedd för den som genomgått den grundläggande journalistutbildningen om 80 poäng och därefter arbetat som journalist i minst ett år. Påbyggnadskursen skulle även vara öppen för journalister som saknade grundläggande journalistutbildning under förutsättning att de hade arbetat minst fyra år i yrket.

Påbyggnadskursen lockade få elever. Den blev därför successivt avvecklad, först i Göteborg och sedan i Stockholm (budgetpropositionerna 1981/82 och 1982/83).

2.3 "Alternativ journalistutbildning" 1983

Regeringen gav 1982 UHÄ i uppdrag att utreda frågan om den nuvarande journalistlinjen kunde kompletteras med en kortare journalistisk utbildning såsom påbyggnad på annan högskoleutbildning. UHÄ gav utredningsuppdraget till direktören Jan-Otto Modig. I "Alternativ journalistutbildning" (UHÄ-rapport 1983:21) föreslog denne en ny ettårig journalistutbildning såsom yrkesinriktad påbyggnad för dem som hade tidigare högskoleutbildning om minst 120 poäng. Utredaren föreslog emellertid också att utbildningen för övriga vid journalistlinjen skulle förlängas med två terminer, dvs. från 80 till 120 poäng.

UHÄ begärde i anslagsframställan för budgetåret 1985/86 att en påbyggnadslinje om 40 poäng skulle inrättas på försök vid journalisthögskolan i Göteborg och för tillträde till linjen skulle krävas 120 poäng. Påbyggnadslinjen skulle väsentligen finansieras genom att antalet platser vid den tvååriga journalistlinjen minskades. Någon förlängning av den existerande journalistutbildningen föreslogs däremot inte.

UHÄ:s förslag togs inte upp i budgetpropositionen (1984/85: 100, bil. 10 s. 328), där utbildningsministern anförde att journalistutbildningens utformning borde bedömas med hänsynstagande till hur utbildningsfrågorna inom informationsområdet i dess helhet kommer att lösas.

2.4 Departementspromemoria 1985

Inom utbildningsdepartementet utarbetades 1985 en promemoria om journalistutbildningen. I denna föreslogs att utbildningen skulle förlängas till tre år, dvs. sex terminer. De två första terminernas utbildning skulle vara strängt produktionsinriktad och hantverksmässigt ge "samma kompetens som de folkhögskolekurser som ger journalistisk

grundutbildning". Tredje terminen skulle utgöra en "teoretisk del" med "journalistisk tillämpning av ämnen som är nödvändiga för yrkesutövningen" och fjärde terminen bestå av praktik på redaktion. Målsättningen för de två återstående terminernas utbildning borde vara "en fördjupad hantverksskicklighet i kombination med ett ökat allmänskunnande, inte minst kunnande om samhället och dess uppbyggnad" och undervisningen skulle "byggas upp kring en kombination av olika kortkurser" i teoretiska och journalistiska ämnen.

Utbildningen föreslogs bli organiserad i block. Flera ingångar och utgångar skulle öppna högskolans journalistutbildning för nya grupper av studerande som skulle ha möjlighet att välja delar av utbildningen och inte behöva genomgå utbildningens samtliga block. Vissa delar av journalistutbildningen skulle kunna förläggas utanför Stockholm och Göteborg.

Förslagsdelen i departementspromemorian författades av Christer Isaksson, då informationssekreterare hos utbildningsministern, nu statsministerns pressekreterare.

Christer Isaksson utvecklar motiv och förslag i promemorian i sitt kapitel i debattskriften "Journalistik och journalistutbildning" (Ds U 1987: 10). Promemorian behandlades i en arbetsgrupp med representanter för bl.a. TA och SJF, vilka också yttrade sig över dess förslag. Handläggningen av ärendet fullföljdes emellertid inte. Promemorian överlämnades av regeringen till den 18 juni 1986 tillkallade särskilde utredaren av vissa frågor som rör högskolans journalistutbildning, "Översyn av högskolans journalistutbildning" (Dir. 1986:19).

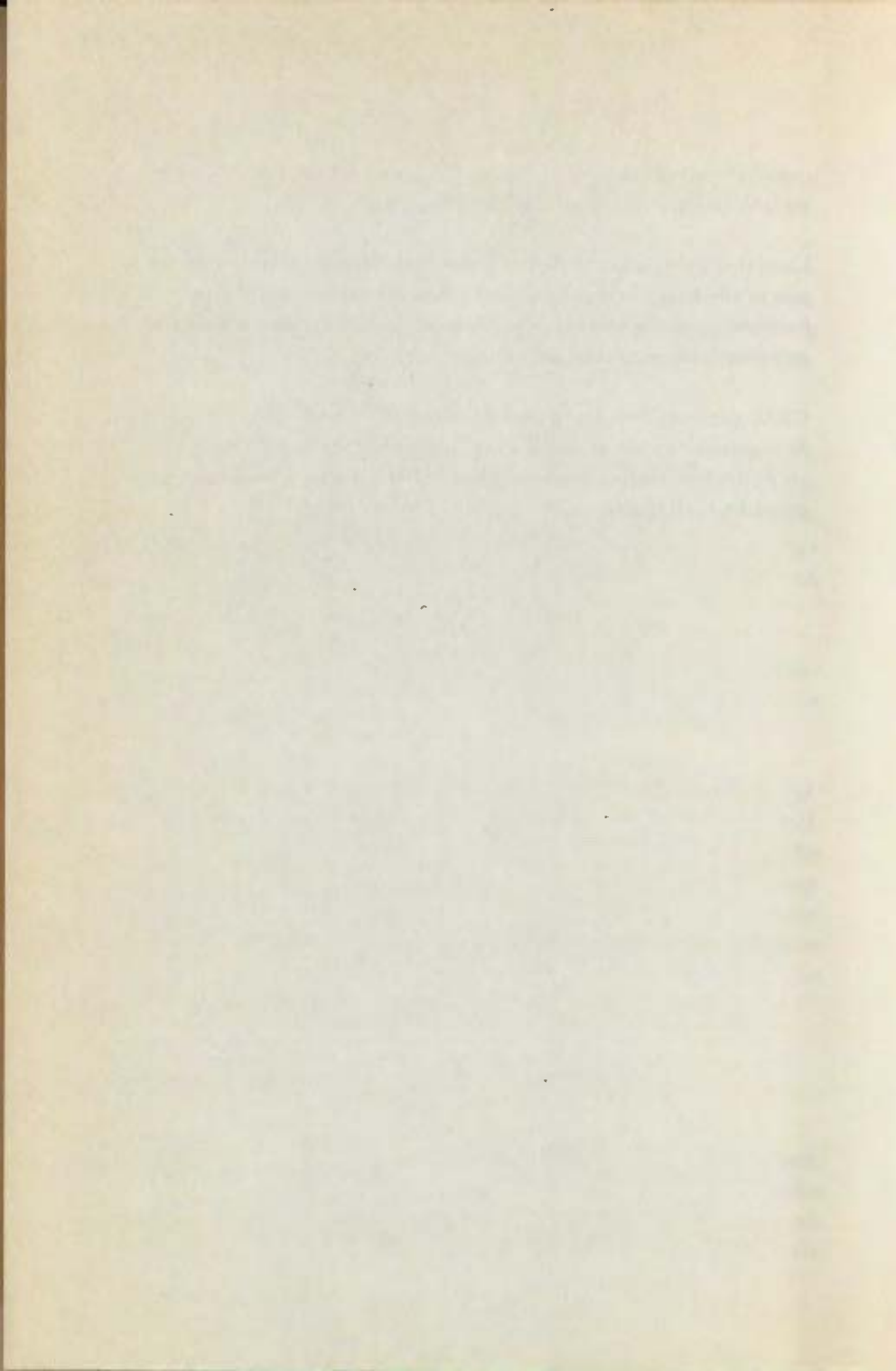
2.5 "Översyn av FOJO" 1982

Även verksamheten vid Institutionen för fortbildning av journalister, FOJO, i Kalmar har utretts på uppdrag av UHÄ. Utredningen gjordes av chefen för Radio Värmland Bengt Frykman, vars synpunkter och förslag presenterades i UHÄ-rapport 1982:23, "Översyn av FOJO". Ut-

redaren fann inga skäl att föreslå ändringar av antagningsbestämmelser för eller innehåll och inriktning av FOJOs kursutbud.

Utredaren föreslog att all fort- och vidareutbildning kortare än en termin skulle koncentreras till FOJO i Kalmar och att all terminslång fortbildning skulle koncentreras till de journalisthögskolor som bedrev grundläggande journalistutbildning.

UHÅs planeringsberedning för kultur- och informationsyrken samt för de humanistiska och teologiska fakulteterna (Pbk) beslöt i april 1983 att FOJO fortsättningsvis kunde bedriva sitt arbete efter i stort sett oförändrade riktlinjer.

3 HÖGSKOLANS JOURNALIST- UTBILDNING

3.1 Inledning

I samband med högskolereformen 1977 blev de båda journalisthögskolorna institutioner vid universiteten i Stockholm och Göteborg. Högskolans journalistutbildning ingår sedan dess i sektorn för kultur- och informationsyrken och ges på allmän utbildningslinje, benämnd journalistlinje, vid institutionerna JHG och JHS. Allmän utbildningslinje inrättas av riksdagen och utbildningsplan för linjen fastställs av UHÄ.

Journalistlinjen är tvåårig och ger 80 poäng. Av de fyra terminerna är den tredje en praktiktermin, då eleverna hela terminen befinner sig ute på en arbetsplats som av JHG eller JHS godkänts såsom praktikplats.

Antagningen av elever till JHG och JHS hade före högskolereformen skett efter särskilda antagningsprov. Dessa började avvecklas 1977 och fr.o.m. höstterminen 1980 sker central antagning hos UHÄ. Studierna kan påbörjas såväl hösttermin som vårtermin. Vardera terminen finns 120 nybörjarplatser, 60 på JHG och 60 på JHS. Det är sällsynt att nybörjarplatserna inte tas i anspråk. Bland alla sökande finns det gott om reserver för dem som ger återbud efter den centrala antagningen.

Antalet sökande ökade mycket kraftigt i och med den centrala antagningen. Även de som söker journalistlinjen i första hand har ökat markant. Utvecklingen fr.o.m. höstterminen 1978 t.o.m. vårterminen 1987 presenteras i tabell 1.

Tabell 1

Antal sökande och examinerade ht 1978-*vt* 1987

Termin	Antal nybörjar- platser	Antal behöriga sökande		Examinerade		Därav % kvinnor
		Totalt	1:a hand	Läsår	Antal	
HT 78	120	887				
VT 79	120	979		78/79	135	53
HT 79	120	1 070				
VT 80	120	545		79/80	111	57
HT 80	120	3 342	1 154			
VT 81	120	1 659	644	80/81	150	47
HT 81	120	4 290	1 245			
VT 82	120	2 483	744	81/82	101	50
HT 82	120	4 456	1 818			
VT 83	120	2 069	942	82/83	114	47
HT 83	120	4 519	1 821			
VT 84	120	1 868	904	83/84	156	54
HT 84	120	4 238	1 769			
VT 85	120	1 535	780	84/85	130	67
HT 85	120	4 382	1 923			
VT 86	120	1 658	884	85/86	149	61
HT 86	120	3 677	1 671			
VT 87	120	1 344	734	86/87	*)	

*) Uppgifter föreligger först i december 1987 enligt SCB, som ger ut rapporter om examinerade från höskolan. Från dessa rapporter har uppgifterna hämtats.

Uppgifterna om behöriga sökande kommer från UHÅ:s antagningsstatistik.

Från journalistlinjerna kan varje läsår utexamineras 240 elever. Som framgår av examinationsstatistiken i tabell 1 understiger emellertid antalet studerande som avlägger journalistexamen markant antalet nybörjarplatser som med försumbar avvikelse motsvarar antalet studerande. Under de åtta år som redovisas i tabell 1 uppgick det sammanlagda antalet utbildningsplatser vid journalistlinjerna till 1 920 medan antalet elever som avlade examen stannade vid 1 046. Detta kan synas anmärkningsvärt. Det förhåller sig dock inte så att nästan hälften av

journalistlinjernas studerande bryter sina studier i förväg. Studieavbrott görs av ungefär var tionde elev.

En granskning av journalerna för nio terminstarters 540 elever vid JHS visar att 483 fullföljt studierna under fyra terminer, men vid undersökningstillfället hade bara 305 av dem tagit ut examensbevis. Inte mindre än 178 elever hade fortfarande restuppgifter, ofta inte större än att de kunde ha fullgjorts under ett par, tre dagars studier. Restuppgifterna skjuts emellertid upp, ibland för gott. Eleverna har fått arbete utan att förete examensbevis, och så mister examensbeviset sin attraktivitet och det känns inte angeläget att fullborda studierna. Påfallande många av de 57 elever som inte fullföljde studierna avbröt dessa i samband med praktikterminen och återkom alltså inte till sista terminens studier.

3.2 UHÄs utbildningsplan

UHÄ fastställde den 25 april 1985 nu gällande utbildningsplan för journalistlinjen. (Bilaga 2.) Utbildningen skall följa de allmänna riktlinjerna för grundläggande högskoleutbildning. Utbildningen skall bestå av en basdel om 40 poäng och en fortsättningsdel om likaså 40 poäng. Fortsättningsdelen skall inrymma studiepraktik (20 poäng) och fördjupningsstudier, som kan bedrivas med olika inriktningar.

Utbildningens syfte formuleras på följande sätt:

"Journalistlinjen skall syfta till att ge sådana baskunskaper och färdigheter samt sådan samhällsvetenskaplig orientering och kritisk skolning som fordras för yrkesverksamhet inom massmedier och för informationsuppgifter inom offentliga och enskilda organisationer och företag."

Så formulerat omfattar utbildningens syfte såväl journalistens som informatörens yrke. Formuleringen kan härledas till Jubus förslag, som i detta avseende godtog av riksdagen. Utbildning för informationsupp-

gifter hade bedrivits på journalisthögskolorna sedan de inrättades 1967 och fick dels en presslinje, dels en informationslinje.

I praktiken gör JHG och JHS stora avsteg från UHÅs utbildningsplan genom att de nästan inte alls utbildar för informationsuppgifter inom offentliga och enskilda organisationer och företag. Som framgår av det följande (kapitel 4) bedrivs informationsutbildning på andra linjer inom högskolan. Ju fler myndigheter, organisationer och företag som inrättat professionella informationsavdelningar desto klarare har det framstått att journalistens uppgift och yrke på avgörande punkter skiljer sig från informatörens. Sett från denna synpunkt är det konsekvent och riktigt att den yrkesinriktade utbildningen av journalister respektive informatörer sker på skilda linjer.

3.3 Utbildning på JHG och JHS

Universitet och högskolor har de senaste åren givits ökat ansvar för hur verksamheten bedrivs och för hur tilldelade resurser används. Den lokala friheten och det lokala ansvaret har vidgats - och utnyttjats.

UHÅs utbildningsplan för journalistlinjen är mycket översiktlig. Det är meningen att de lokala linjenämnderna - med företrädare för lärare och elever samt för yrkeslivet - skall ha möjlighet att ge utbildningsplanen innehåll och därigenom kunna ge utbildningen en lokal profil. Denna frihet har fått till följd att den utbildning som ges på JHG inte är identisk med den som ges på JHS.

Att utbildningen på JHG har ett delvis annat innehåll och följer ett annat mönster än utbildningen på JHS behöver inte enbart bero på pedagogiska överväganden inom respektive skolas linjenämnd. I viss utsträckning kan skillnaden förklaras av att JHG och JHS tilldelats olika ekonomiska resurser. Skolornas ekonomiska ramar bestäms även de lokalt, nämligen av universiteten i Göteborg respektive Stockholm.

I UHÅs verksamhetsberättelser återfinns uppgifter också om journalistlinjernas kostnader. UHÅ påpekar visserligen att de olika högskole-

enheternas redovisning av kostnader förefaller osäker. Påpekandet gäller högskoleenheter i allmänhet. I vilken mån det är relevant för JHG eller JHS framkommer inte. Av uppgifterna om journalistlinjernas kostnader, som redovisas i tabell 2, framgår emellertid tydligt att kostnaderna (= resurserna) är väsentligt lägre för JHG än för JHS.

De i tabell 2 presenterade kostnadsuppgifterna omfattar budgetåren 1982/83 - 1985/86 (uppgifter om 1986/87 föreligger inte i augusti 1987). För undvikande av missförstånd skall påpekas att siffrorna som avser JHS är "rensade" och endast gäller journalistlinjen. (JHS har utöver journalistlinjen en lokal linje i informationskunskap - upp till 60 poäng - och vissa resurser/kostnader är gemensamma för journalistlinjen och informationskunskapen.)

Kostnaden per utnyttjad årsplats vid journalistlinjen budgetåret 1985/86 uppgick på JHS till 31 601 kronor mot 28 808 kronor på JHG, en skillnad således på i det närmaste 3 000 kronor.

I detta sammanhang kan det vara av intresse att notera att det inom hela kultur- och informationssektorn budgetåret 1985/86 utnyttjades 4 715 årsplatser till en genomsnittlig kostnad av 38 924 kronor. Den genomsnittliga årskostnaden per utnyttjad årsplats vid journalistlinjerna blev väsentligt lägre, nämligen 30 252 kronor.

Det är inte alldeles lätt att jämförande beskriva utbildningen vid JHG och JHS. Som tidigare påpekats fastställs utbildningsplanerna lokalt av respektive linjenämnd. Därtill kommer att utbildningen förändras från år till år. Att JHG och JHS dessutom använder olika beteckningar för samma kursmoment underlättar inte möjligheterna att göra relevanta jämförelser, i synnerhet inte när de olika beteckningarna inte bara är beteckningar utan utgör ett uttryck för skolledningarnas och enskilda lärares uppfattningar om vilken inriktning utbildningen i ett ämne eller moment skall ha. "Massmedieretorik" hos JHS, för att ta ett exempel, står för en annan uppfattning om innehållet i det ämnesområdet som JHG benämner "Språkvård och stilistik".

Kontinuerligt görs kursvärderingar av olika slag, dels på skolan av lärare och studerande, dels i kontakter med företrädare för de företag som tar emot praktikanter från skolorna. Självklart påverkar täta kursvärderingar undervisningens uppläggning. Hur omfattande förändringarna blir beror dock ytterst på lärarnas ambitioner och vilja till förnyelse.

Tabell 2

Kostnader totalt och per årsstudieplats fyra budgetår

	Antal årsstudieplatser		Total kostnad tkr.	Kostnad (kr.) per utnyttjad årsstudie- plats
	Tillhanda- hållna	Utnyttjade		
1985/86 JHS	240	228	7 205	31 601
JHG	240	213	6 136	28 808
1984/85 JHS	240	216	7 061	32 690
JHG	240	222	5 653	25 464
1983/84 JHS	240	216	7 047	32 625
JHG	240	222	5 692	25 640
1982/83 JHS	240	216	6 696	31 000
JHG	240	226	5 136	22 726

Båda skolorna utnyttjar gästlärare i stor omfattning. En del gästlärare undervisar på båda skolorna, andra endast på en av skolorna. För båda skolorna gäller att många av gästlärarna bara undervisar en eller ett par terminer. Även detta bidrar till att utbildningen får olika innehåll och kunskapsmål.

Beskrivningar av utbildningsinnehållet på JHG respektive JHS återfinns såsom bilaga 3 och 4. Beskrivningarna är hämtade från av skolorna själva gjorda presentationer, aktuella inför vårterminen 1987.

En rubrikmässig presentation av vilka moment som ingår i utbildningen på JHG respektive JHS kan se ut på följande sätt:

*JHG**Grundkurs, 40 poäng*

Första terminen:
 Journalistik o grafisk
 teknik
 Illustrationskunskap
 Språkvård
 Massmedieteori m.
 källkritik
 Statskunskap: kommunal
 förvaltning
 Övningstidningar

Andra terminen:
 Radio/TV
 Journalistik o grafisk
 teknik
 Stilistik
 Yrkesetik och rättskun-
 skap
 Statskunskap: svensk
 politik och förvaltning
 och arbetsmarknad
 Fördjupningsblock
 (olika ämnen olika år)

*JHS**Grundkurs, 40 poäng*

Första terminen:
 Journalistik
 Redigering
 Bild
 Redaktionsövningar
 Massmedieretorik
 Rättskunskap
 Massmediekunskap
 Källor inkl. statskunskap
 Källkritik
 Övningstidning

Andra terminen:
 Radio
 TV
 Källor
 Massmediekunskap
 Journalistik
 Rättskunskap
 Interninformation
 Magasinsproduktion

JHG

Praktiktermin, 20 poäng
Fördjupningsstudier,

Journalistik
 Ekonomi
 Examensarbete
 Fördjupning: press,
 radio eller TV

JHS

Praktiktermin, 20 poäng
Fördjupningstermin, 20 poäng

Massmedieretorik
 Massmediekunskap
 Rättskunskap
 Källor
 Seminarieuppsats

(endera mmretorik, mmkunskap
 och källkritik)
 Examensarbete: undersökande
 reportage

Såväl på JHG som på JHS sker undervisningen i form av lektioner, övningar, grupparbeten och diskussioner. Traditionella tentamina används sällan. Kunskapskontrollen sker istället i anslutning till bedömningen av fullgjorda arbetsuppgifter. Detta sker i något större utsträckning vid JHS än vid JHG, men också vid JHG förekommer regelrätta tentamina endast i några ämnen.

Teori och praktik blandas inte bara i tiden. I enlighet med riksdagens beslut om journalistutbildningen integreras teori och praktik ämnesvis. Ämnena löses upp och fragmentiseras. Lektioner och övningar varvas inte bara ett ämne eller ämnesmoment i taget utan två eller flera ämnesmoment kan löpa parallellt. Bara få och korta utbildningsavsnitt är sammanhållna i tiden.

De parallella studierna är i vissa ämnen fördelade över de tre skolterminerna. Det är därför ogörligt att i den nuvarande utbildningsorganisationen skapa ingångar och utgångar för studerande som skulle vilja följa bara enstaka utbildningsavsnitt.

3.4 Praktiktermin

Den tredje terminens praktik skall ge eleverna "möjlighet att i en konkret arbetssituation omsätta och pröva kunskaperna från grundkursen" (JHS' studieinformation). De skall få "vana att systematiskt söka efter källor, att kritiskt och metodiskt granska tillgängligt material samt att presentera information korrekt vad gäller såväl innehåll som språklig utformning" (JHG's studieinformation).

På praktikplatserna finns en handledare, som skall ansvara för att praktikanten får ett utbildningsprogram, som anger vilka arbetsmoment som skall praktiseras och hur lång tid som skall användas för respektive moment. "Eleven och handledaren träffas sedan varje vecka för att diskutera det löpande arbetet och utvecklingen av elevens skrivande" (JHS).

Utbildningen av och kontakterna med handledarna skiljer sig åt mellan JHG och JHS, men detta är inte ett resultat av olika syn på handledningens betydelse utan en av effekterna av skolornas olika ekonomiska resurser. På JHG måste studievägledning och handledarekontakter skötas av samma person, medan JHS har resurser att fördela dessa uppgifter på två personer (deltidstjänster på JHS med sammanlagt mer tjänstetid än JHG-tjänsten omfattar).

Jubu kunde konstatera att praktiken fyllde en viktig funktion i journalistutbildningen. Jubu noterade att det förelåg svårigheter att få praktikplatser, särskilt inom dagspressen, men Jubu fann ändå inte skäl att föreslå några ytterligare åtgärder "för att tillgodose behovet av praktikplatser". Utvecklingen borde "emellertid följas med uppmärksamhet".

"Alternativ journalistutbildning" redovisade återkommande diskussioner om det för journalistutbildningen unika förhållandet att de studerande under praktikterminen har lön (75 procent av begynnelselönen enligt avtal mellan TA och SJF), vilket kunde medföra att antalet praktikplatser blev färre. "En sådan utveckling skulle vara ytterst skadlig för utbildningen vid journalisthögskolorna."

Det kan väl inte bestämt hävdas att det är oroväckande svårt att få praktikplatser, men alldeles tydligt är det svårt att få bra praktikplatser. Det är ett faktum att antalet möjliga praktikplatser minskat och att skälen härtill är av ekonomisk art. Kostnaderna för praktikanterna ingår i redaktionsbudgeten. Vid avvägningen mellan olika kostnader prioriteras inte alltid kostnaden för en praktikant. Detta kan tyckas vara en kortsiktig prioritering; en prioritering är det likväl. Lokalradion har av ekonomiska skäl kraftigt minskat antalet praktikplatser. Det finns andra liknande exempel och relativt många företag som tidigare erbjudit praktikplatser tar inte längre emot någon praktikant. Denna utveckling har lett till att högskolorna måste utnyttja praktikplatser t.ex. på endagstidningar med stark politisk inriktning i sin journalistik, på kulturtidskrifter och på förvaltningar. Det kan ifrågasättas om journalistlinjens studerande på sådana praktikplatser får den allsidiga praktik och utbildning som avsetts.

Valet av praktikplats påverkas också av att många studerande anser sig bundna till högskoleorten och dess förorter. Av sociala eller andra ömmande skäl kan de inte vara borta en hel termin från Stockholm eller Göteborg för att fullgöra sin studiepraktik. På grund härav väljer de - och tillåts uppenbarligen välja - en från utbildningssynpunkt smal praktik framför en mer allsidig ett antal mil bort.

Att eleverna uppbär lön under sin studiepraktik kan ses som en bekräftelse på att de verkligen utför arbete. Det är heller inte ovanligt att eleverna redan på studiepraktikens första dag tilldelas konkreta arbetsuppgifter. Praktikens utbildningskaraktär tonas ned till förmån för träningen av under två skolterminer inhämtade kunskaper och färdigheter.

De elever som fullgör sin praktik hos medlemsföretag i TA (eller på tidningar och tidskrifter som har s.k. hängavtal med SJF) är under praktikterminen visstidsanställda av företaget. Lön och övriga anställningsvillkor regleras av ett mellan TA och SJF träffat kollektivavtal. Det förtjänar påpekas att högskolan inte har något inflytande över in-

nehållet i detta avtal. TA och SJF avgör suveränt vilka frågor de vill reglera i kollektivavtal - och hur de vill göra det.

Elever som gör sin studiepraktik hos myndigheter, organisationer eller företag, där det nämnda kollektivavtalet för studiepraktikanter inte gäller, får enskilt överenskomma med praktikplatsen om vilka villkor som skall gälla. Praktikterminen uppskattas mycket av eleverna. Den "ger dem möjlighet att ute i yrkeslivet visa vad de kan och därigenom underlättas deras möjlighet att få arbete", konstaterade redan Jubu. Elevernas uppskattning är inte mindre i dag. Det framgår inte minst av dessa JHG-röster från maj 1987:

"Praktiken är lyftet; att få komma ut och jobba är det bästa av allt. Särskilt längden på praktiken är bra. Det kändes svårt att sluta."

"Praktiken är utbildningens absolut viktigaste bit. Detta tycktes de flesta i min årskurs vara överens om. Jag fick pröva på nästan allt jag lärt mig på JH på riktigt och se att det mesta fungerar. Och jag fick känna att jag lärt mig massor. Jag kunde ibland kasta mig rakt ut i verkligt svåra situationer om jag så ville men jag kunde också välja att vara försiktig och säga Nej, jag är bara praktikant. Praktiken gav mig styrka, kurage och integritet. Den gav mig en uppfattning om hur jag vill att journalistiken ska fungera, hur JAG ska arbeta som journalist. Jag såg andra göra tabbar och slipper göra dem själv."

"En mycket positiv erfarenhet. Är nödvändig för att man ska få veta vad det egentligen är man har satsat på. Innebar för mig att både för- och nackdelar, som jag tidigare inte märkt, visade sig."

"Den bästa perioden under hela utbildningstiden. Man arbetar på en redaktion med erfarna och kompetenta journalister i den dagliga nyhetsströmmen. Man är med och skapar en produkt som ska vara informativ, kritisk och snyggt förpackad. Självförtroendet växer ju längre tiden lider och man får en mer professionell inställning till journalistiken. Man lär sig mycket och inser att man kanske "platsar" ändå. Man klarar sitt jobb helt enkelt. Men man har fortfarande mycket kvar att lära."

Kontakten med den journalistiska verkligheten och mötet med erfarna journalister stimulerar och utvecklar. JHG-rösterna bekräftar ett påstående i en informationsfolder från Högskolan i Kalmar: "Kunskap är en ovärderlig skattkista men praktiken är en nyckel att nå den."

För många blir praktiken en sorts provanställning - både för många praktikanter och för många arbetsgivare. Praktiken avgör ofta vilken första anställning (om än som vikarie) praktikanten får, och därmed också i vilket medium hon/han kommer att arbeta i framtiden.

Praktiken förutsätts ha stor betydelse för utbildningen under den avslutande fjärde högskoleterminen, fördjupningsterminen. Denna termin "summerar och fördjupar grundkursens och praktikterminens erfarenheter" (JHS studieinformation). Utredaren har inte övertygats om att fördjupningsterminens utbildning verkligen förutsätter praktikterminens lärdomar, men givetvis är praktikterminens träning av betydelse.

Om fördjupningsterminens undervisning inte har praktikterminen som en absolut förutsättning, kan man ifrågasätta om inte de båda terminerna borde byta plats. De nu förekommande studieavbrotten efter praktikterminen skulle på så sätt undvikas. Fördjupningsterminens undervisning skulle kännas meningsfull för samtliga elever och inte - vilket i dag synes vara fallet - måttligt engagera en ganska stor del, den del som med nuvarande ordning överväldigas av praktikens verklighetsupplevelser och därför har svårt att inse nyttan och värdet av ytterligare studier före en längre yrkesverksamhet.

3.5 Utvärderingar av utbildningen

Redan Jubu fann att journalistutbildningen i stort sett fungerade väl men att uppenbara brister förelåg ifråga om elevernas samhällsorientering (se 2.2). I "Alternativ journalistutredning" 1983 redovisades kritik mot vissa brister i högskolornas utbildningsresultat. "I första hand gäl-

ler det språkbehandling och redigeringsförmåga. Även inom ämnesområden som ekonomi och statskunskap har brister påtalats."

Linjenämnden vid JHS gjorde våren 1984 en utvärdering med anledning av kritiken i "Alternativ journalistutbildning", en kritik "som linjenämnden hade svårt att känna igen". Utvärderingen skedde vid åtta seminarier med bl.a. representanter för de företag som tillhandahöll praktikplatser: representanter för redaktionsledning och journalistklubb samt praktikanten och dennes handledare.

I en rapport om denna utvärdering nyanseras den förut nämnda kritiken genom direkta och konkreta uttalanden vid seminarierna. Men indirekt framkommer i diskussionerna ändå en kritik - formulerad såsom önskemål om förlängd utbildning och förslag till olika moment som skulle få utrymme genom förlängningen.

Senare, i maj 1984, presenterade en arbetsgrupp ett förslag till en treårig journalistutbildning. Arbetsgruppen hade utsetts av de båda linjenämnderna för JHG respektive JHS. Här återkom och konkretiserades den kritik mot den tvååriga utbildningen som redovisades i "Alternativ journalistutbildning":

"Genom utvärderingar i samverkan med yrkesområdet 1979 och 1984, genom de undersökningar som gjorts av utredningen om alternativ journalistutbildning (UHÄ-rapport 1983:21) och genom löpande erfarenheter från journalisthögskolorna och kontakterna med yrkesområdet kan arbetsgruppen konstatera att den tvååriga utbildningen på vissa punkter är bristfällig. Upprepade försök har gjorts att reparera dessa brister, men den knappa studietiden har medfört att förstärkningar på ett område som regel har resulterat i att nya brister uppstått på något annat område".

De brister som påtalats är följande:

- Den språkliga undervisningen är otillräcklig. Detta gäller både den teoretiska undervisningen och den praktiska skrivträningen.

- Samhällsorienteringen är otillräcklig. Särskilt gäller detta undervisningen om ekonomi.

- Det historiska perspektivet i undervisningen är klart otillräckligt.

- I fråga om de tryckta medierna är redigeringsundervisningen otillräcklig.

- Undervisningen om interninformation är otillräcklig.

- Radio- och tv-undervisningen är otillräcklig.

- Undervisningen om den journalistiska traditionen fyller inte ens elementära krav.

- Utbildningen ger inte tillräcklig förberedelse för att angripa yrkets problem med vetenskapliga metoder eller för att vinna behörighet till forskarutbildning.

- Utbildningen ger inte tillräcklig stimulans att söka en ämnesmässig fördjupning.

Nu förhåller det sig inte så att alla elever lider av dessa brister i sina kunskaper. Tvärtom gäller för de flesta punkterna att anmärkningarna avser vissa av eleverna, något som understryker vikten av att vid en reformering av journalistutbildningen skapa möjlighet till individuella studieprogram under en del av studietiden. En del brister - exempelvis radio- och tv-undervisningen, den bristande forskningsförberedelsen och den bristfälliga stimulansen till ämnesmässig fördjupning - är omöjliga att reparera inom ramen för den nuvarande tvååriga utbildningen.

Samtidigt föreligger från riksdagen så tydliga uttalanden om vikten av forskningsförberedelse och av ämnesmässig fördjupning att dessa moment bör få högsta prioritet vid en förlängning av utbildningen.

Det kan finnas skäl att nämna arbetsgruppens sammansättning: från JHS dess rektor, framlidne Lars Furhoff, dåvarande studierektor, nu prefekt Thorbjörn Lindskog, lektorerna Rolf Olsson och Tom Olsson

samt elevrepresentanten, nu journalisten Pär Trehörning; och från JHG dess prefekt Ulf Wallin, studievägledare Bengt Carlsson och elevrepresentanten Björn Löfdahl, nu journalist.

Arbetsgruppens förslag stannade inom universitetsorganisationen.

3.6 Utredarens påpekanden

De kritiska synpunkter mot utbildningen som redovisades i arbetsgruppens rapport framförs också idag. Kritikens tyngdpunkt förflyttas från tid till annan. Ibland ligger tyngdpunkten i kritik mot elevernas bristande hantverks-färdigheter, förmåga att skriva och redigera. Ibland ligger tyngdpunkten i kritik mot elevernas bristande ämneskunskaper, främst i samhällsvetenskapliga ämnen. På skolorna försöker man förändra undervisningen med ledning av den kritik som framförs vid olika utvärderingar. Det synes emellertid förhålla sig så som linjenämndernas arbetsgrupp framhöll: reparerar man brister på ett område, uppstår brister på ett annat. Mer tid åt ett moment har inneburit mindre tid för ett annat lika nödvändigt. Man har inte lyckats att tillfredsställande reparera de påtalade bristerna med oförändrad studiegång inom fyra terminers utbildning.

Det är för övrigt tveksamt om det är helt riktigt att hävda att journalistutbildningen omfattar fyra terminer. Den tredje studietermen har ett synnerligen varierande och slumpartat utbildningsinnehåll, mer beroende av de olika praktikplatserna än bestämt av högskolan. På många praktikplatser blir utbildningskaraktären svag; åtminstone om man bortser från träningen och verklighetsförankringen av tidigare inhämtade kunskaper och färdigheter.

Kanske bör det också påpekas att utvärderingar ofta gjorts på grundval av redaktionsledningarnas, handledarnas och elevernas erfarenheter under praktikterminen, dvs. efter ett års studier. En del av de påtalade bristerna repareras under den fjärde termen.

Det hävdas att skrivträningen och den teoretiska språkundervisningen är otillräcklig. Påståendet saknar inte samband med antagningssystemet. Till utbildningen antas elever som visar sig ha svårigheter att skriva svenska. En del elever ger upp och lämnar skolan. Andra får stödundervisning i svenska, vilket kan anses märkligt i en skola som utbildar journalister, vilkas främsta och grundläggande förmåga måste vara att kunna tala och skriva svenska.

Arbetsgivare och arbetsledare inom pressen framför ibland kritik mot elevernas otillräckliga kunskaper och färdigheter i redigering. Den kritiken är inte helt rättfärdig. Den bygger på föreställningen att en nyutexaminerad elev - ibland redan en elev som är ute på praktik - omedelbart skall kunna sättas att redigera och göra ett fullgott, i vart fall bra jobb. Nästan alla tidningar redigeras olika. Högskolans redigeringsundervisning kan rimligen inte syfta längre än att ge eleverna förutsättningar att först efter inskolning på den nya arbetsplatsen självständigt kunna klara redigeringsuppgifter.

Av liknande skäl finns det anledning att nyanserat bedöma kritiken mot skolornas utbildning i radio och TV. Utrustning och rutiner är olika från arbetsplats till arbetsplats. Det gäller både inom radioföretagen och inom TV-kanalerna. Högskolans uppgift kan inte vara att utbilda färdiga radiojournalister eller TV-journalister. Högskolan måste nöja sig med ambitionen att ge eleverna de grundläggande kunskaper och färdigheter en journalist behöver, oavsett vilket medium hon/han skall verka inom. För varje medium och för varje arbetsplats krävs en kompletterande utbildning, teoretisk och/eller praktisk, och inskolning innan medarbetaren kan börja arbeta självständigt. Sådana utbildnings- och inskolningsuppgifter ligger utanför en grundläggande journalistutbildningsuppgift.

4 ANDRA UTBILDNINGSVÄGAR INOM HÖGSKOLAN

4.1 Kultur- och informationssektorn

Massmediernas expansion och utveckling återspeglas inom utbildningsväsendet. Också inom högskolan erbjuds alltfler utbildningar och på olika nivåer med inriktning mot massmedierna.

Journalistutbildningen hör organisatoriskt till sektorn för utbildning för kultur- och informationsyrken. Inom sektorn anordnades budgetåret 1985/86 allmänna linjer - som alltså inrättas av riksdagen och följer av UHÅ fastställda utbildningsplaner - med 5 600 tillhandahållna och 4 700 utnyttjade årsstudieplatser. Till dessa kom påbyggnadslinjer och andra utbildningar med ytterligare ungefär 200 tillhandahållna och utnyttjade årsstudieplatser samt ca 300 tillhandahållna och utnyttjade platser på lokala och individuella linjer.

I detta omfattande utbildningsutbud ingår alltså JHG:s och JHS' journalistlinjer med 480 tillhandahållna och budgetåret 1985/86 441 utnyttjade årsstudieplatser samt FOJO med 32 tillhandahållna och faktiskt 33 utnyttjade årsstudieplatser (FOJO:s alla korta kurser är alltså omräknade till årsstudieplatser).

Kultur- och informationssektorns stora utbud skall inte presenteras här, men några utbildningar skall nämnas.

4.1.1 Dramatiska Institutet (DI)

DI har bl.a. en tvåårig (80 poäng) utbildning i radioproduktion, vars mål bl.a. är att ge "eleverna möjlighet att utvecklas journalistiskt och konstnärligt i arbete med olika slags radioproduktioner; nyheter, dokumentär, musik, teateretc.". Bland behöriga sökande antages elever på grundval av ansökningshandlingar, intervjuer och förelagda arbetsuppgifter. Urvalet sker stegvis; efter varje steg lämnas besked om vilka sökande som får gå vidare till nästa steg i antagningsprocessen. Det är fråga om en grundutbildning i radio, men bland de sökande återfinns många som genomgått högskolans journalistlinje och där blivit intresserade av radiomediet. Till varje årskurs antages fyra (!) elever.

I termin ett ingår momenten teknik, programanalys, talträning, seminarier och praktiskt programarbete. Eleverna svarar för regelbundna interna radiosändningar. Andra terminen omfattar nyhetsjournalistik, dokumentärt programarbete, talträning, seminarier och auskultation. Andra årskursens två terminer omfattar stereoteknik, radioteater, talträning, seminarier, två praktikperioder samt en slutproduktion.

DI har också anordnat en ettårig (40 poäng) påbyggnadsutbildning i TV-journalistik/videoproduktion. Kursen kunde sökas bl.a. av dem som genomgått DI:s radioproducentkurs, högskolans journalistlinje eller någon av högskolans övriga kultur- och informationslinjer eller som genom arbetslivserfarenhet under minst tre år skaffat sig journalistiskt kunnande. Antagning skedde genom ett flerstegsförfarande. I sista steget antogs sex elever.

DI:s utbildning sker alltså utanför SR-koncernen. Men gästföreläsare och handledare kommer i stor utsträckning från SR och praktiken sker inom SR-bolagen.

Utredaren vill rikta uppmärksamheten på DI:s möjlighet att ordna utbildning för mycket små elevgrupper: fyra respektive sex elever. DI har möjlighet att erbjuda utmärkta tekniska resurser för varje elev, och varje elev får personlig handledning i övningar, experiment och pro-

duktion. Både lärare och elever erbjuds med andra ord unika utbildningsresurser.

4.1.2 Fotohögskolan

Vid Göteborgs universitet finns en institution för fotografi med en tre-årig (120 poäng) allmän linje, fotograflinjen. Den omfattar 20 nybörjarplatser och alltså 60 årsstudieplatser. Det första året ges en gemensam basutbildning för linjens samtliga studerande. Under de två följande åren sker specialisering mot någon av tre inriktningar: en allmän (studioporträtt- och reklamfotografi med estetisk inriktning), en teknisk-vetenskaplig och en press-media (t.ex. dags- och veckopressreportage, bildjournalistiska dokumentationer för böcker, utställningar etc.). I utbildningen ingår två praktikperioder om vardera 10 veckor. Praktiken ger alltså 20 av utbildningens 120 poäng.

Specialiseringen andra och tredje åren och specialiseringen i samband med praktik och projektarbete innebär att inga av fotohögskolans elever har exakt lika utbildning när de avslutar studierna.

Till fotograflinjen antages behöriga elever på grundval av insända arbetsprov samt resultat av tester och intervjuer, varvid de viktigaste urvalsgrunderna är konstnärlig och teknisk skicklighet i fotografi.

4.1.3 Kulturveutarlinjer

Vid samtliga universitetsorter och vid högskolorna i Karlstad, Växjö och Örebro finns kulturveutarlinjer som "utgör en förberedelse för yrkesverksamhet inom kultur- och informationsområdet". Linjernas innehåll och uppläggning skiftar starkt mellan studieorterna: kulturvevetenskap, information och kommunikation, kultur- eller språkvetenskap, kultur-/språkvetenskap, kulturadministration eller informationsteknik, kultur-/språkvetenskap eller kommunikationskunskap m.m. Budgetåret 1985/86 tillhandahölls drygt 1 500 och utnyttjades nära 1 200 årsstudieplatser på kulturveutarlinjerna. Från linjerna med inriktning

mot information och kommunikation går en del studerande till journalistiken; omfattningen är dock okänd.

4.1.4 Informationsutbildningar

Det finns inom högskolan ingen allmän utbildningslinje inriktad mot information såsom yrke, men olika allmänna linjer har viss informationsinriktning, t.ex. samhällsvetarlinjen i Göteborg. På såväl lokala utbildningslinjer som i enskilda kurser är utbudet av informationsutbildning betydande. Enligt UHÄ fanns budgetåret 1984/85 informationslinjer med sammanlagt 114 nybörjarplatser inrättade på följande orter:

Högskoleort	Linjens längd	Antal nybörjarplatser per år
Örebro	80	24
Växjö	80/120	15
Karlstad	80	20
Jönköping	100	30
Sundsvall/Härnösand	100	25

Summa 114

Med lokal linje menas att beslut om dess inrättande fattas lokalt, inte av riksdagen. Däremot är inte rekryteringen lokal. I stor utsträckning kommer de lokala linjernas studerande från andra högskoleregioner än den där respektive linje är inrättad. Informationslinjerna är starkt översökta. Aktiviteten inom området är därför stor. Sannolikt har situationen förändrats sedan budgetåret 1984/85, det senaste för vilket utredaren kunnat få UHÄ-siffror. I Jönköping pågår t.ex. arbete med att förlänga utbildningen upp till 120 poäng. I Örebro samarbetar man med institutionen för masskommunikation i Göteborg och kan därigenom erbjuda de studerande överbryggande kurs och därmed utbildning upp till 120 poäng.

Det är inte lätt att jämföra informationslinjernas kursplaner. I UHÅ-rapport 1985:13, "Informationsutbildning, förslag till allmän utbildningslinje" presenterar utredarna Rutger Lindahl och Lennart Weibull informationsutbildningen ingående. De konstaterar sammanfattningsvis "att informationslinjerna ägnar drygt hälften av utbildningsutbudet till kommunikationsteori (informationsteknik) och praktiskt informationsarbete. Den andra hälften behandlar olika samhällsvetenskapliga ämnen och svenska. Hur fördelningen ser ut mellan dem varierar mellan olika linjer".

Inom högskolan ordnas också enstaka kurser med informationsinriktning. Kurser i informationsteknik ges både som grundkurs (20 poäng) och som fortsättningskurs (20 poäng), och sådana kurser finns vid nästan alla universitet och högskolor. En fördjupningskurs på ytterligare 20 poäng finns i Växjö/Lund, Göteborg, Uppsala och Stockholm. Informationstekniken har därmed utvecklats till ett traditionellt universitetsämne. I Stockholm kallas ämnet informationskunskap och undervisningen ges på JHS där vissa personella och andra resurser delas med journalistlinjen. Högskolan i Kalmar, för att ta ett annat exempel, anordnar enstaka kurser i ämnet informationsteknik (1 - 20, 21 - 40 poäng) och undervisningen är förlagd till FOJO.

Informationskurserna är mycket attraktiva. Fler söker än som kan antas. På flera orter ges kurserna på s.k. halvfart för studerande på kvällstid; ungefär hälften av studieplatserna har avsatts för sådana elever. Utbildningens popularitet kan säkerligen förklaras av att informationssektorn under senare år erbjudit allt fler arbetstillfällen inom företag och organisationer men i ökad utsträckning också inom den offentliga sektorn. Från informationsutbildningen gick förut många studerande till journalistik i massmedierna. Högskolorna rapporterar till UHÅ att detta sker i mindre utsträckning idag; de studerande går mer till yrken som ligger närmare utbildningen än journalistiken gör. Sannolikt beror detta också på att arbetssituationen inom massmedierna försämrats de senaste åren.

4.1.5 Allmän informatörslinje (förslag)

I förutnämnda UHÄ-rapport föreslog Rutger Lindahl och Lennart Weibull att en allmän utbildningslinje med inriktning mot informatörsyrket skulle inrättas. På den skulle utbildas professionella informatörer för arbete inom företag, organisationer och myndigheter. Linjen skulle omfatta ett basblock om 100 poäng och ett påbyggnadsblock om 40 poäng. Linjens basblock skulle dimensioneras för 165 studerande och påbyggnadsblocket skulle ha en kapacitet på 75 studerande.

UHÄ fann starka skäl tala för förslaget och tog i sin anslagsframställning för budgetåret 1987/88 upp förslag om att en allmän linje, benämnd informationslinjen, skulle inrättas fr.o.m. 1988/89. Linjen skulle omfatta 120 poäng, "varav 60 poäng i informationskunskap/kommunikationsvetenskap, vilket dels tillgodoser kravet på fördjupad yrkeskompetens, dels ger de studerande behörighet för forskarutbildning".

Informationslinjen föreslogs bli lokaliserad till de fem högskoleenheter som har lokala informationslinjer (se ovan), vilket bl.a. skulle utgöra "ett bidrag till strävandena att stabilisera utbildningsstrukturen vid vissa mindre och medelstora högskoleenheter". Planeringsramen skulle vara de sammanlagt 114 nybörjarplatser som finns på linjerna.

UHÄs förslag återfinns inte i budgetpropositionen 1986/87: 100, bilaga 10. Det hör till de förslag som inte tagits upp "med hänsyn till det statsfinansiella läget eller av andra skäl".

4.1.6 Mediatik för informatörer

En alldeles ny utbildning i gränsområdet till journalistiken startas hösten 1987 vid högskolan i Kalmar. Det är en 80-poängsutbildning i "mediatik - medieteknisk utbildning för elektroniska medier". Det finns anledning att presentera denna utbildning, lika omfattande som högskolans journalistutbildning, då den är ett nytt exempel på att det inom högskoleväsendet är möjligt att med lokala initiativ starta omfattande yrkesutbildningar, även - som i detta fall - för framtida yrken.

I Kalmar har högskolan i samarbete med näringslivet och statliga och kommunala organ i länet startat ett forskningsoch utvecklingscentrum med ett CAD/CAM-laboratorium och ett samdataprojekt. I en dataanläggning har satsats 4 mkr., varav staten bidragit med 750 tkr. Det finns i Kalmar betydande kompetens inom data- och telekommunikationsområdena. Där finns Teleskolan, som är Televerkets riksomfattande utbildningsanstalt, där finns Televerkets datorcentral (en av landets största datoranläggningar) och där finns inom högskolan utbildning inom telekommunikationsområdet och inom områdena informationsteknik och journalistik (fort- och vidareutbildning). I anslutning till dessa utbildningar har mediatikutbildningen kunnat utvecklas inom FOJO.

Undervisning kring elektroniska medier har bedrivits av FOJO sedan mitten på 1970-talet, och man säger sig på FOJO gjort erfarenheten att de traditionella massmedieföretagen har svårigheter att anpassa sig till den informationstekniska utvecklingen. "En av orsakerna" - heter det i en presentation av institutionens förslag till mediatiklinjen - "kan sökas i det traditionellt svala intresset för tekniska nyheter som finns inom stora grupper anställda och som bl.a. har resulterat i en låg kunskapsnivå. Följden har blivit att helt nya yrkes- och intressegrupper fått stort inflytande över informationens form och innehåll. Den utvecklingen har inte alltid gagnat mottagarna vad t.ex. gäller förstålighet eller åtkomlighet."

Behovet av en mediatiklinje motiveras bl.a. med förklaringen att informationssamhället snabbt håller på att etableras, att "Sveriges Radios monopol vittrat sönder", att "Televerket utökar sin verksamhet", att "den tekniska utvecklingen leder bort från de traditionella, utpräglade massmedierna".

"Morgondagens informationsteknik blir tvärmedial" förklaras det i presentationen av förslaget till den nu inrättade linjen för medieteknisk utbildning. Databankens textmassor "innehåller avancerad grafisk presentation, videoproduktionen kopplas till digital bildframställning, teledata kompletteras med tryckt information framställd med datorstöd

och tidningarnas tryckta material läggs i databanker samtidigt som datorframställda tidningar t.ex. kan överföras till tryckeri via satellit".

Med begreppet "mediatik" avses "informationens utformning med hänsyn till olika mediers möjligheter och till människans behov och villkor", påpekas det i en anslagsframställning från högskolan. "Samordnaren av budskapet från sändare till mottagare - överbyggaren av gapet mellan hårdvara och mjukvara - skulle då kunna kallas *mediatör*. Denne måste ha grundläggande kunskaper i datorteknik, multimedial kommunikation, informationsteknik, medieteknik, telekommunikation samt ekonomi, administration och ledningsstrategi."

Mediatiklinjen skall omfatta kurs i mediateknik, 20 poäng, informationsteori och -teknik, 15 poäng, presentations- och berättarteknik, 12 poäng, mediernas ekonomi, juridik samt administration, 11 poäng, informationssamhället, 10 poäng, informationsöverföring och telekommunikation, 8 poäng, samt teknikhistoria och internationella utblickar, 4 poäng.

Till linjen skall antagas 24 elever vartannat år. Kostnaderna för årskurs ett beräknas till 275 tkr och för årskurs två till 325 tkr.

5 UTBILDNINGSVÄGAR UTANFÖR HÖGSKOLAN

5.1 Inledning

I arbetsmarknadsstyrelsens yrkesinformation SFY 1987 beskrivs under rubriken "Utbildning för journalistiskt arbete", kod 06, utbildningar och kurser såväl inom som utanför högskolan. Vilka av dessa utbildningar som verkligen kan leda till journalistiskt arbete är i vissa fall svårt att avgöra. Det kan ifrågasättas om de borde presenteras under en sådan rubrik. I vart fall borde presentationerna göras med större reservationer.

Utredaren finner för sin del anledning att ingående beskriva två utbildningsvägar utanför högskolan: folkhögskolornas journalistutbildning och aspirantutbildningen inom pressen (en väg som för övrigt inte finns upptagen under den nämnda rubriken i AMS' broschyr). Härutöver uppmärksammas den högre specialkurs, "Kommunikation och media" som för ett par år sedan startade vid tre gymnasier och som sedan fått flera efterföljare.

5.1.1 Allmän och yrkesinriktad utbildning

SÖ har nyligen givit ut en informationsbroshyr om folkhögskolornas medieutbildning och informationsutbildning (SÖ informerar, I 87:11). Av broschyren framgår att det hösten 1987 ges sådan utbildning vid 23 folkhögskolor, från Kalix i norr till Skurup i söder.

Det finns sammanlagt 125 folkhögskolor. 73 av dessa har folkrörelser och organisationer som huvudmän, medan 52 drivs av landsting och kommuner.

Samtliga folkhögskolor har *allmänna kurser*, omfattande 15-34 veckor. På de allmänna kurserna läses olika ämnen: samhällskunskap i vid mening, beteendekunskap, naturkunskap och språk bl.a. Det var för att ordna dessa allmänna kurser folkhögskolorna ursprungligen startades.

Många folkhögskolor kompletterar numera sina ursprungskurser med *allmänna kurser med särskild inriktning*, där hälften av studietiden ägnas ett särskilt ämnesområde, t.ex. färg och form, musik, drama/teater, massmediekunskap.

Allt fler folkhögskolor har också inrättat *särskilda linjer*. På sådana linjer skall minst en fjärdedel av kurstiden avdelas för studier i allmänna ämnen, medan tre fjärdedelar kan avse ett speciellt ämne såsom musik, teater eller textil. Studieområdet kan också vara uttalat yrkesförberedande, t.ex. för journalister.

För folkhögskolor som ordnar yrkesinriktad utbildning gäller att utbildningen skall rymmas inom den ram som ges av folkhögskoleförordningens 2 - 4 §§ (SFS 1977:551). Det heter där att

– folkhögskolan har till uppgift att främja allmän medborgerlig utbildning;

– verksamheten vid folkhögskolan till innehåll och form skall vara sådan att den ökar den studerandes medvetenhet om sina egna och om världens villkor, vidgar förmågan att känna och uppleva, utvecklar ett kritiskt omdöme, självständighet och samarbetsförmåga, ökar den studerandes möjligheter att vara skapande samt stärker viljan och förmågan att i solidaritet med andra aktivt påverka arbetsliv och samhälle.

Dessa allmänna föreskrifter bildar den ram inom vilken varje folkhögskola själv bestämmer sin verksamhet med hänsyn till skolans ideologiska och utbildningsmässiga inriktning. Verksamheten skall dock alltid bedrivas i en anda av tolerans och respekt för oliktankande samt utformas så, att allsidighet i undervisningen eftersträvas.

Ett exempel på förnyelse och förändring av folkhögskolornas traditionella kursutbud är utbildningen av fritidsledare. Riksdagen beslöt 1979 att *all fritidsledarutbildning* skall ske inom folkhögskolan och att denna utbildning skall vara "jämförbar med högskoleutbildning".

Fritidsledarutbildningen, som ges vid 37 folkhögskolor, omfattar 80 poäng eller två läsår om vardera 40 veckor (280 dagar). Kursplanen för utbildningen utformas av varje skola, men den lokala kursplanens struktur och innehåll skall bygga på en av SÖ upprättad vägledande utbildningsplan.

Den som genomgått fritidsledarutbildning kan efter kompletterande överbyggande utbildning få allmän behörighet för forskarstudier inom allmän, lokal eller individuell utbildningslinje vid högskola.

(I betänkandet "Musiken i svenska kyrkan", SOU 1985:55, föreslås att en 80-poängsutbildning för kantorer med kyrkomusikalisk tjänst skall förläggas till bl.a. fyra folkhögskolor. Utredarna föreslår att SÖ efter samråd med UHÄ skall fastställa en vägledande studieplan. Den föreslagna utbildningen av kyrkomusiker vid folkhögskola är alltså avsedd att få samma "högskolenivå" som fritidsledarutbildningen.)

Att folkhögskolorna valt att i allt större utsträckning komplettera sina allmänna kurser med särskilda linjer eller kurser med särskild inriktning hänger troligen samman med att de haft svårigheter att få elever till de allmänna kurserna. Dessa svårigheter torde bl.a. bero på utbyggnaden av gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen.

5.1.2 Folkhögskolornas mediekurser

Mediebildens förändring, tillkomsten och utbyggnaden av närradio, kabel-TV, video har bidragit till att allt fler folkhögskolor startat mediekurser av olika slag. Att det bland folkhögskolornas huvudmän, i första hand bland organisationerna, finns ett starkt intresse av att utnyttja de

nyttillkomna medieformerna har säkerligen också bidragit till denna utveckling.

Läsåret 1987/88 finns mediekurser på inte mindre än 23 folkhögskolor. Läsåret 1988/89 kan ett än större antal folkhögskolor förväntas erbjuda medieutbildning av något slag.

Ambitionen hos de 23 folkhögskolor som läsåret 1987/88 anordnar mediekurser varierar från "att utbilda duktiga amatörer, i första hand för församlingars behov, men också för övrigt föreningsliv" (ettårig mediekurs vid Liljeholmens folkhögskola) till "att eleverna ska efter avslutad undervisning kunna arbeta som journalister" (ettårig journalistlinje vid Skurups folkhögskola).

Kursernas olika mål, utformning och innehåll omöjliggör en direkt jämförelse skolorna emellan. Utredaren har valt att besöka fem folkhögskolor som anordnar mediekurser, nämligen Kaggeholm, Kalix, Skurup, Strömbäck och Södra Vätterbygden. Dessa fem skolor hade läsåret 1986/87 kurser med sådan inriktning och ambitionsnivå att det kunde finnas anledning att dels närmare informera sig om utbildningens uppläggning, dels på ort och ställe försöka få en uppfattning om utbildningen skulle kunna motsvara delar av högskolans journalistutbildning, vilket utredningsdirektiven anger som en möjlig modell.

Förut påpekades att det finns ett troligt samband mellan folkhögskolornas expanderande medieutbildning och huvudmännens intresse av att utnyttja nya medier. Det kan därför synas symtomatiskt att fyra av de besökta folkhögskolorna är s.k. rörelseskolor: Kaggeholm hör till pingströrelsen, Kalix och Södra Vätterbygden till Svenska missionsförbundet, Strömbäck till Evangeliska Fosterlandsstiftelsen. Formellt sett skall samfundsanknytningen inte påverka elevantagningen, vilket inte hindrar att Strömbäck strävar efter att få åtminstone hälften av sina mediekurseelever från EFS eller att huvuddelen av Kaggeholms elever har anknytning till pingströrelsen.

Det kan vara motiverat att kort presentera kurserna, deras längd och inriktning, förekomsten av praktik, antalet elever och antagningsförfä-

rande. Uppgifterna är i huvudsak hämtade från SÖs förutnämnda informationsbroschyr.

5.1.2.1 Kaggeholms folkhögskola

- *Grundkurs*, ettårig, två veckors praktik; 16 elever.
Kursen är praktisk och verklighetsinriktad. Den "fördjupas i tidningsjournalistik" men omfattar också fyra veckors radioutbildning och fyra veckors TV-utbildning.

"Varje vecka skrivs och redigeras lokaltidningen 'Mälaröarnas Nyheter' som huvudmoment."
- *Radiokurs*, ettårig, en veckas praktik på lokalradion; 12 elever.

"Huvudmomentet i radiokursen är att via Ekerö Närradio sända ett nyhetsmagasin, 'Radio Ekerö', tre dagar i veckan samt ett ungdomsprogram två timmar i veckan."
- *TV-kurs*, tre terminer, praktik två veckor "på SVT, privata produktionsbolag m.m."; 12 elever.

Grundläggande kurs i TV-produktion (termin 1). Samarbetsprojekt med olika uppdragsgivare (termin 2). Direktsända nyhetsmagasin på kabelnät fyra kvällar i veckan (termin 3).

Den som söker till någon av kurserna inom Kaggeholm Media "bör - som kristen - vara intresserad av en roll i det nya mediesamhället", "ha gymnasiekompetens, folkhögskola eller i övrigt förutsättningar att klara kurserna".

Viktiga områden i utbildningen är "mediepedagogik och lokalsamhällets medieförutsättningar".

5.1.2.2 Kalix folkhögskola

- *Journalistlinje*, ettårig, sex veckors praktik inom dagspress och/eller lokalradio; 22 elever.

Utbildningen har praktisk inriktning och är avsedd för den "som vill ha jobb som journalist på tidningar eller inom radio och TV".

Sex veckor ägnas åt radioutbildning. Skolan har egen närradio-station, "Radio Kalix", där eleverna sänder nyhetsmagasin, ungdomsprogram etc. varje vecka. TV-undervisningen koncentreras till två veckor, då eleverna gör nyhetsmagasin med TV-videolinjens elever som tekniker. Utöver ordinarie undervisning erbjuds journalistlinjens elever kvälls- och helgkurser i TV-produktion.

- *TV-videoutbildning*, ettårig, två veckors praktik; 12 elever.

I utbildningen ingår avsnitt som "bild- och ljudberättande", "planering och genomförande av produktioner av olika karaktär", "praktisk användning av de tekniska redskapen" och "TV-videomediets roll och utveckling i samhället".

Den som söker till journalistlinjen skall skriftligen motivera sin ansökan, berätta varför hon eller han söker just till journalistlinjen. Motiveringen spelar stor roll för den sökandes möjligheter att bli antagen som elev.

"För antagning är också detta viktigt: allmänorientering, äldre antas före yngre, lågutbildade före högutbildade, norrlänningar före sörlänningar."

5.1.2.3 Skurups folkhögskola

- *Journalistlinje*, ettårig, tre veckors praktik på tidnings- eller radioredaktion; 28 elever.

Kursen är praktiskt inriktad. "Man arbetar fortlöpande med reportage- och redigeringsövningar under alltmer realistiska förhållanden" och undervisningen leds till stor del av yrkesverksamma journalister.

- *TV/videolinje*, ettårig, tre veckors praktik vid något produktionsbolag eller inom SVT/UR; 18 elever.

Utbildningen vill ge "en yrkesmässig kunskap om video och TV-produktionens tekniska, journalistiska och konstnärliga möjligheter". I undervisningen varvas teori och övningar.

"Yrkesanknytningen åstadkommes genom ett stort inslag av gästlärare som normalt är yrkesverksamma inom Sveriges Television eller den svenska film- och videobranchen."

Vid antagning av elever till journalistlinjen och TV/videolinjen "tas inga hänsyn till betyg eller andra formella meriter", men det är önskvärt att sökande har ett par års arbetslivserfarenhet.

Samtliga sökande kallas till urvalsprov i vilket ingår intervju.

5.1.2.4 Strömbäcks folkhögskola

- *Grundkurs (tidningsjournalistik)*, ettårig, tre veckorspraktik på dagstidningsredaktion och/eller lokalradiostation; 16 elever.

Utbildningen karakteriseras som "förberedande yrkesutbildning", avsedd för dem som vill använda sina kunskaper "i press, radio eller TV, i organisationer, kyrka eller församling".

I samarbete med Umeå universitet ges en högskolekurs i ämnet informationsteknik omfattande 10 poäng.

- *Kurs i radioproduktion (påbyggnadskurs)*, ettårig, fyra veckors praktik på riksradio-, lokalradio- eller närradiostation; 8 elever.

"Utbildningen syftar främst till att ge kunskap och färdighet i att använda radiomediet". I radiokursen ingår en "grundkurs i att använda TV-mediet".

Två tredjedelar av kurstiden ägnas åt radioproduktion, som är kursens huvudämne. Varje vecka under terminerna sänds program i Umeå Närradio.

- *Kurs i TV-produktion (påbyggnadskurs)*, ettårig, 2 - 4 veckors praktik i samband med Umeå TVs egna produktioner och/eller 2-4 veckor på något videoföretag; 8 elever.

"Utbildningen syftar främst till att ge kunskap och färdighet i att använda TV-mediet". I TV-kursen ingår en "grundkurs i radioproduktion". Två tredjedelar av kurstiden ägnas åt TV-produktion, som är kursens huvudämne. Vissa ämnen läses gemensamt med eleverna i radiokursen. Radio- respektive TV-kursens elever har möjlighet att ta ytterligare 10 poäng i ämnet informationsteknik.

Sökande till grundkursen skall ha allmän behörighet för folkhögskolestudier. Erfarenhet från föreningsliv och folkrörelsearbete är en merit.

Antagning av elever sker i två steg: (1) Alla sökande skall skriftligen motivera varför de söker till utbildningen. (2) Efter bedömning av ansökningarna, där förmågan att motivera sitt intresse spelar stor roll, kallas en del av de sökande till intervju.

5.1.2.5 Södra Vätterbygdens folkhögskola

Tvåårig medieutbildning som "har en klar yrkesinriktning" och vill ge en "grundlig utbildning i allmänjournalistik och medieproduktion".

- *Grundkurs (ljud, bild och tidningsjournalistik)*, årskurs 1, möjlighet till tre veckors praktik; 12 - 16 elever.

Grundkursen "vänder sig till dem som önskar få en grundläggande inblick i mediefrågor och viss färdighet i att använda olika medier, främst det tryckta ordet samt radiomediet".

Under grundkursen ägnas sex veckotimmar åt vardera tidningsjournalistik, TV-produktion och radiojournalistik.

- *Specialisering (ljud eller tidningsjournalistik)*, årskurs 2, möjlighet till tolv veckors praktik; 12 - 16 elever (6 - 8 elever per grupp).

Tolv timmar per vecka ägnas åt "ljud eller tidningsjournalistik/redigering".

Under fyra veckor arbetar eleverna självständigt med ett specialarbete, typ undersökande journalistik. Fem veckor är avdelade för en specialkurs i TV-produktion.

Närradion i Jönköping, "Vätternvåg 98,5", har sin samordningscentral på skolan och ger eleverna "möjlighet att arbeta under helt realistiska förhållanden" under radioutbildningen. Den lokala kabel-TV-kanalen ger eleverna samma realistiska förhållanden under TV-utbildningen.

Parallellt med grundkurs och specialisering löper en högskolekurs i ämnet massmediekunskap omfattande 20 poäng och anordnad i samarbete med högskolan i Jönköping.

Inträdeskrav för grundkursen är tvåårig gymnasieskola eller motsvarande folkhögskoleutbildning eller annan likvärdig utbildning eller att sökande fyllt 25 år och har minst fyra års arbetslivserfarenhet. "Positivt är om sökande har högre specialkurs i kommunikation och media från gymnasieskolan eller har allmän linje med medieinriktning från folkhögskola".

Specialiseringen vänder sig till dem som genomgått grundkursen eller "på liknande sätt har förvärvat kunskaper för att klara kursen".

Den som söker till grundkursen skall motivera sin ansökan och bifoga en A4-sida med ett personporträtt i ord. Den skriftliga motiveringen och personporträttet spelar stor roll vid valet av sökande, som kallas till antagningsprov, ett urvalsprov i två steg. I andra urvalssteget, där hälften av de kallade får delta, ingår intervju.

5.1.2.6 Iakttagelser om elevurval

De här uppmärksammade folkhögskolornas journalistkurser kan betraktas som eftergymnasial utbildning, även om detta inte direkt framgår av de formella krav som gäller för antagning till kurserna. Det skall i sammanhanget strykas under att de som blir antagna som elever har en mycket varierande bakgrund, både i fråga om utbildning och i fråga om arbetslivserfarenhet.

Till de ovan presenterade yrkesinriktade mediekurserna finns det många sökande. Eftersom endast ett begränsat antal kan beredas plats, gör skolorna genom någon form av antagningsförfarande ett urval bland de sökande.

Urvalet av elever sker på olika sätt. Skurup, Strömbäck och Södra Vätterbygden har regelrätta inträdesprov (Strömbäck i två steg och Södra Vätterbygden i tre steg), medan Kageholm och Kalix tar ut sina elever med ledning av sökandes bakgrund, personliga referenser och de prov på förmågan att skriva och berätta, som skall bifogas ansökningshandlingarna.

Högskolans antagning av elever till journalistlinje bygger numera enbart på betygspoäng och arbetslivserfarenhet inom - i förhållande till antalet sökande - procentuellt fördelade grupper. Journalisthögskolornas antagningsförfarande skiljer sig således markant från de här berörda folkhögskolorna. Även de två folkhögskolor som inte använder sig av urvalsprov i egentlig mening tar vid urvalet av elever avgörande hänsyn till de sökandes förutsättningar och intresse för en yrkesmässig roll inom tryckta medier eller inom ljud respektive ljud/bild-medier.

Även om betydelsen härav inte bör överbetonas, kan det inte uteslutas att folkhögskolornas person- och anlagsorienterade antagningsmodell ger elever med en mer målinriktad studiemotivation än journalisthögskolornas opersonliga poängmodell. I varje fall har folkhögskoleeleverna före sina studier visat prov på sin förmåga att behandla svenska språket och dessutom skriftligen måst redovisa sina motiv och sitt intresse för utbildningen. I en yrkesutbildning där såväl samhällsorienterande kunskaper som praktiska färdigheter skall inhämtas under en relativt kort studiegång, torde detta förhållande ge folkhögskolorna en inte oviktig pedagogisk fördel.

5.2 Aspirantutbildning inom pressen

En ny väg till journalistyrket öppnades - eller om man så vill: en gammal väg öppnades åter -, då TA och SJF hösten 1985 träffade ett nytt kollektivavtal om aspirantutbildning. Aspirantvägen, eller som den tidigare kallades volontärvägen, fanns egentligen långt innan det fanns någon skolmässig journalistutbildning. Denna lärlingsväg till journalistyrket blev emellertid nästan helt blockerad i och med att lagen om anställningsskydd trätt i kraft. SJF hävdade då att den som blev aspirant hade en tillsvidareanställning. TA hade en annan uppfattning men drev inte frågan till Arbetsdomstolen. Parternas olika lagtolkning prövades alltså inte. I praktiken ledde detta till att företagen inte vågade ta in aspiranter, eftersom de fruktade att de därmed givit fast anställning åt en aspirant om vilkens förutsättningar att arbeta såsom journalist de ingenting kunde veta förrän efter några månader.

Detta problem har lösts i det nya aspirantavtalet mellan TA och SJF så att aspiranten är visstidsanställd de första sex månaderna, då anställningen kan upphöra efter en månads uppsägningstid. Under de fem första månaderna skall alltså avgöras om aspiranten har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen och är lämplig för journalistyrket. Efter sex månader blir aspiranten tillsvidareanställd.

Det nya aspirantavtalet är utförligare och avsevärt mer konkret än tidigare avtal i fråga om aspirantutbildningens innehåll. Aspiranten skall ges "allsidig praktisk utbildning med huvudsaklig inriktning på nyhetsarbete, reportage och redigering". En redaktionell arbetsledare skall ha ansvar för utbildningen och i samråd med journalistklubben göra ett skriftligt utbildningsprogram samt en förteckning över material och litteratur. Som bilaga 5 återges "Riktlinjer för aspirantutbildning på redaktion".

Aspirantavtalet omfattar inte bara skrivande journalister utan också t.ex. fotograf- och layoutelever. Avtalet gäller aspirantutbildning inom pressen. Det omfattar inte SR-koncernen.

Den första aspiranten fick sitt kontrakt med Gefle Dagblad den 20 januari 1986. Sedan dess har ytterligare ett 20-tal aspiranter börjat sin utbildning, de flesta såsom skrivande journalister men några såsom fotograf- och layoutaspiranter. Det finns aspiranter under utbildning på veckotidningar och specialtidningar och inom dagspressen på landsortstidningar men såvitt bekant inte på någon storstadstidning.

De utbildningsplaner utredaren fått ta del av är mycket ambitiösa och detaljerade. Litteraturhänvisningar görs ifråga om t.ex. samhällskunskap, ekonomi, statistik, arbetsrätt och massmediekunskap. Litteraturstudierna förväntas aspiranten bedriva vid sidan om sin tjänstgöring på redaktionen. Några kontroller av aspirantens kunskapsinhämtning från litteraturen görs dock inte i form av förhör eller tentamina.

5.3 Högre specialkurs vid gymnasium

Läsåret 1984/85 genomfördes för första gången en högre specialkurs "Kommunikation och media", vid tre gymnasier, Schillerska gymnasiet, Göteborg, Anderstorpsskolan, Skellefteå, och Stjerneskolan, Torsby. En nästan identisk kurs anordnades också vid S:t Eskils skola i Eskilstuna, men där såsom en regionalt arbetsmarknadsanpassad kurs. Läsåret 1985/86 tillkom högre specialkurs vid gymnasier i Stockholm, Uppsala och Lund, och specialkursen har därefter startats också i Jönköping, Helsingborg, Halmstad, Lidköping och Örebro.

Utbildningsmålet för specialkursen "Kommunikation och media" var att de studerande skulle

- lära känna förutsättningar, arbetssätt och arbetsmarknad inom yrkesområdet kommunikation och media,
- utveckla sin egen talang och få möjlighet att bedöma vilken specialisering inom området de främst bör inrikta sig på,
- förbereda sig för fortsatt utbildning och arbete inom området.

Den mycket ambitiösa läroplanen innehåller följande timplan:

Ämne	Antal vecko- timmar	Därav i delad klass
Bild- och textanalys	3	
Svenska	4	
Ord- och textbehandling	3	2
Mediakunskap	4	
Informationssökning	2	
Grafisk formgivning	4	4
Journalistik	3,5	1
Intern och extern information	3,5	1
Reklam	3,5	1
Film och video	3,5	3
Timme till förfogande	1	
Summa veckotimmar	35	

En klass får ha högst 30 elever, men har den 17 eller fler elever får den delas.

Eleverna skall om möjligt beredas praktik några veckor på arbetsplatser inom området kommunikation och medier. Det anges att kursernas utformning förutsätter nära samarbete med reklambyråer, tidnings- och radioredaktioner, bildleverantörer, videoföretag etc.

Inom SÖ har en rapport om erfarenheterna det första året tagits fram, "Rapport om Kommunikation och media, högre specialkurs läsåret 1984/85. (5040-85:710). Av rapporten framgår bl.a. att elevantalet blev 16 i Göteborg, 12 i Skellefteå, 16 i Torsby och 14 i Eskilstuna. "Undervisningssituationen" - heter det i rapporten - "blir ohållbar om ett flertal elever måste dela på utrustning där det är nödvändigt med arbete en och en i taget".

Rapporten konstaterar att den högre specialkursen varit mycket uppskattad. Den kräver starkt engagemang av de arrangerande skolorna.

"Lokaler, utrustning och lärarkompetens kan utgöra svårlösta problem."

När kursen planerades tänkte man sig även en tredje termin med grenarna Information och Journalistik. Remissinstanser inom informations- och journalistikområdet "var emellertid negativa till Kommunikation och media som en praktiskt inriktad kurs som avsågs förbereda för arbete". Enligt rapporten gällde den negativa inställningen särskilt den tänkta terminens grenar Information och Journalistik. "Man ansåg redan nu arbetsmarknaden för journalister vara kritisk. De välkomnade dock en studieförberedande mer teoretisk kurs där eleverna kunde bekanta sig med olika delar av mediavärlden och utvärdera vilken vidareutbildning de hade håg och fallenhet för. Ett genomgående problem i dessa åtrådda utbildningar tycks nämligen vara avbrott och studiesvårigheter på grund av felslagna förväntningar på respektive utbildning och yrkesområde."

SÖ beslutade med hänsyn till remissinstansernas påpekande att i varje fall tills vidare inte anordna någon tredje termin. Och den föreslagna formuleringen i utbildningsmålen "öka sina möjligheter att få arbete eller fortsatt utbildning inom området" ändrades till det mjukare "förbereda sig för fortsatt utbildning och arbete inom området."

I rapporten konstateras att en tredje termin endast bör initieras lokalt eller regionalt, "eftersom den helt uppenbart måste skräddarsys efter regionens arbetsmarknad, närliggande utbildningsformer inom mediaområdet och skolornas med tiden förmodligen alltmer särpräglade kompetens."

Det är tydligt att mediernas värld attraherar. Det finns en bred efterfrågan på utbildning, både från dem som vill utbilda sig för yrkesverksamhet inom massmedierna och från dem som vill öka och fördjupa sin kunskap om massmediernas funktion i samhället. Att döma av utvecklingen hittills inom medieutbildningen torde man därför inte behöva fråga sig om utan endast när och var den redan etablerade högre specialkursen "kommunikation och media" först utökas med en tredje termin.

6 HÖGSKOLANS FORTBILDNING FÖR JOURNALISTER

6.1 Längre fortbildningskurser

När Jubu 1975 föreslog en förlängning av journalistutbildningen med en femte termins fördjupningsstudier, menade Jubu att fördjupnings-terminen skulle "kunna tjäna som fortbildning för personer som har journalistisk yrkeserfarenhet". Det skulle vara möjligt att välja antingen "en studieväg som ger 20 poäng under en termin eller också endast någon enstaka kurs". Någon konkurrens till FOJO skulle detta förslag inte innebära: "Med de förutsättningar för verksamheten vid FOJO bygger på är det inte realistiskt att ordna kurser av den längd det här är fråga om."

Jubus förslag om en femte termin i direkt anslutning till de fyra föregående terminerna förverkligades inte. Istället inrättades en påbyggnads-termin. Den skulle vara öppen för journalisthögskolans elever sedan de efter avslutade 80poängsstudier haft minst ett års anställning i yrket. Den skulle också vara öppen för journalister som inte genomgått högskolans grundutbildning men som hade minst fyra års yrkeserfarenhet.

Påbyggnadslinjen blev inte attraktiv. Den lockade så få elever att den avvecklades, först i Göteborg 1982 och sedan i Stockholm 1983.

JHG och JHS har under årens lopp anordnat ett antal fortbildningskurser, JHS tack vare sina större ekonomiska resurser de flesta kurserna.

Läsår	Ämne	Poäng	Institution
1984/85	Vetenskapsjournalistik	10	JHG
	Att gestalta teknik	10*	JHS
	Samspelet text, foto, teckning	5	JHS
	U-landskunskap	10*	JHS/SIDA
	Datorerna och samhället	10*	JHS
1985/86	Vetenskapsjournalistik	10	JHG
	U-landskunskap	5*	JHS/SIDA
	Ekonomi	10*	JHS
	Nyhetsjournalistik	10	JHS
1986/87	U-landskunskap	5*	JHS/SIDA
	Nyhetsjournalistik	10	JHS

Kurser som givits såsom distanskurser har markerats med asterisk. När SIDA nämnts i samband med JHS' kurser i Ulandskunskap beror det på att kurserna finansierats av SIDA. Övriga kurser har finansierats av ordinarie anslag.

JHS har dessutom 1985 och 1986 anordnat 10-poängskurs för aktiva forskare i "Massmedier och journalistik". Kurserna har finansierats av forskningsrådsnämnden.

Kostnaderna för fortbildningskurserna varierar beroende på ämne. En 10-poängskurs kostar 40 - 50 000 kr. och ytterligare 10 - 15 000 kr. om den ges på distanskurs. Kurserna har vanligtvis varit mycket översökta.

6.2 Korta kurser vid FOJO

Ingen utbildning för journalister har nått så många som de korta fortbildningskurser som i drygt 15 år anordnats av FOJO i Kalmar. Omkring 500 kurser, vanligen veckolånga och med 10 - 20 deltagare, har anordnats sedan FOJO startades 1972 såsom försöksverksamhet på förslag av den dåvarande samarbetsnämnden för journalisthögskolorna.

FOJOs verksamhet permanentades fr.o.m. budgetåret 1974/75. Tre år senare blev den dittills fristående institutionen en del av högskolan i Kalmar. Också sedan FOJO inordnats i högskoleorganisationen arbetar den 1972 inrättade Nämnden för fortbildning av journalister. I denna finns representanter för SJF, TA, högskolans journalistlinjer och allmänintresset (två riksdagsledamöter).

Verksamheten de senaste åren har sammanfattats så här (uppgifterna från UHÄs verksamhetsberättelser):

Budgetår	Tillhandahållna kursplatser	Utnyttjade kursplatser	Totala kostnader, tkr.
1985/86	512	522	3 266
1984/85	512	484	2 894
1983/84	500	494	2 559
1982/83*)	600	562	3 045

*) Perioden 1977/78 - 1982/83 erhöll FOJO ett särskilt anslag för utbildning i ny teknik av såväl journalister som grafiker.

Varje år anordnar FOJO ett 30-tal kurser, dels i ämnen som ingår i högskolans journalistutbildning (till dessa antas normalt inte den som genomgått sådan utbildning), dels i andra ämnen. Kursutbudet 1987 ger en representativ bild av FOJOs utbildningsprogram:

Våren 1987:

Kriminaljournalistik
Den regionala obalansen
Ungdomsjournalistik
Kreativt skrivande
Redigering II
Lokal kulturjournalistik
Sportjournalistik
Kommunaljournalistik II

Hösten 1987:

Redigering I
Konsumentjournalistik
Bildjournalistik I
Kommunaljournalistik I
Faktasökning
Skolan
Nyhetsgrafik
Länsstyrelse - länsorgan

Bildjournalistik II	Reporterkurs I
Näringslivsbevakning	Medicinjournalistik - aids
Redaktionell planering	Modern svenska
Makten över maten	Arbetsmarknadsjournalistik
Modern svenska	Bild och text i samarbete - seminarium
Yrkesetiskt seminarium	Redaktionell planering
Miljövårdsjournalistik	Invandrare - flykting
Reporterkurs II	Nordisk kurs om journalisti- ken på 1990-talet
Företagsekonomi I	
Offentlighet och sekretess	

Av den sammanfattande redovisningen framgick att ca 500 journalister per år deltar i FOJOs kurser. Dubbelt så många söker. Verksamheten och antagningen till kurserna regleras i "Förordning med bestämmelser för fortbildning av journalister" (meddelad av regeringen 17 maj 1974, ändrad 30 december 1976; UHÅ FS 1977:9). Förordningen inledes med följande:

- § 1 För yrkesverksamma journalister meddelas fortbildning med utgångspunkt i samhällets, individens samt huvudsakligen de små och medelstora tidningarnas behov.
- § 2 Grunden för urval mellan behöriga sökande är den sökandes behov av utbildning."

Om antagningen kan därutöver återges några punkter i en PM som FOJO producerat:

- * Journalister utan formell yrkesutbildning och med många år i yrket har företräde framför övriga sökande.
- * Äldre journalister med bristande yrkesutbildning och få år i yrket ("andra karriären") bereds plats i möjligaste mån.
- * Antalet FOJO-kurser per journalist maximeras till fem de senaste fem åren.

- * Varje journalist kan gå två kurser per läsår. (Kurserna i ny teknik räknas utanför denna kvot.)

I FOJOs PM framhålls att kurserna i första hand riktar sig till journalister på lokaltidningar och på lokalradion. "Men varje kurs brukar ha någon eller några deltagare från övriga kategorier: storstadstidningar, frilans, facktidsskrifter, veckotidningar, Sveriges Radio-koncernen."

En bidragande orsak till att FOJO får många sökande till sina koncentrerade och i pedagogiskt avseende intensiva fortbildningskurser är de speciella studiesociala villkor som gäller. Dessa villkor låg till grund för verksamheten redan då FOJO startades och innebär att högskolan bekostar såväl resa som kost och logi för kursdeltagarna. FOJO har ett eget internat med 35 enkelrum och har avtal med en restaurang i anslutning till internatet, som finns i samma kvarter som FOJOs undervisningslokaler. En annan bidragande orsak är att kursdeltagare, vars anställningsvillkor regleras av kollektivavtalet mellan TA och SJF, dessutom har lön under kurstiden.

7 ARBETSMARKNADEN FÖR JOURNALISTER

7.1 Inledning

Hur stor är journalisternas arbetsmarknad och hur utvecklas den? Lägesbeskrivningar och prognoser ser inte alldeles lika ut om de kommer från arbetsmarknadsstyrelsen, från Statistiska Centralbyrån eller från någon av branschens organisationer. Det beror på att varje beskrivning påverkas av hur beskrivaren definierar journalistyrket.

Utredaren har valt att utgå från SJFs definitioner och statistik, eftersom SJF har de flesta journalistiskt verksamma såsom medlemmar. Organisationsanslutningen är hög bland journalisterna. Andra definitioner skulle inte på något avgörande sätt ändra grunderna för bedömningar av journalisternas arbetsmarknad, arbetslösheten bland journalister etc.

7.2 SJF:s journalistdefinition

SJF-medlem kan den bli som är anställd vid svensk eller i Sverige verksam tidning, nyhets- eller bildbyrå, radio eller television och som tillhör någon av följande personalkategorier (SJFs stadgar):

"fotograferande, skrivande och/eller redigerande medarbetare samt aspirant och fotoelev, reporter och/eller producent i radio-tv, korrekturläsare och motläsare, filmfotograf och filmredigerare, tecknare och lay-

outmedarbetare, layoutelev, telefonmottagare samt teleprinterskrivare".

Också "andra journalistiskt verksamma" kan bli medlemmar. "Journalistiskt verksam" är enligt stadgarna den som "självständigt framställer, väljer, bedömer eller bearbetar redaktionellt material avsett för massmedier". Till denna kategori hör "platsredaktörer med blandad tjänst, pressombudsmän och andra medarbetare i press- och informationsavdelningar i offentlig tjänst, vid vissa ideella organisationer eller vid vissa branschorganisationer, personaltidningsjournalister och motsvarande, medarbetare vid programproduktion för radio-tv, videogram etc., frilansar samt arkivarier". Frilans skall för medlemskap dokumentera dels minst ett års verksamhet i yrket, dels att journalistik är huvudsaklig sysselsättning, dels att inkomsterna överstiger 3 800 kr. per månad (oktober 1986). Dessa krav på dokumentation från frilansar sammanhänger med det samtidiga medlemskapet i Journalisternas erkända arbetslöshetskassa.

Personer som arbetar med informationsuppgifter åt företag kan inte bli eller vara medlemmar i SJF. Detsamma gäller s.k. kundredaktörer. Journalist i arbetsgivareställning kan heller inte tillhöra arbetstagarorganisationen. De flesta journalister i redaktionsledande ställning är emellertid medlemmar i SJF. Antalet journalister som blivit informatörer åt företag är inte särskilt stort. Ju fler informatörer högskolan utbildar, desto större konkurrens får journalisterna om sådana arbetsuppgifter. Men till vissa informatörstjänster kommer sannolikt journalister även fortsättningsvis att ha företräde till följd av sina kunskaper om hur medierna fungerar och sina personkontakter - "kolleger" - inom medierna.

7.3 Journalistkåren: utveckling, struktur

Under perioden 1982 - 1986 har antalet aktiva medlemmar i SJF ökat med 1 887, varav 1 146 kvinnor. Drygt en tredjedel av medlemsökningen gäller journalister som arbetar inom radio och TV. Denna ökning beror delvis på att en stor del av journalistgruppen inom SR flyttat sin fackliga hemvist från Svenska Industritjänstemannaförbundet till SJF.

Tabell 7.1 visar ökningen av SJFs yrkesverksamma medlemmar 1982 - 1986.

Tabell 7.1

Aktiva (yrkesverksamma) medlemmar i SJF.

31/12	Totalt	Därav kvinnor	
		Antal	Procent
1982	11 452	3 950	34
1983	11 845	4 156	35
1984	12 301	4 414	36
1985	12 753	4 786	38
1986	13 339	5 096	38

Tabell 7.2

SJF-medlemmarnas fördelning på olika medier samt antalet frilansar den 31 december 1985.

	Män	Kvinnor	Totalt
Dagspress, 7-6 dagars	4 492	1 895	6 387
Vecko-, månadspress	568	612	1 180
Radio och TV	1 067	606	1 673
Personaltidning	59	58	117
Statliga/kommunala informatörer	290	330	620
Frilansar	572	276	848
			10 825

Tabell 7.2 visar SJF-medlemmarnas fördelning den 31 december 1985 på olika medier samt antalet frilansar. Av den statistiska fördelningen framgår inte att ca 300 journalister arbetar på tidningar som utkommer två till fem dagar i veckan. Den visar ändå de väsentliga dragen i journalistkårens sammansättning.

Årsskiftet 1985/86 var medelåldern inom SJFs medlemskår 39,7 år. Nästan 60 procent av medlemmarna fanns inom storstadsområdena, dvs. Stockholm, Göteborg och Malmö. Mer än 80 procent av frilansarna fanns i Stockholm och Göteborg.

7.4 Arbetsmarknaden: stagnation, arbetslöshet

Under 1960- och 70-talen växte arbetsmarknaden för journalister kraftigt. SJF:s medlemsantal nästan fördubblades, från ca 6 000 till 11 000 medlemmar. Tillväxten har därefter dämpats. Samma bild av arbetsmarknadens utveckling ger SCBs arbetskraftsbarometer, en årlig enkätundersökning om arbetsmarknadsläget för personer med bl.a. journalistutbildning. Enkäten når 65 arbetsgivare, vars anställda utgör ca en femtedel av journalistkåren. Enkäterna under 80-talet visar att - i förhållande till efterfrågan - tillgången på arbetssökande utan yrkeserfarenhet är "mycket god", medan tillgången på arbetssökande med yrkeserfarenhet i stort sett motsvarat efterfrågan, utom 1984 och 1985 då arbetskraftsbarometern visade "god tillgång" på arbetssökande också i denna grupp; och det är sannolikt att arbetskraftsbarometern kommer att visa på samma situation både 1986 och 1987, när enkätsvaren redovisas. Bara i vad SCB kallar skogslänen ser bilden något annorlunda ut: efterfrågan är vissa år större än tillgången på yrkesutbildade journalister.

Utvecklingen på arbetsmarknaden kan också studeras i arbetslöshetsstatistiken. Denna kommer från Journalisternas erkända arbetslöshetskassa och gäller alltså medlemmar i kassan, *tabell 7.3*. År 1981 utgjorde antalet medlemmar som fick ersättning 199, antal ersatta dagar uppgick till 11 040 och antalet ersättningsdagar per kassamedlem var 1,26. 1986 hade antalet medlemmar med ersättning stigit till 721, ersatta dagar till 47 466 och ersättningsdagar per medlem till 4,08.

Arbetslösheten varierar under året. Det har ibland påståtts att arbetslösheten är nästan obefintlig under sommarmånaderna, då det brukar finnas gott om semestervikariat. Det är emellertid ett felaktigt påstående. Arbetslösheten minskar, men den upphör inte. Det framgår av ar-

betslöshetskassans månadsstatistik för 1986, *tabell 7.4*. Statistiken visar att antalet medlemmar som uppbar ersättning uppgick till i genomsnitt drygt 200 under vardera av månaderna juni, juli och augusti. Situationen har varit relativt sett densamma under perioden 1981 - 1986.

Arbetslösheten är koncentrerad till storstadsområdena. Det framgår såväl av SJFs statistik som av uppgifter från AMS om antalet arbetslösa, anmälda på arbetsförmedlingarna. För perioden november 1986 - april 1987 redovisar AMS följande arbetslöshetssiffror för hela landet och för storstäderna. (AMS' uppgifter omfattar även andra journalister än medlemmar i Journalisternas erkända arbetslöshetskassa och i viss utsträckning även kulturarbetare som inte är journalister. Journalisterna hänförs nämligen till AMS' kulturarbetsförmedling.)

Tabell 7.3

Statistik från Journalisternas erkända arbetslöshetskassa.

	Antal medlemmar med ersättning	Antal ersatta dagar	Ersättningsdagar per medlem i kassan
1981	199	11 040	1,26
1982	309	19 747	2,19
1983	408	23 603	2,64
1984	458	27 059	2,65
1985	581	36 629	3,35
1986	721	47 466	4,08

Tabell 7.4
Arbetslösheten månad för månad 1986.
(Uppgifter från arbetslöshetskassan).

	Antal medlemmar med ersättning	Antal ersatta dagar
Januari	310	5 389
Februari	290	3 898
Mars	265	3 545,5
April	274	4 545,5
Maj	240	3 139,5
Juni	235	3 107
Juli	210	3 364,5
Augusti	197	2 814,5
September	286	4 397,5
Oktober	302	4 242,5
November	321	4 624
December	329	4 549,5
		47 466

	Nov -86	Dec -86	Jan -87	Feb -87	Mar -87	Apr -87
Totalt	457	466	507	433	403	403
Därav i stor- städerna						
- antal	337	347	370	319	307	308
- procent	74	74	73	74	76	76

Den återgivna AMS-statistiken visar att drygt 70 procent av antalet arbetslösa journalister finns i storstäderna. (Av SJFs medlemmar arbetar knappt 60 procent i storstadsområdena.) Att så stor andel av de arbetslösa återfinns i de stora städerna synes bero på att många föredrar att vikariera, frilansa eller vara arbetslösa framför att söka arbete som försätter byte av bostadsort.

Av betydelse för arbetslösheten är självfallet de stora förändringar som ägt rum inom pressen de senaste åren. Stockholms-Tidningens utgivning upphörde 1984 och Göteborgs Handels- och Sjöfarts Tidnings utgivning 1985. Andra halvåret 1986 övergick Västgöta-Demokraten i Borås och Kronobergaren i Växjö från sexdagars- till endagsutgivning. Innevarande år har två tidningsföretag i Stockholm gått i konkurs - Saxons och Huvudstadspress - vilket medförde att ytterligare ett antal arbetstillfällen för journalister försvann.

AMS redovisar varje månad antalet nyanmällda lediga platser. Vanligen motsvarar de ungefär tio procent av antalet anmälda arbetssökande journalister. Proportionen arbetssökande/lediga platser är annorlunda under januari och februari. Under dessa två månader anmäls sommarvikariaten till arbetsförmedlingarna, vilket främst i storstäderna förändrar relationen nyanmällda lediga platser/arbetssökande. Även under januari och februari är dock antalet arbetssökande större än antalet lediga platser.

Arbetslösheten bland journalisterna har ökat varje år under 1980-talet. I jämförelse med andra grupper kan dock arbetslösheten inom journalistkåren betecknas som låg. Antalet ersättningsdagar per medlem 1986 i samtliga landets erkända arbetslöshetskassor var 7,09 mot 4,08 i journalisternas a-kassa.

En sådan genomsnittssiffra ger dock ingen bild av hur arbetslösheten drabbar den enskilde arbetssökande. Många SJF-medlemmar var arbetslösa långa perioder. Av 380 arbetslösa hade inte mindre än 316 varit arbetslösa 65 eller fler dagar. Detta visar följande uppgifter om arbetslöshetens längd, som Journalisternas erkända arbetslöshetskassa tagit fram per den 21 april 1987:

Antal medlemmar	65-129 dagar	130-258 dagar	259 och fler dagar
Män	34	48	42
Kvinnor	41	52	42
Därav åldersgrupp			
25-29 år	25	24	8
30-39 år	28	42	46
40-49 år	12	19	20

Som framgått i det föregående är arbetslösheten koncentrerad till storstäderna. Många arbetslösa journalister väljer att stanna kvar i storstadsområdena även om det finns lediga platser på andra håll i landet. En av förklaringarna härtill kan vara att de inte riskerar sin rätt till ersättning från arbetslöshetskassan, eftersom kulturarbetsförmedlingen inte lämnar någon rapport när en journalist tackar nej till erbjudet arbete. Vanligtvis gäller annars att arbetsförmedlingen skall meddela arbetslöshetskassan och tillsynsmyndigheten (AMS' försäkringsenhet) om en kassamedlem avvisar erbjudet arbete, som förmedlingen bedömt vara lämpligt. Efter sådan rapportering skall kassan och försäkringsenheten pröva medlemmens rätt till ersättning.

Utebliven rapportering från kulturarbetsförmedlingen kan alltså vara en bidragande orsak till att antalet arbetssökande journalister förblir stort i storstadsområdena.

Totalt sett är dock antalet arbetslösa journalister året runt större än tillgången på lediga platser. Det kan emellertid inte uteslutas att den förhållandevis höga arbetslösheten i Stockholm och Göteborg har ett samband med den nuvarande lokaliseringen av högskolans journalistutbildning. Utredaren återkommer till denna fråga i avsnitt 9.8.

7.5 Arbetsmarknaden: pensionsavgångar

Arbetsmarknaden för journalister växte starkt under 1960- och 70-talen. Under 80-talet har tillväxten varit svag. Olika prognoser antyder

en stark medieexpansion de närmaste åren, främst ifråga om de elektroniska medierna. Det är dock långt ifrån säkert att denna expansion leder till särskilt många fler arbetstillfällen för journalister. En ökning av antalet programtimmar i TV betyder inte att antalet produktionstimmar ökar i samma mån. Det internationella programutbytet är omfattande och programtillväxten kan gälla program som inte produceras av journalister. Det finns heller inga tecken som tyder på att dagspressen skulle expandera de närmaste åren. Utvecklingen för övrig press är svårare att bedöma, i synnerhet dess inverkan på journalisternas arbetsmarknad.

Utredaren har avstått från att låta göra några prognoser som skulle kunna beskriva journalisternas framtida arbetsmarknad. Tidigare prognoser har visat sig föga träffsäkra. Det var lätt att dra ut trender. Trendbrotten var svårare att förutse. Utredaren har funnit prognoser ha mindre värde för det begränsade syfte de skulle kunna ha i föreliggande sammanhang, nämligen såsom underlag för synpunkter på den framtida dimensioneringen av högskolans journalistutbildning.

Ett visst underlag för bedömning av utbildningens dimensionering kan man få genom att studera åldersfördelningen bland SJFs medlemmar. I *tabell 7.5* är SJF-medlemmar födda 1923 - 1937, totalt 2 550 stycken, fördelade på födelseår. (Uppgifterna är hämtade från SJFs medlemsmatrikel per den 31 december 1984.)

Av *tabell 7.5* kan man utläsa att enbart pensionsavgångarna de närmaste 15 åren skapar ett rekryteringsbehov av ca 2 500 journalister. Mot bakgrund av den rörlighet som hittills kännetecknat journalistkåren torde det inte vara alltför djärvt att utgå från att minst lika många kommer att lämna yrket av andra skäl än uppnådd pensionsålder. Mycket försiktigt kan nyrekryteringsbehovet uppskattas till minst 5 000 personer under den närmaste 15-årsperioden. Med oförändrad dimensionering utexaminerar högskolans journalistlinjer under samma tidsrymd 3 600 elever.

Tabell 7.5
Antal SJF-medlemmar med födelseår 1923-1937.

Födelseår	Antal
1923	129
1924	150
1925	151
1926	130
1927	153
1928	168
1929	141
1930	153
1931	168
1932	171
1933	180
1934	209
1935	185
1936	220
1937	242
	2 550

7.6 Dimensionering av utbildningen

Sedan 1967, då utbildningen förlängdes till två år, har ca 5 000 elever genomgått högskolans journalistutbildning. Detta antal har långt ifrån motsvarat rekryteringsbehovet av journalister. Övriga nyanställda har kommit till journalistyrket på andra vägar.

Mindre än hälften av journalistkåren har journalistutbildning från högskolan. Andelen är ännu lägre bland de äldre journalisterna, som började sin yrkesverksamhet innan högskoleutbildningen fanns. Det blir ändå ingen radikal förändring de närmaste åren av andelen högskoleutbildade journalister, om journalistlinjerna också fortsättningsvis utbildar 240 journalister per år.

Utredaren anser för sin del att utbildningens dimensionering inte bör ändras, främst av tre skäl:

- arbetsmarknadsläget motiverar ingen utökad utbildning;
- ingen väsentlig förändring av arbetsmarknadsläget kan skönjas;
- medierna kommer också i framtiden att vilja rekrytera journalister med olika erfarenheter och olika utbildningsbakgrund.

8 JOURNALISTROLL OCH YRKESIDENTITET

8.1 Massmediers och journalisters uppgifter

Målet för journalistlinjens utbildning beskrivs i studieplanerna för JHG respektive JHS. Journalistutbildningen sägs utgöra en del av den svenska mediepolitiken, vars övergripande mål är att massmedierna skall medverka till att förstärka och fördjupa den svenska demokratin.

Detta övergripande mål formulerades i ett mediepolitiskt sammanhang, inte utbildningspolitiskt. Formuleringarna återfinns nämligen i 1972 års pressutredning (SOU 1975:79, kap. 6), som också formulerade massmediernas fyra främsta uppgifter:

- * Massmedierna bör ge den information som är nödvändig för att medborgarna skall kunna ta ställning i samhällsfrågor.
De förtroendevalda bör genom massmedierna få löpande information om enskilda och organisationers uppfattningar i politiska frågor.
- * Massmedierna bör fristående eller som språkrör för organiserade samhällsintressen kommentera skeendet i samhället.
- * Massmedierna bör som allmänhetens företrädare granska och kontrollera de inflytelserika i samhället.
- * Massmedierna bör främja en kommunikation inom och mellan politiska, fackliga och ideella grupper i samhället.

Pressutredningens beskrivning av massmediernas uppgifter i ett demokratiskt samhälle har vunnit stor acceptans och återopas ofta i mediepolitiska och andra sammanhang. Det var emellertid först 1981 som

den i ett sammanhang fick laga kraft, nämligen då riksdagen behandlade Dagspresskommitténs förslag till förändringar av stödet till dagstidningar (SOU 1980:32). Efter riksdagsbehandlingen utfärdades en ny "Förordning om statligt stöd till dagstidningar" (SFS 1981:409), i vars inledande bestämmelser det heter att dagspressen "medverkar i strävanden att förstärka och fördjupa den svenska demokratin genom att informera om och kommentera vad som sker i samhället, genom att granska den verksamhet som utövas av de inflytelserika och genom att främja kommunikation inom och mellan politiska, fackliga och andra ideella grupper".

De för mediepolitiska syften 1975 formulerade grunderna för massmediepolitiken användes kort därefter såsom en grund för journalistutbildningen, som förklarades vara "ett led i samhällets mediepolitik" (utbildningsnämnden vid journalisthögskolan i Stockholm, våren 1977); och de används alltså idag. Det bör dock påpekas att journalistutbildningen måste omfatta även andra massmediefunktioner (och arbetsuppgifter för journalister) - t.ex. att underhålla - än de som ansetts motivera statliga mediepolitiska insatser.

I institutionernas utbildningsplaner återfinns emellertid inte det mål för journalistutbildningen som formulerades då journalisthögskolorna inrättades (prop. 1967:43, sid. 24):

"Den journalistiska yrkesträningen bör sålunda ge de studerande vana att systematiskt söka efter källor, att kritiskt och metodiskt granska tillgängligt material samt att korrekt - vad gäller såväl innehåll som språklig utformning - presentera information."

I direktiven för Jubu påpekades att "Någon anledning att ompröva dessa mål föreligger inte". Jubu fann heller "ingen anledning att föreslå någon ny formulering av målen för journalistutbildningen" men betonade att högskolans allmänna utbildningsmål skulle gälla även journalistutbildningen.

Något nytt mål för utbildningen har alltså inte formulerats. Om statmakterna anser att de av 1975 års pressutredning formulerade - och

mediepolitiskt motiverade - uppgifterna skall gälla även journalistutbildningen och att denna utbildning skall anses vara ett led i mediepolitiken, kan det finnas skäl att aktualisera detta i samband med en översyn av högskolans journalistutbildning.

8.2 Journalistens roll

JHG och JHS presenterar båda beskrivningar av "Journalistens roll". Linjenämnden för JHG beskriver journalistrollen på följande sätt:

"Skall massmediernas demokratiska uppgift kunna uppfyllas måste journalisten ha sådana *kunskaper* att han kan kritiskt granska samhällets politiska, ekonomiska, sociala och ideologiska strukturer. Journalisten måste både kunna ställa relevanta frågor och sätta ifråga. Journalisten måste också ha förmåga att väcka publikens intresse för sin information, stimulera intellekt och känsla och skapa lust till aktivitet. Målet för bra journalistik är att den ger medborgaren sådana kunskaper som gör det möjligt för honom att aktivt delta i samhällsprocessen och därigenom påverka sina egna levnadsvillkor.

I samhällsdebatten deltar inte alla lika aktivt eller på samma villkor. Den mediepolitik, som riksdagen fastställt, betonar massmediernas betydelse när det gäller att utjämna dessa olikheter. Journalisten måste sträva efter att ge information och att göra sig till tolk för dem som har svårast att göra sig hörda.

God journalistik måste bygga på solidaritet med mottagaren. Med solidaritet menas att journalisten väljer att beskriva sådana fakta och sammanhang som han bedömer som relevanta för mottagaren och presentera dessa på ett sakligt och korrekt sätt."

JHG:s utbildningsplan fastställdes av linjenämnden 7 november 1983. JHS använder alltså den beskrivning av journalistrollen som fastställdes 1977 av dåvarande utbildningsnämnden. Den skiljer sig inte mycket från JHG:s beskrivning. JHS påpekar dock att journalisten skall "visa på vägar att åstadkomma förändring", väcka publikens in-

tresse för "sitt budskap", "väcka eftertanke", ge information "till dem som har svårast att skaffa sig information". Solidariteten med läsaren skall i första hand gälla "de informations- och röstsvaga i motsats till ekonomiska och politiska makthavare". JHS tillägger:

"Men solidaritet med läsaren innebär samtidigt att läsaren ges möjlighet att kritiskt granska inte bara företeelser i samhället utan även journalistens beskrivning av samhället och på vilket sätt denna betingas av mediernas historiska och ekonomiska villkor. Läsaren får inte bli ett 'objekt' för instruktion och påverkan."

Även om JHG:s rollbeskrivning kan sägas vara något kyligare, mer distanserad än JHS' beskrivning, så kan man se att båda ligger nära de formuleringar om journalistens uppgifter och roll som under rubrikerna "Journalistisk frihet..." och "...under ansvar" återfinns i SJF's handlingsprogram (senast antaget av SJF's kongress 1986).

Det är naturligt att journalistrollen och yrkesidentiteten beskrivs av en facklig organisation. Yrkesidentitet hör samman med yrkesregler som oftast formuleras och upprätthålles av yrkesutövarna. Journalistkårens yrkesregler ingår i "Spelregler för press, radio, tv", senast fastställda och utgivna 1982 av Pressens Samarbetsnämnd. Bakom denna etiska regelsamling står, förutom SJF, Svenska Tidningsutgivareföreningen, Sveriges Lokalradio, Sveriges Riksradio, Sveriges Television och Utbildningsradion.

Yrkesidentitet kan utgå från medlemskap i en exklusiv yrkesorganisation, där medlemskapet är förbehållet yrkesutövarna. SJF har bestämda kriterier för medlemskap (kapitel 7.1), men det kan ifrågasättas om det utanför SJF kan råda enighet om att dessa kriterier är så exklusiva att de bara omfattar journalister. Informatörer i företags tjänst utesluts från medlemskap men inte informatörer i t.ex. partiets eller intresseorganisationers tjänst om de anses ha journalistiska arbetsuppgifter.

Yrkesidentitet utgår ibland från en lång och speciell yrkesutbildning, t.ex. advokatens och läkarens. Journalistens yrke kräver ingen bestämd formell utbildning av utövaren.

Journalistens yrkesidentitet, oavsett vilket medium journalisten arbetar i, kan därför sägas mest utgå ifrån det uppdrag journalister uppfattar sig ha: att på medborgarnas, publikens, uppdrag utnyttja den grundlagsfästa yttrandefriheten och tryckfriheten och att inom yrkesområdet professionellt utöva de uppgifter massmedierna främst har i ett demokratiskt samhälle: att informera, kommentera, granska och upprätthålla kommunikationen mellan individer och grupper i samhället.

Medan massmediestruktur, massmedieekonomi och massmediers funktioner ägnats och ägnas omfattande forskning, är förutsättningar och villkor för journalisters arbete ett stort och alltjämt nästan outforskat område. Journalistens yrkesutövning beskrivs från ideala föreställningar eller besvikna erfarenheter. Vad bestämde egentligen hur journalisten arbetade och vad bestämde den slutliga presentationen av journalistens arbetsresultat? Hur mycket berodde på journalisten själv, på journalistens kompetens och på journalistens värderingar? Vilket inflytande hade andra beslutsfattare inom redaktionen? Vad betydde mediets resurser och publicistiska roll?

8.3 Utbildningen och yrkesrollen

"Ytterligare ett krav på en reformerad journalistutbildning är att den skall ge de studerande djupare insikter i yrkesrollen och därmed stärka journalisternas yrkesidentitet" heter det i direktiven till denna "Översyn av högskolans journalistutbildning".

Journalistens uppfattning om sin roll och journalistens yrkesidentitet utvecklas och förstärks först i yrkesutövandet. Det är utredarens uppfattning. Förhållandena på arbetsplatsen, anpassningen, "socialiseringen" in i arbetsmiljön, relationer till arbetskamrater och arbetsledare, arten av arbetsuppgifter - de är faktorer som har stort, kanske helt avgörande betydelse. Personliga förutsättningar och ambitioner, framgångar och misslyckanden, besvikelser och glädjeämnen bidrar till att

forma och bestämma en journalists identitet: den personliga identiteten såväl som yrkesidentiteten.

I sitt arbete är journalisten beroende av information från andra, av utspel från partier och politiker, från intresseorganisationer och deras företrädare, från myndigheternas och företagens informatörer. Dessa informatörer skall åt sina uppdragsgivare sprida budskap till offentligheten; och informatörerna blir alltmer välutbildade och professionella. Journalisten har andra uppdragsgivare; läsarna, lyssnarna, tittarna - medborgarna. Journalisten måste aktivt söka, inte passivt vidarebefordra, och granska all den information som andra vill att massmedierna skall förmedla.

Många journalister kommer att arbeta på små redaktioner och med små resurser. De får begränsade möjligheter att söka och uppsöka källor, ställa egna frågor, granska, analysera, gå vidare. Tid och resurser bestämmer över yrkesutövningen.

Det är en viktig uppgift för journalistutbildningen att lära eleverna att analysera, granska, ifrågasätta mediernas roll i samhället och sin egen roll inom medierna och i samhället. Utbildningen skall grundlägga ett förhållningssätt i yrkesutövandet genom att betona vikten av att journalisten värnar om sin integritet och sitt oberoende och känner ansvar inför publiken, som är medborgarna. Journalistikens grund skall vara allmänhetens förtroende.

Utredaren ifrågasätter starkt att staten via journalistutbildningen skulle formulera några normer för journalistik eller normativt beskriva journalistrollen. Inom en demokrati skall normerna utvecklas inom medierna själva, av deras yrkesutövare. De svenska medierna har tagit ett ansvar. "Spelregler för press, radio och tv" är ett uttryck härför. I journalistutbildningen bör de studerande lära sig huvudreglerna såsom svenskarna en gång fick lära sig Luthers katekes med förklaringar.

8.4 Två skilda yrken: journalist och informatör

En klar rollbestämning finns det däremot anledning att göra inom utbildningsväsendet. Journalistens yrke är ett annat än informatörens. Högskolan måste neutralt utbilda för båda yrkena. Men högskolan måste då förebygga att journalistens och informatörens yrkesroller sammanblandas intill förväxling.

Informatören och journalisten har olika uppdragsgivare och olika uppdrag. Gränserna mellan deras yrken måste identifieras och upprätthållas inom utbildningen.

9 Blockindelad grundutbildning

-----100 platser-----		
<i>Journalistik: samhällsvetenskap</i>	<i>Journalistik: teori, övning, praktik</i>	<i>Journalistik: fördjupning och medieinriktning</i>
20 poäng —	40 poäng —	20 poäng —
20 platser åt blockstuderande	20 platser åt blockstuderande	20 platser åt blockstuderande

9.1 Inledande presentation

Högskolans journalistutbildning har stått under debatt sedan den startades. Alla läser tidningar, lyssnar på radio, ser på TV; och från personliga erfarenheter som mediekonsument drar många slutsatser om utbildningen av journalister. Slutsatserna blir inte alldeles rättvisa. T.ex. har inte ens hälften av mediernas samtliga journalister genomgått högskolans journalistutbildning. Kritik framförs emellertid också av dem som har god kännedom om utbildningen och dess innehåll, från lärare, från journalister som själva varit elever och från personer - både inom och utom medierna - som följt de nyutbildade högskolejournalisterna i deras yrkesverksamhet. Mest entydig har kritiken varit mot brister i den språkliga och den samhällsorienterande utbildningen.

Det har tidigare påpekats att högskolorna varit lyhörda för kritiken och försökt anpassa undervisning efter framförda synpunkter och krav. Kritiken har ändå inte tystnat. Den har bytt måltavlor. När högskolorna avhjälpt vissa brister, har nya och andra brister uppstått. Inom den

ram som fastställd utbildningstid och studiegång gett - tre skolterminer och en praktiktermin - har högskolans insitutioner för journalistutbildning inte ansett sig kunna förfara på annat sätt.

En del av kritiken mot journalistutbildningen och journalisters bristande ämneskunskaper är mycket vittomfattande och efterfrågar ökade kunskaper i ämnen inom strängt taget alla högskolans discipliner; ämnen inom humaniora, samhällsvetenskap, naturvetenskap, medicin etc. Sådana krav kan aldrig tillgodoses inom en allmän grundutbildning av journalister. En journalist kan inte vara ämnesspecialist på många områden. Däremot kan en stor redaktion rymma journalister med skilda ämnesspecialiteter så att de tillsammans kan ge redaktionen specialistkompetens på bredden.

Specialistkunskaper måste inhämtas genom studier vid högskolans olika ämnesinstitutioner. Journalistutbildningen skall ge de allmänna kunskaper, den karta och kompass journalisterna behöver för att kunna orientera sig i ämnesspecialiteternas värld.

Inte ens en mycket kraftig utbyggnad av högskolans kapacitet för grundutbildning av journalister skulle under det här seklet hinna ändra på förhållandet att mindre än hälften av journalistkåren fått sin utbildning inom högskolan. Ökade utbildningsinsatser från högskolans sida får därför enligt utredarens uppfattning inte enbart gälla grundutbildningen. Det är minst lika viktigt - för journalisterna, för medierna, för samhället - att högskolan vänder sig till den andra hälften av journalistkåren. Redan yrkesverksamma journalister (en del helt utan formell journalistutbildning) bör stimuleras att genom fortbildning och vidareutbildning på högskolenivå fördjupa och komplettera såväl sin yrkesutbildning som sina kunskaper i för yrkesverksamheten väsentliga ämnen. Medieutvecklingen och samhällsutvecklingen skapar behov av återkommande utbildning - även för dem som tidigare genomgått högskolansjournalistutbildning.

9.1.1 Utbildningens syfte

Högskolans journalistlinje skall enligt UHÅs utbildningsplan (bilaga 2) "syfta till att ge sådana kunskaper och färdigheter samt sådan samhällsvetenskaplig orientering och kritisk skolning som fordras för yrkesverksamhet inom massmedier och för informationsuppgifter inom offentliga och enskilda organisationer och företag".

JHG och JHS avviker från utbildningsplanen genom att utbildningen för informationsuppgifter numera nästan försvunnit (kapitel 3.2), trots att UHÅs utbildningsplan sidoordnar yrkesverksamhet inom massmedier med informationsuppgifter inom organisationer och företag.

Det är viktigt att högskolans utbildningar medverkar till en klar gränsdragning mellan journalistens och informatörens yrke. Utbildningarna bör ske på olika linjer. Utredaren anser därför att utbildningsplanen för journalistlinjen bör ändras så att utbildningens syfte uteslutande avser yrkesverksamhet inom massmedier.

9.1.2 Utbildningens längd - en avvägningsfråga

Utredaren menar att journalistutbildningens kvalitet kan höjas bara om utbildningens uppläggning genomgripande förändras och undervisningen ges mer tid och resurser. Kvaliteten kan höjas ytterligare genom att eleverna antages efter anlagsbetonade urvalsprövningar istället för att lottas fram på grundval av poäng för skolbetyg och arbetslivserfarenhet. Ju fler för journalistik motiverade och lämpliga, för att inte skriva talangfulla, elever som börjar utbildningen, desto bättre och kunnigare journalister kommer att lämna journalistlinjen med examen.

Olika uppfattningar förs fram om hur lång en grundläggande journalistutbildning bör vara: ett, två eller tre år. Intresset för en förlängd journalistutbildning är större inom journalistkåren, representerad av SJF, än bland arbetsgivarna, representerade av TA. Många hänvisar till andra utbildningars längd, t.ex. den fyraåriga utbildningen i Dan-

mark (den omfattar ett och ett halvt års praktik) eller tre- och fyraårig journalistutbildning i USA (den yrkestekniska utbildningen är vanligen ettårig; övrig tid ägnas åt ämnesutbildning) eller den treåriga utbildningen vid fotohögskolan i Göteborg för bl.a. pressfotografer (med ett halvt års praktik). Om det inrättas en allmän linje för informationsutbildning om 120 poäng, kan också denna åberopas som skäl för en tidsmässig förlängning av journalistutbildningen.

Utbildningstidens längd bestämmer omfattningen av journalistisk fackutbildning och av ämnesutbildning. Avvägningen mellan dessa huvuddelar i utbildningen debatteras ständigt, i Sverige och utomlands. Den debatten kommer journalistutbildarna alltid att få dras med. Det kommer alltid att finnas de som kräver mer fackutbildning eller mer ämnesutbildning; som kräver inom fackutbildningen mer tid för vissa moment och inom ämnesutbildningen mer tid för det ena eller andra ämnet. En sådan kritisk debatt är sannolikt oupplösligt knuten till den avvägning som slutligen måste göras inför beslut om utbildningens innehåll och omfattning. Men man bör vara medveten om att debatten inte uteslutande föds ur olika uppfattningar. Den föds också ur olika intressen. De olika medierna - och inom medierna de olika företagen - har inte likartade utan ibland motstridiga intressen och därför motstridiga åsikter om utbildningen.

Utreddaren menar att högskolans journalistlinje skall erbjuda en yrkesinriktad grundutbildning som är användbar oavsett vilket medium de utexaminerade eleverna väljer att arbeta i.

Utreddaren har stannat för att journalistutbildningen skall vara tvåårig. Antagningen av elever till hela grundutbildningen bör göras efter anlagsbetonade inträdesprov (se avsnitt 9.9).

9.1.3 Antal studieplatser

Utreddaren föreslår i det följande (9.1.4) att utbildningen vid högskolans journalistlinje skall organiseras i tre block. Blocken får olika inriktning och förslaget innebär att de tre blocken skall vara öppna även för stude-

rande som inte skall genomgå hela grundutbildningen. Detta påverkar antalet nybörjarplatser.

Sedan 1967 finns på journalistlinjen 120 nybörjarplatser per termin, 60 på vardera JHG och JHS. Till en på förslaget sätt förändrad journalistlinje bör enligt utredarens uppfattning avsättas 100 nybörjarplatser för hel grundutbildning om fyra terminer. Övriga platser, 10 på vardera JHG och JHS, bör avsättas för studerande som skall följa undervisningen ett eller två block.

Genom att antalet nybörjarplatser reduceras öppnas grundutbildningens första termin, ett samhällsvetenskapligt block, för studerande med journalistutbildning vid vissa folkhögskolor samt för studerande som genomgått pressens aspirantutbildning och för journalister med några års yrkesverksamhet. Denna kategori studerande ges också möjlighet att fortsätta sina studier under grundutbildningens fjärde termin, fördjupningsblocket.

Av särskild betydelse blir att grundutbildningens andra och tredje terminer, journalistblocket, öppnas för studerande som vill bygga på sina högskolestudier med en koncentrerad, yrkestekniskt inriktad journalistutbildning. Eftersom antalet platser för dem som genomgår hela grundutbildningen minskats till 100, kan 20 elever med tidigare högskolestudier av en viss omfattning tas in direkt till journalistikblocket. Även denna grupp studerande ges möjlighet att fördjupa sina studier under grundutbildningens fjärde termin.

Önskemålen om en koncentrerad journalistutbildning för personer med tidigare akademisk utbildning är väl dokumenterade. I utredningen "Alternativ journalistutbildning" föreslogs en särskild ettårig journalistutbildning med 60 platser för denna grupp. Här föreslås ett lägre antal elever samt att utbildningen skall ske inom journalistblocket i grundutbildningen och samtidigt med utbildningen av de 100 studerande som deltar i hela grundutbildningen.

Någon dokumentation om hur stor efterfrågan kan bli på ett sådant utbildningsalternativ finns inte. Utredaren har inte funnit skäl förorda

en ökning av det totala antalet studieplatser på journalistlinjen. Enligt utredarens mening vore det olämpligt att öka antalet elever på JHG och JHS - av pedagogiska skäl bör undervisningsgrupperna i stället minskas - genom överintag av studerande med akademisk bakgrund. Enligt utredarens bedömning bör föreslagna 20 elevplatser kunna erbjudas under ett inledningsskede.

Utredaren föreslår alltså att - under en försöksperiod på tre år - antalet nybörjarplatser för hel grundutbildning fastställs till 100 per termin och antalet blockplatser till 20 per termin. Först efter försöksperiodens slut torde antalet platser för hel grundutbildning respektive blockutbildning kunna fastställas med viss säkerhet.

9.1.4 Blockindelningen

Inom ramen av en för journalistlinjens elever oförändrad utbildningstid om fyra terminer kan ökat utrymme vinnas för såväl fackutbildningen som ämnesutbildningen. Detta kan ske genom att den nuvarande hela praktikterminen, termin 3, slopas. Praktikterminen föreslås bli ersatt med två praktikperioder om sammanlagt sju veckor. Medan hälften av eleverna är ute på praktik, förutsätts hälften bedriva studier på skolan. Härigenom vinns - jämfört med nuvarande utbildning - dels tretton veckor för studier, dels utrymme för studier i halvklasser eller mindre grupper. Större delen av den ökade studietiden har lagts på samhällsvetenskapliga ämnen. Möjligheterna att arbeta i mindre grupper reserveras för sådana studier och övningar i journalistikämnen, särskilt i svenska, som med fördel bedrivs i små grupper.

Grundutbildningen föreslås bli indelad i följande block:

- * Samhällsvetenskap, 20 poäng
- * Journalistik, 40 poäng
- * Fördjupning, medieinriktning, 20 poäng

I den nuvarande journalistutbildningen återkommer olika avsnitt med skilda mellanrum under hela utbildningstiden. Det är praktiskt taget

ogörligt att gå in i pågående utbildning för att studera endast vissa ämnen eller avsnitt i utbildningen.

Utredarens förslag till blockindelning medför att utbildningen måste organiseras så att olika utbildningsavsnitt tydligt avgränsas och blir koncentrerade i tiden. Därigenom kan journalistlinjens grundutbildning öppnas för dem som har behov av att komplettera sin utbildning, bygga på eller fördjupa sina kunskaper. Enligt utredarens mening är det inte lämpligt att dela upp grundutbildningen i fler än tre block.

9.1.5 Samhällsvetenskapligt block

Ett samhällsvetenskapligt block med stora litteraturkurser och med tentamina ägnas hela första terminen och ger 20 poäng. Jubu presenterade 1975 ett liknande förslag sedan utredningen konstaterat att det fanns behov av och stöd för "en utökning och fördjupning av det samhällsvetenskapliga stoffet" i utbildningen. I diskussioner, överläggningar och samtal har till utredaren på olika håll framförts synpunkter med samma innebörd. I debattskriften "Journalistik och journalistutbildning. 12 personliga inlägg" (Ds U 1987:10) framförs också krav på en ökad samhällsorientering i journalistutbildningen.

Av remissinstanser, av departementschefen (prop. 1976/77:59) och av utbildningsutskottet (1976/77:20) fick Jubu stöd för att samhällsorienteringen skulle förstärkas. Jubus förslag om en samhällsorienterande grundkurs förverkligades emellertid inte. Det framfördes olika uppfattningar om när under utbildningen samhällsorienteringen skulle förstärkas. Jubu avstod från att uttala en bestämd uppfattning i frågan. Utredningen menade att det var institutionernas ensak att avgöra om de ville "integrera de tre första studieterminerna och fördela innehållet i den samhällsorienterande grundkursen över dessa terminer bör det stå vederbörande fritt att göra detta".

Mot att koncentrera studierna i samhällsvetenskapliga ämnen till den första terminen (ämnena återkommer dock under den fortsatta studietiden, inte minst i samband med tillämpningsövningar i journalistik-

kursen) talar att eleverna får vänta en hel termin innan de mera påtagligt får ta itu med de direkt yrkesutbildade studierna. Elever med stark motivation för träning i påtagligt yrkestekniska moment kan finna denna studieinledning främmande. För koncentrationen talar att de samhällsvetenskapliga studierna inte fragmentiseras och distraheras av de mer yrkesorienterade studierna. Det samhällsvetenskapliga blocket skall dock vara journalistikorienterat. Undervisningen skall bedrivas så att nyttan av samhällskunskaperna i framtida journalistisk verksamhet klart framträder.

Koncentrationen av de samhällsvetenskapliga studierna till en termin motiveras också av blockindelningen av grundutbildningen.

9.1.6 Journalistikblock

Under andra och tredje terminerna följer en sammanhållen teoretisk och praktisk utbildning i journalistik. Den ger 40 poäng. I detta block finns alltså platser för de akademiker som vill komplettera tidigare utbildning med en yrkesinriktad journalistutbildning.

9.1.7 Fördjupningsblock, medieinriktning

Under fjärde terminen sker fördjupning och medieinriktning. Även denna termin utgör ett block till vilket platser reserveras för andra än dem som genomgår hela grundutbildningen, t.ex. för elever som genomgått det samhällsvetenskapliga blocket.

Villkor för antagning till grundutbildningen eller dess olika block behandlas i avsnitt 9.9.

9.1.8 Påbyggnads-/fortbildnings- och forskningsförberedande kurser

Utredaren har förut (9.1) hävdad att högskolans utbildningsinsatser bör stärkas också ifråga om fortbildningen. Ökade insatser måste göras ifråga om fortbildningen och vidareutbildningen av yrkesverksamma journalister. Detta bör ske genom att JHG, JHS och FOJO vardera anordnar enstaka kurser varje termin - med varierande längd och innehåll - om sammanlagt 20 poäng. På JHG och JHS bör dessa kurser samtidigt kunna fungera såsom påbyggnadsutbildning för dem som vill fortsätta sin utbildning i direkt anslutning till grundutbildningen. Härutöver bör högskolan erbjuda forskningsförberedande kurser i ämnet journalistik (kapitel 10).

Utredarens förslag innebär således att högskolan skall anordna hel grundutbildning för blivande journalister samt - i en förändrad grundläggande utbildning - ge möjligheter för olika grupper studerande att komplettera och fördjupa sina kunskaper i ämnen som har indirekt eller direkt anknytning till journalistyrket och för studerande som vill bygga på tidigare högskolestudier med en yrkestekniskt inriktad utbildning om två terminer. Utredaren menar att högskolan därutöver kontinuerligt skall anordna enstaka kurser som ger 20 poäng samt forskningsförberedande kurser om 20 poäng.

9.1.9 En ny studiemiljö

När högskolans journalistutbildning ges olika ingångar och utgångar och omfattar även fortbildning och vidareutbildning, kommer studiemiljön också att förändras, bli mer stimulerande. Var och en som deltagit i någon kurs eller konferens har erfarit att en betydande del av utbytet och värdet legat i mötet med andra deltagare, i tillfällena till diskussioner och erfarenhetsutbyten även utanför schemabundna programpunkter. En sådan studiemiljö skapas på högskolan när t.ex. journalister med flerårig yrkeserfarenhet kommer för att delta i det samhällsvetenskapliga blocket eller i någon av de enstaka kurser som anordnas varje termin. En sådan miljö finns redan på FOJO. Där möts ak-

tiva och engagerade yrkesarbetande journalister för att fortbilda sig men också för att byta erfarenheter och åsikter med kolleger från olika delar av landet och med skiftande erfarenheter av yrke och liv. Åt grundutbildningens elever kan nu skapas en liknande stimulerande och givande studiemiljö.

9.1.10 Organisation och innehåll

Blockindelningen av journalistlinjens grundutbildning innebär en annan studieorganisation än den nuvarande. Studierna måste bedrivas på ett annat sätt och sannolikt i vissa avseenden med andra pedagogiska metoder. Förslaget till ny studieorganisation skall inte tolkas som någon värdering av den nuvarande studieorganisationens fördelar och nackdelar. Avgörande har varit de mycket starka motiven för att skapa en flexibel organisation med ingångar och utgångar som öppnar delar av grundutbildningen för olika kategorier studerande. Blockindelningen måste bli styrande för vilka studier som skall bedrivas under första, under andra och tredje samt under fjärde terminen.

Utredaren har däremot inte funnit några skäl att formulera detaljerade utbildningsprogram för respektive block. Påpekanden om studieinnehållet kommer att göras med hänsyn till behovet av att förbättra och vidga innehållet i vissa delar av utbildningen, behov som kan tillfredsställas tack vare den mertid för studier på skolan som den avkortade och förändrade praktikperioden ger. Påpekanden görs också med hänsyn till motiven för blockindelningen. Dessa motiv - liksom att utbildningen i journalistik skall kunna vara grund för en forskningsförberedande utbildning i ämnet - måste få vara styrande när de lokala linjenämnderna fastställer utbildningsplanerna för JHG respektive JHS.

9.2 Samhällsvetenskapligt block

Journalistik:

Samhällsvetenskap, 20 poäng

Introduktion i massmedier och journalistik

Stats- och kommunalkunskap

Ekonomi, statistik

Rättskunskap

Seminarier i journalistik

Den samhällsorienterande undervisningen skall helt dominera utbildningens inledande block och omfatta mer än tre fjärdedelar av undervisningen. Utredaren avstår från att diskutera olika delmoment och dessas andelar av ämnena men finner det rimligt att stats- och kommunalkunskapen ägnas närmare halva terminen, ekonomi och statistik drygt en fjärdedels termin och övrig tid åt rättskunskap samt massmediekunskap och journalistik.

Undervisningen bör inledas med en introduktion i massmediekunskap och journalistik. Då får eleverna från början en bakgrund till och en ram för de fortsatta studierna i skilda ämnen. I samma syfte inleds genomgångar - som successivt bör göras allt oftare - av hur dagstidningar, radio och TV rapporterar om händelser och skeenden, analyser av vilka grunder och värderingar som motiverat prioriteringar i val och presentation av nyheter. I många fall blir det naturligt att koppla genomgångarna till pågående undervisning i samhällsvetenskapligt ämne och de bör då ledas gemensamt av ämnesläraren och lärare i journalistik.

Eleverna bör förutsättas ha läst de morgontidningar eller kvällstidningar eller andra tidningar som skall diskuteras vid genomgången. Andra genomgångar inleds med avlyssning av nyhetsprogram i radio eller TV eller något annat program som har aktualitet och relevans för undervisningen. Eleverna måste på alla sätt stimuleras till att bli aktiva mediekonsumenter!

I ett senare skede av undervisningen - under journalistikblocket - kan genomgångarna alltmer utformas såsom de "morgonböner" eleverna kommer att möta när de kommer ut på redaktionerna: då granskas och diskuteras resultatet av gårdagens arbete och då planeras nästa tidningsnummer eller program. Först i journalistikkursen analyseras mera ingående också språkbehandling, berättarteknik, presentationsformer etc.

Genomgångarna av aktuella tidningstexter och programinslag bör kunna öka elevernas studiemotivation och skapa förståelse för den omfattande undervisning och de stora litteraturkurser som ingår i de samhällsvetenskapliga ämnena. Föreläsningar, lektioner och seminarier bör kompletteras med studiebesök hos olika kommunala organ, i riksdag och ämbetsverk, hos organisationer och företag, hos domstolar etc. Praktiska övningar - källsökning, arbete med nyhetsartiklar och reportage - där eleverna får utnyttja och tillämpa sina kunskaper om t.ex. statlig och kommunal förvaltning och rättsväsende skall däremot komma först i journalistikblocket.

Utredaren avstår från att beskriva innehållet i ämnena stats- och kommunalkunskap, ekonomi, statistik och rättskunskap. Det är kända akademiska ämnen. Inom journalistutbildningen bör ämnesundervisningen anpassas till utbildningens syfte: att utbilda journalister. På vetenskapsteoretiska grunder och mot översiktliga historiska bakgrunder bör undervisningen främst inriktas på aktuella förhållanden inom statsskick, politik och förvaltning på central, regional och lokal nivå, på folkrörelser och intresseorganisationer, på näringsliv och arbetsmarknad, arbetsmarknadslagstiftning, fackliga organisationer, förhandlings- och förlikningsväsen, på statens, företagets och medborgarnas ekonomi, på fördelningar och omfördelningar av resurser genom skattepolitik etc., på rättssystemets uppbyggnad och roll, på juridisk terminologi, på offentlighet och sekretess, på orientering i offentlig och annan statistik, på statistikens elementa för vägledning att kritiskt betrakta påståenden och slutsatser i opinionsundersökningar och andra utredningar med statistiska sammanställningar och utredningsresultat byggda på urvalsundersökningar.

Massmedierna skall medverka till att förstärka och fördjupa den svenska demokratin. Därför bör demokratifrågorna ägnas särskild uppmärksamhet under utbildningen. Journalistens skyldighet är att ha djup kunskap i demokratifrågor, om medborgarnas rättigheter och skyldigheter i en demokrati, om hur demokratin fungerar. Då kan journalisten använda demokratibegreppen korrekt och relevant. Demokratifrågorna bör tas upp i föreläsningar och ägnas litteraturkurs. I seminarier granskas och analyseras hur demokratibegreppet används i den offentliga debatten samt av massmedierna och journalisterna själva.

I den samhällsvetenskapliga kursen skall ingå litteraturkurser av samma omfattning som om kurserna lästs t.ex. på statsvetenskaplig institution, dvs. minst 3 000 sidor. Litteraturanvisningarna är omfattande också idag. Men kunskapskontrollen bör ökas och under denna termin göras i form av tentamina. Anpassningen av den samhällsvetenskapliga undervisningen till journalistutbildningen gäller undervisningens innehåll, vad eleverna skall kunna. Något skäl att anpassa kunskapskontrollen finns inte. Också journalistlinjens elever skall visa att de kan vad de skall kunna.

9.3 Journalistikblock

Journalistik, 40 poäng

Massmediekunskap	Språk, stilistik, retorik
Rättskunskap	Journalistiska elementa
Etik	Reportage och intervju
Psykologi, socialpsykologi	Research och nyhetsjournalistik
Källkritik	Källor, sökning databaser
Radio	Uppsökande journalistik
TV	Allmän redigering
Miljöpraktik, en vecka	Grafiska elementa
Praktik, sex veckor	Nutidshistoria
	Skönlitteratur

9.3.1 Något om kursens innehåll

Journalistikkblocket motsvarar väsentligen den nuvarande grundkursens två första terminer av teoretisk och praktisk yrkesinriktad utbildning. JHG och JHS har var för sig utformat denna utbildning något olika men båda framgångsrikt. Utredaren finner det inte meningsfullt att detaljerat beskriva journalistikkursen men vill utveckla några synpunkter och ge några kommentarer, främst i anslutning till den föreslagna blockindelningens konsekvenser och till att journalistikkursen p.g.a. den förkortade praktiken disponerar mer undervisningstid.

Undervisningen i samhällsvetenskapliga ämnen har koncentrerats till första terminen. Ämnena återkommer emellertid i journalistikkblocket med praktiska tillämpningsövningar, i källsökning och research, i nyhetsjournalistik, i reportage och intervju. Övningarna kompletteras med studier, orienteringar, analyser och kommentarer. I övningarna fördjupas och konkretiseras de teoretiska kunskaperna.

Journalistikkursen skall introducera eleverna i alla huvudmedierna, press, radio och TV, och alltså omfatta såväl det skrivna ordet och stillbilden som det talade ordet och de rörliga bilderna. Kursen skall koncentrera sig på det för medierna gemensamma men också visa skillnaderna, ge förståelse för mediernas respektive särart, hur de fungerar och hur de uppfattas.

Alla medier kräver att journalisten kan hantera ord, kan uttrycka sig skriftligt och muntligt, kan analysera och värdera både egna och andras texter, kan författa rubriker, ingresser och bildunderskrifter eller andra förklarande bildtexter. Undervisningens tyngdpunkt måste därför ligga inom området "journalistik och stilistik". En del av den ökade tiden för undervisning bör ägnas åt systematiska övningar i att tala och skriva men också i att läsa och lyssna på andras framställningar. Eleverna skall lära sig varför t.ex. en text fungerar, men en annan inte. Att läsa litterära texter är ett bra sätt att utveckla och medvetandegöra den egna språkliga förmågan. I journalistikkursen bör därför - vid sidan av annan litteraturläsning, radiolyssnande och TV-tittande - ingå

omfattande läsning av skönlitteratur. I varje moment i journalistik-blockets undervisning skall eleverna tränas i att använda journalistens viktigaste verktyg: ordet och bilden.

Det räcker inte att eleverna får arbetsuppgifter. Arbetsresultaten måste gås igenom, analyseras och kommenteras av lärare och andra. Det är viktigt att eleverna efter genomgång får skriva om en artikel - en gång, två gånger, tre gånger. Då kan de utvecklas mot större färdigheter, säkrare språk, klarare disposition. Vikten av noggrannhet, av korrekta fakta, siffror, namn, stavning av namn etc. måste inskärpas, och uppföljning måste ske genom kontroller i övningarna. Eleverna skall tränas att klara dessa krav också i övningar under stark tidspress. Stress är bördan på journalistens axlar; eleverna måste tränas att klara den inför oåterkalleliga lämningsstider för manuskript och bilder.

Kraven på journalisten att skriva korrekt, att stava rätt etc. har skärpts de senaste åren genom att den redaktionella korrekturavdelningen håller på att försvinna. Reportrar och redigerare får själva ta ansvaret för att den text som sänds till sättning från redaktionens bildskärmar är korrekt och begriplig. Det räddningsnät som den traditionella korrekturläsningen utgjorde finns snart inte någonstans.

Detta ställer stora krav på undervisningen. Mindre elevgrupper och fler lärartimmar är ofrånkomliga om utbildningens kvalitet verkligen skall kunna höjas och önskemålen om en sådan höjning inte skall förbli enbart en ambition. Alltför många elever får för närvarande vänta alltför länge på att deras övningar skall gås igenom, analyseras, ges korrigerande och vägledande kommentarer. Dröjer genomgångarna för länge - eller blir de på grund av bristande tid allmänna istället för individuella och detaljerade - blir de inte särskilt meningsfulla. Genomgångarna ger övningarna deras värde, hjälper eleverna att utvecklas. När det brister i dessa avseenden idag, beror det på att lärarna har för lite tid till förfogande och för stora grupper att arbeta med.

I radio- och TV-journalistik bör under tredje terminen ges två korta, intensiva kurser. De skall presentera dessa mediers specifika förutsättningar och karaktäristika, hur ljud- och bildmedierna skiljer sig från de

tryckta, hur det talade ordet som arbetsverktyg skiljer sig från det skrivna, stillbilden från den rörliga bilden; hur man förmedlar information och kunskap med enbart ljud eller med ljud och bild. Undervisningen skall vara både teoretisk och i viss mån praktisk. Utbildningsmålet skall dock inte vara att lära eleverna göra egna programinslag. Därför kan kurserna vara korta.

Under fjärde terminens medieinriktade kurser ges eleverna tillfälle att fördjupa sig i radio- eller TV-mediet.

Utredaren har noterat att beteendevetenskapen inte representeras av något särskilt utbildningsavsnitt i den nuvarande undervisningen på journalistlinjen. Beteendevetenskapliga studiemoment kan dock finnas inom t.ex. massmediekunskapen. Beteendevetenskapliga studier spelar stor roll i utländsk journalistutbildning. Åtminstone ett mindre kursavsnitt borde ägnas åt psykologi och socialpsykologi så att eleverna får viss insikt i hur människor fungerar såsom individer och grupper, inte minst hur människor fungerar olika (och varför) i t.ex. en intervjusituation eller då de framträder/omtalas i en artikel eller i ett program.

9.3.2 Praktik: en vecka + sex veckor

I journalistikblockets inledande skede bör eleverna ges tillfälle till en veckas miljöpraktik på en dagstidning. Praktiken skall följa ett studieprogram som ger praktikanten information om praktikplatsen, tillfälle att studera tidningens olika avdelningar för att få en bild av hur ett tidningsföretag fungerar i stort och slutligen tillfälle att följa redaktionens arbete och möta dess journalister. Ju tidigare denna miljöpraktik - med stort utbyte prövad på JHG kommer, desto mindre abstrakt upplevs den fortsatta undervisningen i journalistik.

Utredaren kan, liksom tidigare utredare av högskolans journalistutbildning, notera att det föreligger svårigheter att få praktikplatser. Utredarens förslag till förändrad utbildning innebär att journalistikblockets andra praktikperiod skall omfatta sex veckor och att endast halva

antalet elever skall fullgöra sin praktik samtidigt. Undervisningen kan då bedrivas i halvklass med de elever som inte är ute på praktik.

Utredarens förslag innebär att JHG och JHS tillsammans behöver endast 60 praktikplatser mot nuvarande 120. Idealet vore att JHG och JHS kunde träffa avtal med vardera 30 tidningar om att dessa skulle utgöra fasta praktikplatser. Då kunde sambandet mellan högskola och praktikplats intensifieras. Redan genom att minska antalet erforderliga praktikplatser blir det emellertid möjligt att utnyttja endast bra praktikplatser, som kan ge praktikanterna allsidig kunskap och erfarenhet om journalistik.

Om praktiktidningarna tidigt en termin under två veckor tar emot miljöpraktikanter, kan de därefter samma termin i tur och ordning ta emot två praktikanter som vardera fullgör sex veckors praktik. Detta praktikavsnitt skall ägnas åt nyhetsjournalistik och reportage, åt intervjuer, referat, notiser etc. Arbetsuppgifterna skall utföras på olika delar av redaktionen, också på lokalredaktion. Praktiken skall inte ägnas åt att "rita sidor". Däremot bör praktikanterna få ägna sig åt att "tvätta" manus, egna och andras, skriva förslag till ingresser och hänvisningspuffar etc.

Praktiken bör göras på dagstidning. Då får praktikanten störst möjligheter att skriva mycket och ofta och i de mest skilda ämnen. Skrivträning är, som förut påpekats, värdefull också för den som senare väljer att arbeta i t.ex. radio eller TV.

För praktikplatserna innebär det föreslagna systemet vissa problem. Under en och samma termin får de - under sammanlagt fjorton veckor - möta fyra olika praktikanter, två från journalistikkursens första termin som auskulterar och två från journalistikkursens andra termin, som skall skriva och textredigera. Detta förutsätter ett betydande intresse för och engagemang i journalistutbildningen från de tidningar som erbjuder praktikplatser, från deras företags- och redaktionsledningar samt deras journalister. Utredaren är övertygad om att intresset för journalistutbildning och framtida rekrytering av journalister är så

stort inom dagspressen att det skall gå att få fram nödvändiga sextio bra praktikplatser.

Den nuvarande hela terminens praktik försvinner. Därigenom minskar praktikens värde såsom provanställning för arbetsgivarna och såsom platsanskaffning för eleverna. Vill man att högskolan också i framtiden skall underlätta mötet mellan arbetsgivare och elever så kan detta göras genom att det inrättas en femte termin såsom avslutande och utslutande praktiktermin. Utredaren ifrågasätter en sådan termins betydelse för utbildningen. Däremot kan man inte ifrågasätta en sådan praktiktermins betydelse för elevernas möjligheter att få kontakt med yrkeslivet och för arbetsgivarna att under en hel termin och utan samband med vikariatsanställning kunna pröva praktikantens lämplighet.

9.4 Fördjupningsblock med medieinriktning

Journalistik:
Fördjupning,
medieinriktning 20 poäng
Seminarium med
40 poängsuppsats
Journalistisk version av uppsatsen

2 valfria block av:

*dagspress

*övrig press

*radio

*TV

9.4.1 Uppsatsarbete

Till journalistutbildningens problem hör att få en praktiskt inriktad yrkesutbildning att stå på vetenskaplig grund och utveckla ett ifrågasättande och kritiskt synsätt. Detta problem anmäler sig redan vid utbildningens början och måste uppmärksammas därifrån och med successivt ökade insatser under utbildningens hela gång.

Kritisk medvetenhet, att söka källor, att pröva dem och att redovisa prövningen och dess resultat - det är ingen specifik journalistisk uppgift men en uppgift journalister bör behärska. Journalistutbildningen bör lära eleverna hur vetenskapen ställer frågor, hur svarsalternativ redovisas och motiveras. Då ges eleverna förutsättningar att såsom journalister lyhört avlyssna, klarögt beskåda den verklighet de korrekt och relevant och sannfärdigt skall skildra för sin publik.

Denna inriktning av journalistutbildningen bör enligt utredarens uppfattning leda till att sista terminens fördjupningsstudier inte får splittas på olika uppgifter utan skall koncentreras till ett examensarbete med en uppsats på 40-poängsnivå och deltagande i ett uppsatsseminarium. Eleven skall arbeta intensivt med ett sak- eller problemområde, undersöka det och redovisa metod, källor, källvärderingar, korrekta citat etc. samt undersökningsresultat. Eleverna får välja ämne för sina uppsatsarbeten, men valfriheten begränsas av tillgången på handledare och deras ämneskvalifikationer. Görs uppsatsarbetet i grupp bör gruppmedlemmarnas arbetsinsatser vara klart identifierbara. Examensarbete i denna form kan sägas ligga långt från journalistik - och sådana uppfattningar har väl motiverat den nuvarande inriktningen av fördjupningsterminen. Enligt utredarens uppfattning ger emellertid ett större uppsatsarbete av mer traditionellt akademiskt slag erfarenheter och lärdomar av stor betydelse för framtida journalistiska arbetsuppgifter.

Till detta avsnitt av fördjupningsterminen bör höra att varje elev bedömer en annan elevs uppsatsarbete, prövar och värderar metoder, källor och slutsatser - och därefter presenterar resultatet i journalistisk form.

Eleverna får genom denna kombination pröva både att använda vetenskapliga metoder i en undersökning och att presentera en undersökning journalistiskt: korrekt, lättbegripligt, intresseväckande.

9.4.2 Medieinriktade kurser

Utredaren föreslår att det under fjärde terminen också ges fyra medieinriktade intensivkurser. Den medieorientering som ingår i det föregående journalistikblocket ger eleverna tillfälle att lära känna olika mediers särart. Målet för fördjupningsterminens medieinriktade kurser är att ge eleverna möjlighet att pröva vilket medium de har personliga förutsättningar att arbeta med. De medieinriktade kurserna blir en introduktion i respektive medium.

Under fyra veckors intensivkurser studeras

- * Dagspress
- * Övrig press
- * Radio
- * TV

Eleverna följer två kurser. Valet bör vara fritt. Även om man kan se utbildningsmässiga fördelar i ett val av en presskurs och en kurs i radio eller TV, bör eleverna ha rätt att välja två presskurser eller både radiokurs och TV-kurs.

I presskurserna bör redigering och nyhetsvärdering, presentationsteknik och läsbarhet, bildval och bildbeskrivning, samspelet mellan bild och text få stort utrymme och övningarna göras så realistiska som möjligt.

Studierna i massmediekunskap skall fördjupas och särskild uppmärksamhet ges åt de delar som är av särskild betydelse för dagspressen respektive för övrig press: populärpress, fackpress, organisationspress.

På liknande sätt skall utbildningen medieinriktas i radiokursen respektive TV-kursen. Vad innebär det att vara reporter, redaktör, programledare eller producent i TV och radio? Vilka speciella krav ställs på medarbetare i dessa medier? Hur använder man ljud och bild, hur intervjuar man, hur redigerar man och skapar begriplighet? Etc. etc.

En grundläggande tvåårig utbildning kan inte utbilda färdiga journalister för olika medier. Utbildningen skulle då behöva förlängas och avslutas med betydligt mer omfattande fördjupning och mediespecialisering än som här föreslås. De medieinriktade kursernas intensivundervisning bör emellertid ge till resultat att den som avlagt journalistexamen kommer väl förberedd till ett arbete som journalist på en tidningsredaktion, en radioredaktion eller TV-redaktion. Efter inskolning - utbildningen kan förkorta men inte ersätta inskolning - bör journalisten relativt snart självständigt kunna utföra sina uppdrag.

Den som avlagt journalistexamen skall ha rätt att senare genomgå en av eller båda de medieinriktade kurser som inte valdes under fördjupningsterminen.

9.4.3 Organisation m.m.

Till både uppsatsarbete och seminarium och till medieinriktade kurser hör litteraturstudier. Terminen blir en intensiv avslutning inför journalistexamen. Studiernas intensitet ökas genom att eleverna bedriver uppsatsarbetet en och en eller två och två och genom att de medieinriktade kurserna anordnas för små elevgrupper. Eftersom eleverna skall kunna välja två sådana kurser, måste de fyra kurserna dubblas. En sådan dubbling är inte bara praktiskt nödvändig utan också pedagogiskt mycket värdefull.

9.5 Adjungerade professorer

I grundutbildningen ges ökat utrymme åt yrkespraktiska studier. Detta kräver ökade lärarresurser.

Journalisthögskolorna har redan idag svårt att knyta erfarna journalister till undervisningen. Skolorna kan inte erbjuda attraktiva löner och arbetsvillkor. Startlönen på en kvällstidning i Stockholm är nästan densamma som lärarelönen på journalisthögskolan.

Än svårare skulle det bli att till journalisthögskolorna försöka knyta journalister med lång yrkeserfarenhet och framgångsrik gärning inom journalistiken. Då blir lönefrågan ett oöverstigligt hinder. Dessutom minskar arbetsgivarens benägenhet att bevilja tjänstledighet ju mer kvalificerad medarbetaren är. Journalistutbildningens kvalitet skulle kunna höjas väsentligt om till lärarkåren kunde knytas de mest framstående och kompetenta inom journalistiken. De skulle både genom sin egen undervisning och genom den inspiration och vitalisering de kunde tillföra skolorna höja journalistutbildningens kvalitet, innehåll och verklighetsförankring.

Utredaren ser svårigheterna att inom ramen för det statliga lönesystemet lösa frågan om ekonomiska villkor och utan engagemang från arbetsgivarna lösa problemet med tjänstledighet. Utredaren vill dock peka på en möjlighet att klara de redovisade hindren.

Utredaren vill föreslå att journalisthögskolorna får möjlighet att tillsätta adjungerade professorer, exempelvis i "research och nyhetsjournalistik" och i "reportage och intervju". Professorerna skulle inom grundutbildningens journalistikkurs kunna vara huvudlärare åt de avsnitt av utbildningen som professurerna omfattar. Dessutom skulle de delta i journalistiskt utvecklingsarbete inom sina respektive områden.

Till professurerna skulle kallas framstående journalister för en tid av högst två år. Tjänstgöringsskyldigheten skulle begränsas exempelvis till en femtedel av full tjänst. Därigenom skulle de kunna upprätthålla sina ordinarie arbeten större delen av året. Ett sådant arrangemang skulle göra det lättare för arbetsgivarna att aktivt och positivt medverka till att professorerna får tjänstledighet. Och det skulle öka de tilltänkta professorernas intresse för att periodvis arbeta inom journalistutbildningen.

Man bör pröva om professurerna skall vara riksprofessurer, dvs. omfatta tjänstgöringsskyldighet vid båda de högskolor som ger grundutbildningen. Professorernas medverkan i fort- och vidareutbildningen får prövas i särskild ordning. Avgörande måste bli hur lång tid aktiva journalister kan tänkas tjänstgöra. Det är viktigt att professurernas om-

fattning inte görs så stor att den blir ett hinder för rekrytering av de mest framstående inom yrket. Det är också viktigt att det inte skapas för många professurer. Inflation i journalistikprofessorat medför risk att de förlorar i värde, prestige och attraktivitet, åtminstone inom medievärlden.

Via arvodestjänster för adjungerade professorer bör det vara möjligt att lösa problemen med löne- och arbetsvillkor.

Utredaren fann det värdefullt att efterhöra branschens intresse för adjungerade professorer av skisserat slag och för att medverka till finansieringen. TAs styrelse har uttalat sitt positiva intresse såsom framgång av brev till utredaren av TA, undertecknat av dess verkställande direktör Per-Axel Petersson:

"TAs styrelse har som sin mening uttalat att det för journalistutbildningen vore värdefullt om framstående yrkesverksamma journalister kunde knytas till denna. Idén om två adjungerade professorer är därvid värd att pröva.

När det gäller finansieringen av eventuella professurer är det naturligt att branschen, åtminstone inledningsvis, lämnar bidrag. För att ta ställning till omfattningen av ett sådant åtagande krävs ytterligare information och mer ingående överväganden."

Utredaren har inte funnit sitt mandat tillåta en mer ingående prövning av frågan än den som här redovisats.

9.6 Utbildningen i radio och TV

Utbildningen i radio- och TV-journalistik vid högskolans journalistlinje föreslås omfatta dels orienterande kurser för samtliga elever i journalistikblocket, dels specialiseringskurser under fördjupningsblocket. Om utbildningen i radio och TV vill utredaren göra några särskilda påpekanden och framföra förslagsinriktade synpunkter.

Utbildningen i radio- och TV-journalistik idag är varken lika eller likvärdig om man jämför JHG och JHS.

På JHG behandlar undervisningen "produktionsmetoder och arbetssätt inom etermedierna, främst radio". I undervisningen behandlas språk, begriplighet, intervjuteknik, redigering och klippteknik. "Varje moment följs upp med övningar. En genomgång av lagar och avtal ingår i kursen. Nyhetssändningar och program produceras." (JHGs studieinformation.)

JHS presenterar ett radioprojekt och ett TV-projekt. "Radioprojektet är i huvudsak ett praktiskt orienterat projekt.

De första två veckorna består till stora delar av teknik, radiojournalistikens grunder och tre eller fyra 'direktsända' nyhetssändningar. De två återstående veckorna gör eleverna två längre produktioner, den första i grupp och den andra enskilt." TV-projektet "ger en grundläggande kunskap om tv-mediets arbetsvillkor i fråga om journalistik, gestaltning och produktionsteknik. I projektet ingår produktioner av ökad svårighetsgrad och av olika art." (JHS' studieinformation.)

Redan kursbeskrivningarna antyder olikheterna. JHG koncentrerar sig på radio, JHS satsar i kurstid ungefär lika mycket på radio som på TV. Skillnaderna beror mindre på att högskolorna valt att profilera sig olika ifråga om etermedieutbildningen utan mer på deras olika ekonomiska resurser och som en följd därav också olika resurser. JHG har valt att begränsa TV-utbildningen, medan JHS valt att, trots bristande tekniska resurser, ändå försöka utveckla undervisningen i TV-journalistik.

UHÅ har inför budgetåret 1987/88 beslutat vissa fördelningar av medel för utrustningsanskaffning m.m., fördelningar som förändrar högskolornas resurser för TV-undervisningen. Beslutet bygger på en inom UHÅ gjord utredning om "Behov och samordning av videoproduktionsresurser för högskoleutbildning". JHS behövde göra ersättningsanskaffningar för 2 045 tkr., JHG för 690 tkr. Genom UHÅs beslut tilldelades vardera högskolan 650 tkr. (Det kan nämnas att högskolan i Kal-

mar fick 510 tkr. för videoutrustning avsedd dels för den nya mediatik-utbildningen, dels för läromedelscentralen, vars resurser utnyttjas även av FOJO.)

UHÅs beslut innebär att JHG har fått resurser som motsvarar deras nuvarande ambitionsnivå för TV-utbildningen, medan JHS fortfarande behöver ca 1,4 mkr. för att dess önskemål skall vara tillgodosedda.

Däremot måste såväl JHG som JHS fortsätta att arbeta med nersliten och/eller omodern utrustning för radioutbildningen. När "så gott som samtliga apparater på radioinstitutionen är utslitna och går sönder stup i ett, kan undervisningssituationen utan vidare betecknas som ohållbar, inte bara för eleverna utan också för oss lärare", heter det i en rapport, oktober 1986, från JHGs lärare i radio- och TV-utbildning. Det borde, framförs det i rapporten, "vara självklart att eleverna vid en av de tre statliga institutioner som meddelar radioundervisning i detta land hålls någorlunda à jour med vad som händer inom radio ute i verkligheten". I radioundervisningen kan man med nuvarande resurser "inte ens lära ut hur nyhetsinslaget eller reportaget i stereo utförs - riksradiion har arbetat med stereo i åtminstone tio år och lokalradiion i fem", framhålls det i rapporten.

JHS skulle kunna skriva ungefär detsamma om sina resurser för radio-utbildning. Vardera högskolan uppskattar sina investeringsbehov ifråga om radio till ca 500 tkr.

Undervisningens kvalitet är aldrig oberoende av dess materiella förutsättningar. Det gäller kanske särskilt undervisning i radio och TV. Utrustningen slits snabbt. Underhållskostnaderna blir höga. Och även om utrustningen fungerar, blir den fort omodern och mindre lämplig.

Det är inte ansvarsfullt, menar utredaren, att låta högskolorna med otillräckliga och otidsenliga tekniska resurser försöka ge eleverna utbildning på etermedieområdet. Endera måste högskolorna över utrustningsanslaget ges de tekniska resurser utbildningen kräver - eller måste högskolorna över driftsanslaget ges resurser att hyra sådan teknisk utrustning.

Ett alternativ - och utredaren menar att alternativet seriöst bör provas av JHG och JHS - är att köpa radio- och TV-utbildningen, såväl den som skall ingå i journalistikblocket som den medieinriktade som skall ingå i fördjupningsblocket. Inom SR-koncernen är de samlade tekniska och personella resurserna för utbildning i radio och TV större än någon annanstans, erfarenheterna av sådan utbildning likaså. I radioutbildning köpt av Lrab eller RR och TV-utbildning köpt av SVT skulle eleverna möta lärare som parallellt med läraruppgifterna är mitt uppe i dagligt arbete i medierna. Det är ingen nedvärdering av kompetensen på JHG och JHS att konstatera att kvalitet och effektivitet i utbildningen skulle kunna höjas väsentligt om utbildningen köptes från SR-koncernen.

Även om utbildningen i radio- och TV-journalistik köps, behåller JHG och JHS både sitt inflytande över och sitt ansvar för utbildningen. Det är institutionerna som bestämmer utbildningens innehåll och inriktning. De har full kontroll över hur utbildningen bedrivs. Några svårigheter att få utbildningen i radio och TV att passa in i journalistlinjens övriga undervisning kan utredaren inte se.

Utredaren kan samtidigt förstå om man på JHG och JHS skulle värja sig för dessa tankar. Det kan vara av värde att utbildningen i radio och TV bedrivs i institutionens egna lokaler och i anslutning till övrig undervisning. Eleverna kan få större möjligheter att öva också på fritiden.

Emellertid behöver både JHG och JHS göra omedelbara investeringar i utrustning på bortåt 3-4 mkr. vardera. Ställs inte medel till samtliga dessa investeringar till förfogande, måste prioriteringar ske.

JHG och JHS måste då enligt utredarens uppfattning prioritera investeringar i datoriserade system för redaktionell direktinskrivning m.m. Mot att fortsätta undervisningen i radio och TV med undermålig och otidsenlig utrustning måste då ställas alternativen att endera köpa hela utbildningen eller hyra utrustningen. Enligt utredarens uppfattning är det bästa alternativet att köpa utbildningen, eftersom eleverna då får tillgång till utbildningsmässigt ändamålsenliga lokaler, studios, till

avancerad utrustning och till utbildare som förenar professionell kompetens med aktiv verksamhet i radio- eller TV-mediet.

9.7 Redaktionella datorsystem

På 20 år har den tekniska framställningen av tidningar totalt förändrats. Blyet har ersatts av fotosats, högtrycket av offset. Med fotosättningen kom datoriseringen. Text kunde skrivas och lagras i en dators minne tills det var dags att starta sättningen. Från datorminnet till sättenheten gick överföringen nämligen så snabbt att sätthastigheten kunde ökas, så småningom till förut otänkbara hastigheter.

Den datoriserade tekniken har förändrat också redaktionernas arbeten. Förut tog sätterier hand om manuskripten och skrev om dem för sätmaskinerna. Med ordbehandlingen och elektroniken blev det möjligt att på redaktionerna skriva och överföra texten direkt till sätterienheterna. Längre hindrades detta av att redaktionens medarbetare tillsammans inte fick skriva in mer text i sättersystemet än att det motsvarade 30 procent av en tidnings totala textmängd. Detta bestämdes i ett fredsavtal mellan TA och Grafiska Fackförbundet. Ett nytt fredsavtal 1986 upphävde begränsningen. Nu kan alla journalister skriva in all originalförfattad text till sättsystemet. Text som utifrån kommer till tidningen i form av manuskript på papper skall dock skrivas in av grafisk personal.

Datortekniken har erövrat redaktionerna inom press, radio och TV. En mängd olika tekniska system används men det gemensamma för dem är att journalisterna utnyttjar ordbehandlingstekniken vid sitt författande i allt större utsträckning.

Men journalistlinjens elever måste vanligen skriva på gamla, inte ens elektriska, skrivmaskiner! Visserligen har både JHG och JHS viss utrustning på vilken eleverna kan lära sig ordbehandling, direktinskrivning och t.o.m. desktop publishing, som står för ett tekniskt system i vilket eleverna kan arbeta med inskrivning och typografisk sättning av text och enklare bildbehandling. Systemet utnyttjar persondatorer.

Men dessa utrustningar finns bara i få exemplar och räcker inte till för att alla eleverna skall kunna arbeta med dem så att de behärskar dem. När eleverna lämnar JHG och JHS är de långt ifrån förtrogna med den utrustning som möter dem ute på redaktionerna.

De datoriserade redaktionella systemen kan också användas för att exempelvis göra sökningar i externa databaser: hos TT, i olika arkiv och bibliotek, hos myndigheter i deras diaries, register och arkiv; i Sverige och utomlands. Mycket av detta förblir eleverna främmande. Det är en absurd och oacceptabel situation. Högskolan skall utbilda journalister - om inte för morgondagens - så för dagens teknik inom medierna; inte för gårdagens.

Både JHG och JHS har utrett sina behov av redaktionella datasystem. Investeringarna rör sig om 2,4 mkr. för vardera institutionen. Investeringarna avser mer grundutbildningens behov, än forskningens. Därför grusas sannolikt närda förhoppningar om att investeringarna skulle kunna finansieras genom de 200 mkr. som Sveriges affärsbanker skall satsa varje budgetår fr.o.m. 1987/88 t.o.m. 1989/90.

Investeringarna kan emellertid rimligen inte skjutas upp. Det skadar högskolans anseende och gör det svårt för eleverna om utbildningen inte förbereder dem för den ordbehandling och de mer omfattande redaktionella datasystem de möter när de går ut till praktik och till arbete.

Kostnaderna för JHG och JHS stannar inte vid investeringskostnader. Datasystem behöver underhåll och tillsyn och teknisk kompetens endera inom institutionerna eller genom att de träffar avtal med systemleverantören om service och underhåll. Dessa kostnader kan uppskattas till 250-300 tkr. per år. De torde inte rymmas inom JHGs eller JHS' nuvarande driftsanslag.

9.8 Dimensionering och lokalisering

Den nuvarande dimensioneringen av högskolans journalistutbildning kan - som utredaren tidigare påpekat - bibehållas de närmaste åren. Inga tydliga tecken på arbetsmarknaden eller inom medierna motive-rar en ökning av högskolans grundutbildning av journalister. Medierna kommer också i fortsättningen att rekrytera medarbetare med olika utbildningsbakgrund och olika erfarenheter, t.ex. från arbetslivet. Denna rekryteringspolitik kan man inte radikalt ändra på genom att öka utbildningskapaciteten i syfte att öka andelen högskoleutbildade inom journalistkåren.

Ingen har talat för en minskning av högskolans journalistutbildning. SJF har inte formulerat några sådana tankar på grund av den ökade arbetslösheten bland journalister.

Arbetslöshetens koncentration till storstadsområdena skulle däremot kunna vara ett motiv för att pröva utlokalisering av en del av utbildningen från Stockholm och Göteborg till den norra högskoleregionen. Arbetsgivare i Norrland rapporterar svårigheter att få välutbildade journalister att söka sig dit från storstadsområdena. Intresset bland högskolans elever för att fullgöra praktikterminen i Norrland har heller inte varit stort. Bundenheten till storstädernas arbetsmarknad uppstår alltså redan under studietiden. Norrlänningar som utbildar sig i Stockholm eller Göteborg får familjära och andra band i de nya landsdelarna och återvänder inte. Omvänt, hävdar man, tvekar norrlänningar att söka sig till utbildning så långt bort som i Stockholm och Göteborg. Problem av detta slag är inte särskilt utmärkande för massmedierna. Tidigare rekryteringsproblem i norr, t.ex. i fråga om tandläkare och läkare, har minskat drastiskt genom att utbildning för dessa kategorier förlagts till Norrland.

Bundenheten till studieorten har större räckvidd än att gälla norrlänningar eller bristande intresse att praktisera eller arbeta i norr. Den drabbar överhuvudtaget praktik och arbete på lite avstånd från studieorterna. Detta är mycket olyckligt med hänsyn till att varken dagspressen eller lokalradion är till storstäderna centraliserade medier. De fles-

ta redaktionerna finns utanför Stockholm och Göteborg. Lokalradion, exempelvis, har inte mindre än 77 redaktioner utanför dessa städer!

Man kan också från andra utgångspunkter se ett värde i att utlokalisera en del av utbildningsplatserna från JHG och JHS.

Den nuvarande studieordningen innebär att samtidigt 360 elever befinner sig under utbildning vid de båda institutionerna medan 120 elever praktiserar. Utredarens förslag leder till att journalistlinjens 480 elever är under utbildning samtidigt, bortsett från praktikveckorna då två halva klasser praktiserar medan de två andra halva klasserna är kvar på skolan. Detta förhållande skapar lokalmässiga problem.

Även halva klasser på 15 elever är egentligen för stora, i synnerhet under journalistikkursens två terminer då undervisningen bör ske i små grupper och lärarna ha personliga genomgångar med eleverna i många moment.

De nuvarande klasserna om 30 elever kan givetvis delas i mindre grupper vid de nuvarande skolorna, men det förutsätter att lärarresurserna ökar. Ett alternativ kan då vara att i stället minska elevintaget på JHG och JHS till förmån för utbildning av motsvarande antal elever på någon annan plats.

Till utredaren har anmälts stort intresse för etablering av högskoleutbildning av journalister i Norrland. Kontakter har tagits av och sammanträffanden ägt rum med representanter för dels universitetet i Umeå, dels högskolan i Sundsvall/Härnösand.

I Umeå gjorde man inför budgetåret 1982/83 en framställan om att få starta journalistutbildning vid universitetet där. Utbildningen skulle vara fyraårig. Den skulle inledas med ett basår om 40 poäng med teoretiska studier och seminarier kring för journalistiken relevanta ämnesområden, följas av två års ämnesstudier om 80 poäng med minst 40 poäng i ett ämne och avslutas med ett års praktisk journalistik om 40 poäng.

Också i Sundsvall/Härnösand har man planerat journalistutbildning. Den skulle utgöra ett komplement till denna högskolas informationslinje. I Sundsvall tänkte man sig en treårig utbildning. De två första årens utbildning skulle vara gemensam med informationsutbildningen, varpå under tredje året skulle följa specialisering mot journalistyrket med praktik, med specialkurser och slutarbete. Informationslinjen i Sundsvall tillkom för övrigt sedan man måst skrinlägga planer på utbildning av journalister i Norrland. I samband med högskolereformen och journalistutbildningens inlemmande i högskolan bestämdes nämligen att denna utbildning också i fortsättningen skulle vara lokaliserad till Göteborg och Stockholm.

Utredarens direktiv ger inget mandat att pröva frågan om utlokalisering av ett antal studieplatser från JHG eller JHS. Utredaren vill dock anmäla sin uppfattning: det finns starka skäl för att en sådan prövning görs.

9.9 Antagning till journalistutbildning

9.9.1 Bakgrund

I samband med högskolereformen 1977 blev de fristående journalisthögskolorna institutioner inom Stockholms respektive Göteborgs universitet. Då inleddes också avvecklingen av det antagningssystem som använts sedan journalistinstitutet 1967 blev journalisthögskolor. Det var ett system med antagning efter urvalsprövning i två steg. Urvalsprov hade för övrigt använts också vid antagningen till journalistinstitutet. Fr.o.m. antagningen till höstterminen 1980 svarar UHÅ centralt för antagningen till JHG och JHS.

9.9.2 Antagningssystemet

Antagningen sker nu på grundval av meritpoäng för betyg, studieomdöme för folkhögskoleelever och arbetslivserfarenhet. Antagningen sker i

stort sett på samma grunder som för övrig högskoleutbildning, och indelningen i antagningsgrupper är densamma. Arbetslivserfarenhet ges emellertid dubbelt värde vid antagning till journalistlinjen. Det annars maximala värdet 1,7 (motsvarar tre års heltidsarbete) ges alltså värdet 3,4 vid antagningen till journalistlinjen.

Grupp D 1 omfattar sökande med högst tre år gamla betyg från 3- eller 4-årig linje på gymnasium. Maximipoäng: 5,0.

Grupp D 2 omfattar sökande med högst tre år gamla betyg från 2-årig linje eller specialkurs på gymnasium. Maximipoäng: 5,0.

Grupp 1 omfattar dels sökandena i grupp D 1, dels sökande med äldre betyg från motsvarande linjer. Arbetslivserfarenhet tillgodoräknas. Maximipoäng: 8,4.

Grupp 2 omfattar dels sökandena i grupp D 2, dels sökande med äldre betyg från motsvarande linje. Arbetslivserfarenhet tillgodoräknas. Maximipoäng: 8,4.

Grupp 3 omfattar sökande med allmän behörighet eller utbildning från folkhögskola. Poäng för studieomdöme och arbetslivserfarenhet. Maximipoäng: 7,4.

Grupp 4 omfattar övriga behöriga sökande, t.ex. de som fyllt 25 år och har minst fyra års arbetslivserfarenhet, men också behöriga i grupperna 1, 2 och 3 med betyg som inte kan poängberäknas.

Grupp 4 delas i

grupp 4 A där hälften av samtliga platser i grupp 4 reserverats för dem som endast tillhör grupp 4. Maximipoäng: 3,7.

grupp 4 B där den återstående hälften av platserna i grupp 4 fördelas bland samtliga sökande i grupp 4, alltså inklusive de behöriga i kvotgrupperna 1, 2 och 3. Maximipoäng 3,7.

För antagning till journalistlinjen gäller, förutom de allmänna behörighetsvillkoren, att sökande skall ha särskild behörighet i svenska, historia, samhällskunskap och matematik (bilaga 2). Kunskaperna i svenska skall avse lägst betyget 3. I historia, samhällskunskap och matematik krävs ett medelvärde på lägst 3 för betygen i de tre ämnena.

Av antalet utbildningsplatser reserveras en tredjedel för sökande i grupperna D 1 och D 2, alltså för dem som kommer "direkt" från gym-

nasiet. På övriga grupper fördelas utbildningsplatserna i förhållande till antalet sökande i respektive grupp.

9.9.3 Höga poängtal krävs

Journalistlinjen hör till högskolans mest attraktiva utbildningar. Till höstterminen söker 3 500-4 000, till vårterminen 1 500-2 000. Vanligen mindre än hälften söker journalistlinjen i första hand (se kap. 3.1, tabell 1.).

Det stora antalet sökande medför att det i nästan alla antagningsgrupperna krävs maximipoäng för att komma in på journalistlinjen. Lottning måste ske.

Vid den första antagningen till höstterminen 1987 antogs till JHG och JHS studerande med nästan uteslutande maximipoäng. Lägsta poäng för dem som blev antagna i respektive grupp anges här för båda skolorna:

	<i>D 1</i>	<i>D 2</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4 A</i>	<i>4 B</i>
JHG	4,9	5,0	7,8	8,1	7,4	3,3	3,6
JHS	5,0	5,0	8,0	8,3	7,4	3,2	3,7

Bland de först antagna till journalistlinjen är bortfallet stort. Många väljer andra utbildningslinjer (som de också antagits till) eller väljer att ägna sig åt annat än studier. Även efter den andra centrala antagningen lämnar många återbud. När terminen börjar, återfinns bland de studerande många som antagits såsom reserver. I flera grupper har också reserverna haft maximipoäng. De har också de sökande haft som hade mindre tur i lottningen och därför inte blev antagna alls.

I grupper där arbetslivserfarenhet tillgodoräknas, krävs också höga betyg (eller ett bra resultat i högskoleprovet). Medelåldern för dem som börjar på journalistlinjen varierar mellan 25 och 27 år. Många studerande är mycket äldre och kan ha mycket lång arbetslivserfarenhet. Sådana arbetslivserfarenheter är vanligare bland eleverna på journalist-

linjen än på de flesta andra av högskolans linjer. Det är ofta fråga om elever som börjar en helt ny yrkeskarriär eller om elever som avsiktligt skaffat sig annan högskoleutbildning innan de kompletterar med journalistutbildning.

9.9.4 Den tidigare urvalsprövningen

Det centrala antagningssystemet skiljer sig starkt från det system som användes fram till 1977 och i modifierad form åren 1977-80. Antagningen gjordes alltså tidigare efter urvalsprövningen i två steg.

I det första stegets prov deltog samtliga behöriga sökande. Proven var skriftliga och tog ca fem timmar att genomföra. Sju psykologiska prov avsåg att mäta verbal förståelse, verbal rörlighet, slutledningsförmåga, perceptiv förmåga och förmågan att uppfatta rumsliga relationer. Ett prov i nutidsorientering omfattade frågor om främst in- och utrikespolitik samt massmedier. I ett arbetsprov skulle ett referat göras. Detta prov bedömdes av två journalister som arbetade oberoende av varandra. De bedömde språkbehandling, sakinnehåll och gestaltning.

Arbetsprovet vägde tungt vid bedömningen av vilka 240 deltagare som skulle kallas till urvalsprövningens andra steg.

Också i det andra steget fick deltagarna utföra arbetsuppgifter, och resultatet bedömdes av erfarna journalister, som även nu arbetade oberoende av varandra. Deltagarna skulle dessutom författa en levnadsbeskrivning. Denna beskrivning samt uppgifter om utbildning, yrkeserfarenhet, yrkesval m.m. blev utgångspunkter för en intervju som gjordes samtidigt av en psykolog och en journalist.

"Intervjuarens uppgifter var att insamla material för bedömning av de sökandes personlighetsmässiga kapacitet i hänseende som bedömts som relevanta för journalistarbete. Efter intervjuerna gjordes bedömningar av de intervjuades muntliga framställningsförmåga, kontaktförmåga - social aktivitet och socialt omdöme -, yrkesmotivation, allmän motiva-

tion samt stabilitet i funktionssättet. Vidare gjorde journalisten och psykologen var för sig en sammanfattande bedömning av de intervjuades personlighetsmässiga lämplighet för journalistiskt arbete. Dessa både bedömningar sammanfördes sedan till en slutbedömning av den sökande." (å jour, sid. 64.)

Den slutliga antagningen gjordes på grundval av resultaten i urvalsprovningens båda steg. De sökande rangordnades efter preciserade regler, enligt vilka arbetsproven vägde tyngst och därefter intervjubedömningen.

Jubu utvärderade antagningsproven och fann att urvalsförfarandet syntes "ha fungerat tämligen väl". "Detta hindrar inte", heter de i betänkandet, "att det skulle kunna göras förändringar till det bättre. Många journalister förespråkar förpraktik eller arbetslivserfarenhet före journalisthögskolestudierna. --- Även vid journalisthögskolorna, bland både elever och lärare, är man i stort sett nöjda med det nuvarande antagningssystemet. Från deras håll är det i första hand arbetsproven och den mätning av motivationen för yrket som sker i samband med intervjun som uppskattas." (å jour, sid 80.)

Jubu stannade för att antagningsproven skulle genomföras enligt dittillsvarande uppläggning, men arbetslivserfarenhet skulle ges större betydelse än tidigare jämfört med värdet av betyg och resultat av antagningsprov.

I samband med högskolereformen beslöts emellertid att det centrala antagningssystemet skulle användas också ifråga om journalistutbildningen. Jubu fick dock gehör för sin uppfattning om arbetslivserfarenhetens betydelse. Den gavs högre poängvärde vid antagningen till journalistlinjen.

9.9.5 Kritik mot nuvarande antagningssystem

Kritiken mot det centrala antagningsförfarandet bröt ut redan innan det började tillämpas 1980. Och kritiken har fortsatt och fortsätter.

Redan 1981 gjorde Lillemor Kim en studie av den nya antagningen. Den presenterades i en arbetsrapport nr 7 i Tillträdesprojektet inom UHÄ. Kim studerade i första hand hur elevrekryteringen förändrades. Hon fann "inga radikala förändringar --- snarast marginella förändringar av såväl positivt som negativt slag". "En något ökad bredd i rekryteringen (även om den sociala snedrekryteringen består) men också nya problem till följd av det "blinda" och opersonliga antagningsförfarandet. Mycket talar för att det negativa överväger, inte minst på sikt".

Linjenämnderna för JHG och JHS gav 1982 en arbetsgrupp i uppdrag att behandla antagningsfrågorna. Gruppen rapporterade att de centralt antagna eleverna vid JHS genomgått två arbetsprov av samma typ som användes vid tidigare urvalsprövning och dessutom intervjuats av en psykolog och en journalist. Resultatet antydde att nära en tredjedel av eleverna inte skulle ha antagits om urvalsprövning använts - i de flesta fall på grund av låg yrkesmotivation i kombination med allvarliga språkliga brister. Arbetsgruppen redovisade också att lärarna iakttagit försämringar i elevernas språkkunskaper, att ett antal "hopplösa fall" kommit in på journalistlinjen varje termin och krävt oproportionellt mycket lärartid samt att avhoppet från utbildningen ökat.

Kritiken ledde till att UHÄ 1983 beslöt låta utreda ett särskilt behörighetsprov i svenska. UHÄ hade nämligen funnit att det var möjligt att införa ett sådant behörighetsprov inom högskoleförordningens ram. Däremot kunde ett nytt urvalsprov införas först efter riksdagsbeslut.

Behörighetsprovet skulle garantera att de som antogs hade vissa minimumkunskaper i svenska. I april 1985 presenterade Anders Fransson, då t.f. professor vid institutionen för pedagogik vid Göteborgs universitet, och Thorbjörn Lindskog, då studierektor, i dag prefekt vid JHS, ett förslag till "Behörighetsprov i svenska för journalistlinjen".

Förslaget omfattar fyra delprov, nämligen tre prov avseende förmågan till språkbehandling (rättstavning, ordförståelse, språkriktighet) och ett prov avseende förmågan att bearbeta material (referat). Behörighetsprovet skulle komplettera den centrala antagningen. Den som inte

klarade godkänt i behörighetsprovet, skulle inte bli antagen hur högt hon/han än rangordnats vid den centrala poängvärderingen av de sökande.

UHÅ har bordlagt behandlingen av förslaget sedan regeringen beslutat låta göra en översyn av högskolans journalistutbildning.

Kritiken mot antagningssystemet fortsätter alltså. Systemet har ju inte ändrats. Kritiken kommer från såväl arbetsgivare som journalister och från såväl lärare som elever vid journalistlinjen.

Kritikerna gör gällande att det centrala antagningssystemet förser journalistlinjen med elever som i allmänhet har förutsättningar att klara studierna och att ägna sig åt journalistik, många med utmärkta förutsättningar och hög motivation för både studier och journalistik. Men kritikerna hävdar också att det matematiska antagningssystemet även väljer ut/lotter fram elever som helt saknar motivation för journalistyrket eller saknar förutsättningar, främst i fråga om språkbehandling, att bli bra journalister. Systemet gör dessa ungdomar orättvisa, men det är också orättvist mot de ungdomar som trots högre motivation och bättre förutsättningar inte kommer in på journalistlinjen. Systemet är inte bra för de antagna eleverna heller, eftersom lärarresurser inte kommer dem tillgodo då de måste användas för t.ex. stödundervisning i svenska (för blivande journalister!).

9.9.6 Utredaren om antagningssystem

Utredaren menar att journalistutbildningens kvalitet kan höjas också såsom en effekt av ett återinförande av urvalsprövning.

Införande av särskilda behörighetsprov i svenska, kopplade till en fortsatt central antagning, kan sortera bort sökande med höga poäng som trots dessa inte klarar prov i t.ex. rättstavning, ordförståelse, språkriktighet och referat. Detta vore i och för sig värdefullt. En så kort utbildning som journalistutbildningen skall inte användas för att försöka höja elevernas språknivå. Språket är journalistens viktigaste redskap.

Journalistlinjens elever skall äga redskapet och i utbildningen bara lära sig använda det i journalistikens olika genrer.

Urvalsprövningen användes för att kartlägga de sökandes motivation och lämplighet för journalistyrket men också - och egentligen viktigast - för att ta reda på vilka som var klart olämpliga. Ofrånkomligen påverkas undervisningen negativt om elever med bristande förutsättningar och låg motivation tas in på en så koncentrerad och intensiv utbildning som journalistlinjens.

Eftersom det krävs maximipoäng - eller näst intill maximipoäng - för att bli antagen till journalistlinjen, finner många det meningslöst att söka eftersom de har för låga betyg. För låga betyg behöver då inte alls betyda låga betyg; de kan ju vara mycket höga men ändå vara otillräckliga. Exempelvis kan gymnasiestuderande med tidigt väckt intresse för journalistik missat möjligheten att få toppbetyg i alla ämnen bara därför att de ägnat mycket tid åt att redskräva i lokaltidningen eller göra program i närradion. (Så började många av dagens journalister - förloerade i skolbetyget vad de vann i erfarenheter och kunskaper om journalistik och om livet utanför skolan.) Dessa begåvningar utestängs från högskolans journalistutbildning av det nuvarande antagningssystemet. De tar sig in i yrket ändå. Men både för dem och för journalistiken hade det varit värdefullt om de fått den högskoleutbildning de önskat. Det får de om urvalsprövningen återinförs.

Urvalsprövningen skapar personlig kontakt mellan de sökande och representanter för utbildningen och medierna. Se sökande informeras om utbildningen och får en mer realistisk uppfattning om dess syfte och innehåll samt om journalistyrket och dess krav. De får också tillfälle att själva pröva sin motivation och sina förutsättningar för studierna och yrket.

Om journalistutbildningen finns många och vitt skilda åsikter. Om urvalsprövningarnas värde råder däremot en sällsynt och betydande enighet.

Det kan för övrigt vara skäl att erinra om de urvalsprov vissa folkhögskolor gör vid antagning till bl.a. journalistlinjerna (5.1.2). Urvalsproven är ibland mycket svåra. Ett exempel är provet i nutidsorientering och allmän bildning som används vid Södra Vätterbygdens folkhögskola (bilaga 7). Att antagning efter prov och bedömningar av elevernas personliga förutsättningar och motivation för journalistik positivt påverkar folkhögskolornas utbildning omvittnar både lärare och elever.

9.9.7 Urvalsprov före antagning bör införas

Utredaren anser att antagning efter urvalsprövning bör återinföras. Antagningen måste då decentraliseras från UHÅ, förslagsvis till det samarbetsorgan för journalistutbildning som utredaren förordar (kap. 12).

Framtagning av ett urvalssystem behöver inte möta några större svårigheter. Det finns sedan tidigare betydande erfarenheter att utnyttja och dokumentation att använda. Det största problemet är ekonomiskt. Även om en viss avgift kunde tas ut av dem som genomgår proven (Skurups folkhögskola tar 100 kr. per sökande), krävs ytterligare finansiering. Minskar studieavbrotten och avhoppet från journalistlinjen, sjunker visserligen årsstudiekostnaden per elev, men det frigörs inga pengar att använda till annat. Det innebär bara bättre utnyttjande av ett anslag som bestäms på grundval av antalet tillhandahållna årsstudieplatser. En förhöjd kvalitet på utbildningen frigör heller inga medel.

9.9.8 Ett alternativ

Utredaren vill ge några synpunkter på ett alternativt antagningssystem (ett andrahandsalternativ!), som skulle kunna aktualiseras om det visar sig omöjligt att få ett "nygammalt" system med urvalsprövning finansierat. Alternativet tar fasta på inriktningen i UHÅs utredning om behörighetsprov i svenska.

Vid den centrala rangordningen skulle de sökande rangordnas på samma sätt som nu. Därefter kallas ett antal sökande till särskilda prov,

dels i svenska, dels i nutidsorientering, dels i några av de psykologiska funktioner som prövades i det gamla systemet. De sökande rangordnas även i dessa prov. En samordnad bedömning görs av dels den centralt gjorda rangordningen, dels rangordningen i de särskilda proven. Inom varje grupp sökande antages de som kommer högst i den nya sammanvägda rangordningsskalan. Vissa moment kan nämligen ges särskilda vägningstal med hänsyn till deras betydelse för elevernas förutsättningar att studera journalistik.

Från varje sökandegrupp måste sannolikt kallas tre gånger så många sökande som antalet utbildningsplatser i gruppen för att säkerställa att det finns elever från varje grupp när terminen börjar. Det är möjligt att redan de tillkommande särskilda proven leder till att mindre motiverade sökande avstår ifrån att delta i proven i stället för att dra sig ur i ett senare skede av antagningsproceduren eller under utbildningen.

Utredaren anser att detta andrahandsalternativ bör förenas med en ändring av behörighetsvillkoren till journalistlinjen. De hittillsvarande dåliga erfarenheter som gjorts ifråga om elevers bristande kunskaper och färdigheter i svenska har väsentligen gällt elever som tagits in med endast tvåårig gymnasiekurs. Utredaren anser därför att behörighet till journalistlinjen skall förutsätta minst treårig gymnasiekurs i svenska. Att ändra på lägstabetyget i svenska synes däremot inte nödvändigt om särskilt prov i svenska införs.

Förslag har framförts om obligatorisk arbetslivserfarenhet såsom behörighetsvillkor till journalistlinjen (bl.a. i "Journalistik och journalistutbildning". Ds U 1987:10). Utredaren vill inte nu föreslå ett sådant behörighetsvillkor även om det finns goda motiv för det framförda förslaget. Utredarens motiv för att nu inte ansluta sig till förslaget är främst ungdomarnas svårigheter att alls komma in på arbetsmarknaden. Andelen elever som antages direkt från gymnasieutbildningen (för närvarande en tredjedel) bör däremot inte ökas.

Ett alternativt antagningssystem förutsätter en utredning av experter. De borde kunna ta fram ett förslag på relativt kort tid.

9.9.9 Antagning till enskilda block

Utredarens förslag till förändrad journalistutbildning innebär att det skapas ingångar till avgränsade utbildningsblock. För dessa måste gälla särskilda antagningsregler. Utredaren föreslår följande:

Till det *samhällsvetenskapliga blocket* antages studerande

- * som genomgått journalistlinje på folkhögskola som följer av SÖ utfärdad vägledande studieplan;
- * som genomgått journalistlinje på Kaggeholms, Kalix, Skurups, Strömbäcks och Södra Vätterbygdens folkhögskolor och därefter arbetat såsom journalist minst ett år (övergångsbestämmelser);
- * som genomgått aspirantutbildning inom pressen;
- * som arbetat såsom journalist i minst tre år.

De sökande skall ha allmän behörighet och genomgå proven i svenska och nutidsorientering och rangordnas på grundval av studieomdöme, yrkeserfarenhetens längd samt resultat i proven.

Till *journalistblocket* sker antagning efter prov i svenska och nutidsorientering men i övrigt efter den centrala antagningens grunder för rangordning av sökande.

Utredaren vill redovisa från olika håll gjorda påpekanden om att man vid antagningen till *journalistblocket* borde se till att elever antogs från högskolans olika fakulteter så att journalistikkursen fick humanister, naturvetare, teknologer, teologer etc. såsom elever. Utredaren har för sin del sett problem torna upp sig för dem som skulle få ansvaret och makten att vid antagningen också ta hänsyn till de sökandes ämnesinriktning. Utredaren menar att en "förfining" av antagningssystemet bör kunna göras efter den försöksperiod på tre år som utredaren föreslår beträffande antagningen till enskilda block.

Till *fördjupningsblocket* antages studerande

- * som genomgått det samhällsvetenskapliga blocket;

- * som intagits direkt till journalistblocket och vill fortsätta studier-
na efter genomgången journalistikkurs.

Till fördjupningsblockets *medieinriktade kurser* antages studerande se-
parat, nämligen studerande

- * som har journalistexamen och vill studera annan medieinriktad
kurs än som ingick i examen;
- * som genomgått journalistikblocket och enbart vill komplettera
detta med medieinriktad kurs.

Om antagningen till journalistlinjen också i framtiden skall vara cen-
traliserad till UHÄ, bör även antagningen till hela utbildningsblock gö-
ras av UHÄ. Däremot bör JHG och JHS själva kunna få rätt att anta
elever till de medieinriktade kurserna inom fördjupningsblocket.

10 Forskningsförberedande utbildning

Journalistik:
 forskningsförberedande
 påbyggnadskurs 20 poäng
 Seminarium med 60-poängs-
 uppsats
 Individuell litteraturkurs m.m.

10.1 Inledning

Enligt kommittédirektiven skall utredaren beakta "relationer och gränsdragningar mellan den massmediaforskning, den grundutbildning och den fortbildning som högskolan normalt svarar för". Utredaren tolkar detta så att frågan om forskningsanknytning av utbildningen skall behandlas, såväl utbildningens ämne-teoretiska innehåll som de studerandes möjligheter att efter genomgången grundutbildning vinna behörighet att söka till forskarutbildning. Ett tillkommande motiv härför är forskningspropositionens (1986/87:80) förslag och riksdagens beslut att i Stockholm inrätta en professur i ämnet *journalistik*.

En utbildning anses forskningsanknuten - enligt regionstyrelsen i Stockholms högskoleregion - om följande kriterier är uppfyllda:

1. Utbildningen är så upplagd att den är kritiskt inriktad, ger utrymme för självständigt arbete och innehåller moment av skolning i vetenskaplig metodik.

2. Det finns eller är under utveckling forskning som har hög relevans för den aktuella grundutbildningen.
3. Studerande som genomgått utbildningen skall direkt eller efter icke alltför omfattande kompletteringar kunna påbörja en forskarutbildning i något av utbildningens karaktärsämnen.
4. Utbildningen samspelar med forskningen på ett för bägge parter fruktbart sätt. Detta innebär att geografiska och personella förhållanden är sådana att kontakt underlättas, t.ex. att forskning finns i anslutning till/nära grundutbildningen eller att lärarna/vissa lärare är forskningsutbildade eller t.o.m. deltar aktivt i forskning.

Varken JHG eller JHS har hittills kunnat uppfylla alla dessa kriterier. När professuren i journalistik inrättats i Stockholm den 1 juli 1988, kan åtminstone JHS uppfylla samtliga kriterier förutsatt att det till professuren kopplas en forskarutbildning i journalistik.

Någon definition av ämnet journalistik föreligger inte. Ämnet måste definieras och undervisningen i ämnet utformas med hänsyn inte bara till grundutbildningen i journalistik utan också till den forskarutbildning och den forskning professurens innehavare skall initiera, utveckla och leda. Utredarens förslag till hur utbildningen vid högskolans journalistlinje bör förändras förutsätter en så vid definition av ämnet journalistik, att de yrkesinriktade tillämpningsövningarna inte uteslutas och betraktas såsom praktiska övningar utan också anses ha poängmässigt värde i journalistikens teori.

10.2 Vägar till behörighet i dag

Journalistexamen ger - liksom annan högskoleutbildning om minst 80 poäng - *allmän behörighet* att antagas till forskarutbildning. Därutöver krävs *särskild behörighet*, nämligen 60 poäng i ett ämne, dvs. det ämne inom vilket framtida forskning skall ske. Ett ytterligare *behörighetsvill-*

kor är att den studerande skall ha "sådan förmåga i övrigt som behövs för att gå igenom utbildningen" (SFS 1982:974).

Journalistlinjen ger inte så omfattande utbildning i ett ämne som krävs för den särskilda behörigheten. Genom särskilda arrangemang har dock vägar till forskarutbildning öppnats för dem som tagit journalist-examen.

I *Stockholm* har avtal träffats mellan JHS och olika ämnesinstitutioner vid universitetet om överbyggande kurser på 40 poäng. Tillsammans med utbildningen vid JHS, som i detta sammanhang givits 20 poängs värde, har den studerande erhållit särskild behörighet i det överbyggande kursämnet. Avtal härom fanns en tid i fråga om elva ämnen, men eftersom intresset varit litet, finns möjlighet till överbyggande kurs kvar endast i ämnena litteraturvetenskap, konstvetenskap, historia och kulturgeografi. Dessutom har JHS' elever platser garanterade för studier i filmvetenskap.

Några elever har utnyttjat möjligheten att gå överbyggande kurs utan att därefter gå vidare till forskarutbildning. De få som fortsatt till forskarutbildning ägnar sig inte åt ämnen med anknytning till journalistik. Det kan väl därför konstateras att de överbyggande kurserna inte bidragit till forskningsanknytning av journalistutbildningen.

En annan väg till forskarutbildning öppnades i *Göteborg*. Det skedde i samband med att en professur inrättades vid universitetet (statsvetenskapliga institutionen). Till professuren knöts en särskild avdelning för masskommunikation. Vid denna institution ges forskarutbildning. Till denna utbildning kan den som genomgått JHG erhålla särskild behörighet genom att studera informationsteknik (kurserna 21 - 60 poäng) och få 40 poäng i ämnet. Denna möjlighet har utnyttjats av tre JHG-elever. En av dem bedriver nu doktorandstudier inom masskommunikationsområdet (i trovärdighetsfrågor); en har t.v. avbrutit sina studier efter att ha fullgjort en 60-poängsuppsats och en har just påbörjat de forskningsförberedande studierna.

10.3 Ringa forskning i dag

Vid JHS har viss forskning bedrivits, bl.a. med stöd av de särskilda forskningsmedel som en tid administrerades av UHÄ men som senare överfördes till de tvärvetenskapliga seminarier som finns på de fem universitetsorterna. JHS har senare fått smärre forskningsanslag av regionstyrelsen i Stockholm. Vid JHG har inte bedrivits någon forskning med hjälp av anslag som förmedlats via institutionen.

Vid sidan av sina tjänster har såväl JHG-lärare som JHS-lärare bedrivit forskning med extern finansiering.

Både på JHG och JHS finns lärare med forskarkompetens, vilka bedriver egen forskning och vilka anordnat forskningsanknyttande seminarier för institutionernas lärare.

Masskommunikationsforskningen och förhållandet grundutbildning/forskning behandlas ingående i UHÄ-rapport 1985:13, "Informationsutbildning. Förslag till allmän utbildningslinje". Rutger Lindahl och Lennart Weibull påpekar i rapporten att det sedan mitten av 1970-talet blivit regel att tala om masskommunikationsforskning, medan man på 50- och 60-talen talade om massmedieforskning. Information och kommunikation har börjat etableras såsom självständigt forskningsområde.

10.4 Professuren i journalistik

Masskommunikationsforskning är ett mycket omfattande forskningsområde av tvärvetenskaplig karaktär. Av stor betydelse för journalistutbildningen och för forskningen i journalistik blir den professur om vilken det i forskningspropositionen sågs endast följande:

"Journalistik"

Journalistiken har en viktig funktion i det moderna samhället. Trots detta är bristerna stora när det gäller kunskaper om t.ex. journalistikens villkor och de journalistiska uttrycksformerna.

Jag förordar att en tjänst som professor i journalistik inrättas vid universitetet i Stockholm den 1 juli 1988."

Utredaren har tagit del av yttranden till rektorsämbetet vid Stockholms universitet angående institutionsplacering av professuren. Det råder olika uppfattningar om var professuren skall placeras. Utredaren vill för sin del anmäla uppfattningen av professurens innehavare, oavsett professurens institutionella placering, utan hinder av "geografiska och personella förhållanden" skall kunna ta aktiv del dels i undervisningen på den forskningsförberedande påbyggnadskurs, som utredaren menar bör inrättas, dels i undervisningen på journalistlinjen. Som uttalas i forskningspropositionens motivering är bristerna stora när det gäller kunskaper om "journalistikens villkor och de journalistiska uttrycksformerna". Enligt utredarens uppfattning är det både naturligt och nödvändigt att den forskning som syftar till att avhjälpa dessa brister initieras och organiseras i nära anslutning till högskolans journalistutbildning. Därigenom skapas också betydelsefull växelverkan mellan forskning och utbildning.

Utredaren har även tagit del av den skrivelse till chefen för utbildningsdepartementet, vari linjenämnden för journalistlinjen vid Göteborgs universitet hemställer att en professur i journalistik inrättas vid Göteborgs universitet den 1 juli 1988:

"En placering av en professur vid en utbildning är en förutsättning och en garanti för att kontinuerligt vetenskapligt arbete kommer till stånd. Dessutom kommer en vetenskaplig grundsyn och vetenskapliga resultat att fortlöpande tillföras grundutbildningen. Fasta forskningsresurser torde dessutom vara ett villkor för att meningsfull forskning kring journalistik och nyhetsförmedling över huvud taget ska kunna bedrivas. Behovet av denna forskning förefaller i dagens mediesituation allt mer påkallat. Dessutom förutsätts all universitetsutbildning bygga på vetenskaplig grund. Detta är således vad som kommer att gälla i Stockholm med avseende på journalistutbildningen men inte i Göteborg. Behovet av kunskaper om journalistikens villkor och

uttrycksformer är dock naturligtvis lika stort vid båda de statliga journalisthögskolorna."

10.5 Lika utbildning vid JHG och JHS

Även om det inte inrättas någon professur i journalistik i Göteborg den 1 juli 1988, så bör utbildningen vid JHG i fråga om innehåll och organisation motsvara utbildningen vid JHS för att båda skolornas elever skall ha lika möjligheter till fortsatta studier i journalistik. Så länge det bara finns en professur i Stockholm, måste JHG-eleverna fullgöra den forskningsförberedande påbyggnadskursen i Stockholm. Ett alternativ till detta skulle vara att JHG tillsammans med institutionen för masskommunikation vid Göteborgs universitet fick skapa en särskild möjlighet att bedriva studier i masskommunikation "med särskild inriktning mot journalistik". Då skulle inte heller JHG-eleverna behöva komplettera sin journalistexamen med mer än 20 forskningsförberedande poäng i ämnet journalistik.

Den som avlagt journalistexamen skall alltså inte behöva komplettera sin utbildning med mer än en påbyggnadskurs i journalistik om 20 poäng för att erhålla den särskilda behörighet som fordras för antagning till forskarutbildning. Detta innebär en uppgradering av journalistlinjens utbildning. Den uppgraderingen sammanhänger med de väsentliga förändringar av utbildningen som utredaren förordar. Förändringarna är särskilt stora när det gäller kunskapsinhämtning och teori- och metodstudier. Också tillämpningarna i undervisningen av olika journalistiska arbetsformer och uttrycksformer bör i större utsträckning än hittills kunna bedrivas inom en teoretisk och metodisk modell av värde för en kommande forskarutbildning.

10.6 Forskningsförberedande påbyggnadskurs

Utredaren menar att högskolan fr.o.m. den 1 juli 1988 bör erbjuda en forskningsförberedande påbyggnadskurs om 20 poäng. Vid helfart betyder det en termins studier. Påbyggnadskursen bör ges med individuell

studiegång omfattande dels författande av en 60-poängsuppsats och deltagande i uppsattsseminarium, tillsammans 10 poäng, dels litteraturkurser om 10 poäng.

Intresset för forskningsförberedande studier har hittills varit ringa vid JHG och JHS. Detta kan till en del bero på att utbildningen hittills varit så starkt yrkesinriktad att den inte värderats till mer än 20 poäng inför forskningsförberedande studier. Kopplingen mellan utbildningen i journalistik och de forskningsämnen som stått till buds har kanske heller inte upplevts såsom stark eller attraktiv. Situationen blir sannolikt en annan, då forskningsämnet journalistik introduceras. Kopplingen till såväl utbildning som yrkeserfarenhet blir betydligt synligare än den haft möjlighet att bli med hittills gällande studiegång.

Utredaren anser sig dock inte kunna ha någon bestämd uppfattning om hur många av journalistlinjens studerande som från journalistexamen går vidare till forskningsförberedande påbyggnadskurs. Mycket beror på hur innehavaren av professuren i journalistik bedriver undervisningen i ämnet och vilken profil journalistikforskningen får.

10.7 Flexibla behörighetskrav

Utöandet av journalistik stimulerar till reflektion om det egna arbetets och den egna arbetsplatsens roll dels i samhället i allmän bemärkelse, dels inom medierna. Journalister med ett antal år i yrket borde därför kunna vara en betydelsefull bas för rekrytering av forskare i ämnet journalistik. Den som har yrkeserfarenhet identifierar andra forskningsproblem än den som uteslutande studerat journalistik och har förutsättningar att angripa problemen på ett annorlunda sätt. Forskningen kan utvecklas med närhet till journalistikens verklighet.

Yrkesverksamma journalisters intresse för och möjligheter till forskningsförberedande utbildning kan påverkas positivt av att vissa delar av studierna kan bedrivas på halvfart. Både utbildningen i journalistik och forskningen i detta ämne kan vitaliseras och förnyas, om behörighetskraven för forskningsförberedande utbildning görs flexibla. Behö-

righeten bör därför inte inskränkas till dem som på en förändrad journalistlinje inhämtat 40 poäng i journalistik. Bl.a. följande grupper bör vara intressanta för rekrytering av studerande till en forskningsförberedande påbyggnadskurs i journalistik (och framtida forskning):

- de som avlagt högskoleexamen vid nuvarande journalistlinje;
- de som har högskoleutbildning som ger allmän behörighet för forskningsförberedande studier och *antingen* skrivit minst en 40-poängsuppsats i ett ämne med nära anknytning till ämnesjournalistik *eller* arbetat som journalist i minst två år;
- de som efter andra högskolestudier genomgått den förändrade journalistlinjens journalistblock (andra och tredje terminen);
- de som efter genomgången journalistlinje vid folkhögskola eller fullgjord aspirantutbildning eller efter yrkesarbete som journalist genomgått den förändrade journalistlinjens första och fjärde termin.

Utredaren har här bara velat ge några exempel på grupper som kan vara av intresse för en framtida journalistforskning och som därför bör få pröva sin förmåga i en forskningsförberedande påbyggnadskurs. Utredaren har härvid tagit fasta på utbildningsministerns uttalande i proposition 1978/79:119 om vissa frågor rörande forskning och forskarutbildning:

"Det är självfallet viktigt att behörighetskraven utformas så att kvalitet i forskarutbildningen garanteras, varvid de särskilda behörighetskraven kommer att spela en viktig roll. Formalism vid precisering av sådana krav bör undvikas och det viktigaste är att en forskarstuderande uppfyller kraven i vad avser förkunskapernas innehåll och inte i fråga om en viss formell dokumentation därav. Endast nödvändiga förkunskaper bör krävas. Yrkeserfarenhet bör där det bedöms lämpligt kunna krävas för att ge särskild behörighet för forskarutbildning. Yrkeserfarenhet av betydelse för forskarutbildningen bör också kunna tillgodoräknas vid urval till sådan utbildning."

I denna anda bör de lokala högskolemyndigheterna och UHÄ samråda om behörighetskraven, innan de i vederbörlig ordning fastställs.

På vilka villkor studerande med 80 poäng från journalistlinjen skulle kunna få delta i forskningsförberedande kurser i annan masskommunikation än journalistik har utredaren ansett ligga utanför utredningsuppdraget.

10.8 Läromedelsframställning

För forskningskompetenta lärare finns möjligheter att bedriva forskning och att framställa läromedel inom tjänstens ram. Även om undantag från kravet på forskarkompetens kan ges, är det nästan uteslutande forskningskompetenta lärare som får möjlighet att inom tjänsten framställa läromedel.

I USA bedrivs journalistutbildning med stor tillgång på läromedel för journalistikens alla områden. En förklaring härtill är att lärarna ges möjlighet att exempelvis en termin framställa läromedel medan de är befriade från undervisningsskyldighet. Att ha producerat läromedel är en betydelsefull merit för den lärare som söker tjänst vid annan journalistiska skola.

Behovet av läromedel är stort inom journalistutbildningen i Sverige. Därför bör lärarna ges ökade möjligheter att ägna sig åt läromedelsframställning och sådana möjligheter bör ges även till de lärare som saknar forskningskompetens. För lärarnas egen utveckling och för utvecklingen av deras undervisning skulle detta vara av stor betydelse.

11 Fortbildning och vidareutbildning

Journalistik:

påbyggnad / fortbildning

Enstaka kurser, varierande 3-10

poäng

Påbyggnad = kombination av
kurser kan ge 20 poäng en termin

Fortbildning = valfritt en eller
flera kurser

11.1 Inledning

Utredaren har tidigare (kap. 8.1) anfört att det stora behovet av återkommande utbildning påverkat ställningstagandet för en tvåårig journalistutbildning, organiserad i block med in- och utgångar för olika kategorier blivande journalister och redan yrkesverksamma journalister. En flexibel utbildningsorganisation tillgodoser utbildningsbehov inom hela journalistkåren. I det perspektivet bör avvägningen av utbildningsresurserna göras. Då kan man också försöka lösa behovet av påbyggnadsutbildning på samma gång som man tillfredsställer behovet av fortbildning.

Ett bra mått på behovet av och intresset för fortbildning är att nästan alla fortbildningskurser som anordnats av JHG, JHS eller FOJO sökts av så många fler journalister än det funnits plats till. Då har ändå många avstått från att söka i medvetande om den stora konkurrensen om kursplatserna. För t.ex. journalister med högskoleutbildning och journalister på stora dagstidningar har det - på grund av antagningsför-

farandets prioriteringsregler - varit meningslöst att ens söka till eftertraktade fortbildningskurser på FOJO.

Efter några års yrkesverksamhet har också högskoleutbildade journalister behov av kompletterande utbildning. Journalistens yrke är visserligen ett yrke där man ständigt lär sig något nytt och vidgat sitt vetande. Samhällets fortgående förändring på yttre och inre plan, förändringar som journalister har till uppgift att bevaka och skildra, reser krav på förnyelse och fördjupning av befintliga kunskaper, skapar hos den arbetande journalisten ett behov av utbildning. Även mediernas egen utveckling i olika avseenden ställer krav på utbildningsmöjligheter. För högskolan bör det därför vara angeläget och viktigt att kunna erbjuda journalister återkommande fortbildning och vidareutbildning.

11.2 Fortbildning inom grundutbildningen

Erfarenheterna visar att yrkesarbetande journalister av ekonomiska, familjära eller andra sociala skäl inte i någon större utsträckning är beredda eller har möjlighet att fortbilda sig genom termins- eller årslånga utbildningar. Trots detta bör det enligt utredarens mening i högskolans förändrade journalistutbildning finnas en öppning för yrkesarbetande journalister att dels under en termins studier - grundutbildningens samhällsvetenskapliga block - utöka sina kunskaper i samhällsorienterande ämnen, dels därefter genomgå den fjärde terminens fördjupningsblock.

Med hänsyn till osäkerheten om hur många yrkesverksamma journalister som kan vara intresserade av och ha möjligheter att genomgå sådana utbildningsblock, föreslår utredaren att högst tjugo av journalistlinjens platser reserveras för dessa kategorier studerande. Efter en försöksperiod får antalet platser bestämmas definitivt.

11.3 Enstaka kurser

Efterfrågan på utbildning kortare än en termin överstiger väsentligt tillgången, såväl ifråga om antal kurser som ifråga om antal platser. Det ligger i samhällets intresse att högskolan ges sådana resurser att journalisternas behov av fortbildning och vidareutbildning kan tillgodoses betydligt bättre än hittills.

JHG, JHS och FOJO bör vardera ges resurser att varje termin anordna enstaka kurser om sammanlagt 20 poäng. Kurserna bör kunna ges på hel-, halv- eller kvartsfart eller på distans med mellankommande korta och intensiva studier på institutionen. De bör ha varierande längd och poängvärde. Utbildningens mål och innehåll samt tänkta målgrupper får avgöra kursernas omfattning, utformning och uppläggning.

Enstaka kurser för fortbildning skall kunna ha sådant innehåll att de kan utgöra påbyggnadsutbildning för den som vill fortsätta studierna direkt efter journalistexamen. JHG och JHS bör ta hänsyn till intresset för utbildning av detta slag, när de fastställer utbudet av enstaka kurser. De bör samråda för att undvika dubbleringar av kursämnen (såvida inte intresset för ett visst ämne är så stort att dubblering är motiverad).

Inom högskolan konkurrerar enstaka kurser och lokala linjer med varandra om tillgängliga medel. På lokal och regional nivå får många och motstridiga intressen försöka påverka medelstillelningen. Skall ambitioner om ökad fortbildning/vidareutbildning av journalister inte förbli ambitioner, måste JHG, JHS och FOJO få riktade anslag för att säkerställa institutionernas möjligheter att anordna enstaka kurser i den omfattningen utredaren här skisserat.

11.4 Innehåll och inriktning

Utredaren har inte sett som sin uppgift att presentera en katalog över tänkbara eller lämpliga enstaka kurser. Hos de tre institutionernas lä-

rare och linjenämnder finns stora kunskaper om vilka kurser som efterfrågas och om hur utbildningen skall utformas och bedrivas.

Utredaren vill för sin del peka på bara ett angeläget ämne för fortbildningskurser: journalistrollen. Studier och diskussioner kring journalistrollen blir lätt i överkant teoretiska i samband med grundutbildningen. Ute på arbetsplatserna förekommer diskussionerna sällan. Återkommande kurser kring journalistrollen, kring journalistens etik och kring massmediernas roll i samhället ger tillfälle att konfrontera verklighetens erfarenheter med idealbilder och mål.

Utredaren vill i detta sammanhang redovisa att sammanträffanden med representanter för dels Svenska Sportjournalistförbundet, dels Föreningen Svensk Fackpress, FACTU, visat att det tydligen finns ett stort behov av fortbildningskurser såväl för sportjournalister som för fackpressjournalister.

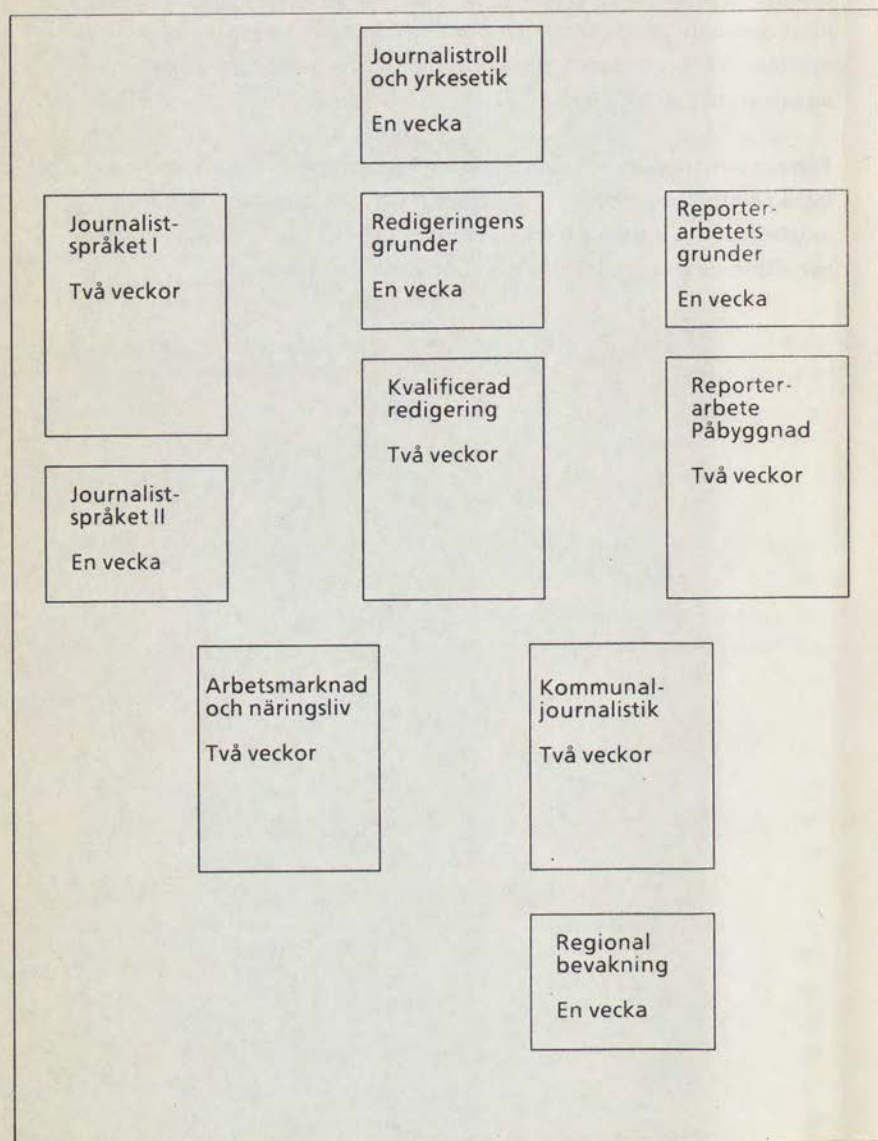
Sportjournalistförbundet menar att idrottsrörelsen och sportjournalistiken borde utgöra särskilda moment redan i den grundläggande utbildningen. Vid sidan härav borde särskilda kurser ordnas för dem som vill ägna sig åt sportjournalistik. Erfarenheter att bygga vidare på har vunnits genom FOJOs kurser för sportmedarbetare och de sportblock som ingått i JHG:s fördjupningstermin. Förbundet är för sin del övertygat om att det föreligger både behov av och intresse för enstaka kurser i sportjournalistik om 5 eller 10 poäng. Det har t.ex. blivit allt svårare att rekrytera sommarvikarier till sportredaktionerna. Detta anses utgöra en första signal om komande större rekryteringsproblem. De flesta sportjournalister brukar vikariera sig in i yrket.

FACTU har inom sin organisation såsom medlemmar nästan alla typer av tidningar - de stora konsumenttidningarna, organisationstidningar, specialtidningar etc., stora och små tidningar, med en sammanlagd upplaga på nära sju miljoner exemplar. Dagstidningar och populärtidningar ingår inte i organisationen. FACTU-tidningar anställer medarbetare med allmänjournalistisk bakgrund men också medarbetare utan journalistisk erfarenhet men med ämnesutbildning och/eller kunskaper inom ett speciellt fack. För dessa kategorier medarbetare är, framhåller

FACTU, högskolans journalistutbildning för lång. FACTU ställde sig emellertid positiv till den ettåriga journalistkurs som föreslogs i "Alternativ journalistutbildning". Därför bör den ettåriga journalistikkurs som föreslås såsom ett avgränsat utbildningsblock för akademiker kunna motsvara FACTUs önskemål.

Föreningen anmäler också intresse för "skräddarsydda" kurser som tar fasta på utbildningsbehovet hos fackpress- och organisationspressjournalisterna, t.ex. i tidskriftsekonomi och upphandling (tidskrifterna köper oftast teknisk produktion och distribution externt).

Figur 11.1

11.5 Enstaka kurser med intensivstudier (FOJO-modell)

Ett intressant förslag till enstaka kurser, som samtidigt kan bilda en sammanhängande utbildning för den som börjat såsom journalist utan föregående yrkesutbildning, har presenterats för utredaren av FOJOs prefekt Lars Longueville. Kurserna utgörs av yrkesinriktade ämnesblock omfattande en vecka eller två veckor (figur 11.1). Mål- och innehållsbeskrivningar för de olika blocken presenteras i bilaga 6.

Blocken kan studeras under olika terminer. Undervisningen sker i form av intensivundervisning en vecka eller två veckor per studieomgång, då kursdeltagarna bor på kursorten. Mellan intensivstudierna kan kursdeltagarna ägna sig åt litteraturstudier, enskilda arbeten m.m. vid sidan om sina ordinarie arbetsuppgifter såsom journalist.

En kurs med tre veckors intensivstudier kopplade till studier hemma motsvarar ca 10 poäng. Värde kan variera bl.a. beroende på mängden av föreläsningar och på litteraturkursernas omfattning. (Utredaren förutsätter att examination på obligatorisk kurslitteratur sker genom tentamina.)

Förslaget från FOJOs prefekt bygger på de erfarenheter man fått av liknande kurser på FOJO. Kurserna kan givetvis ökas och ges olika andra ämnesinnehåll.

Om FOJO ges av utredaren föreslagna möjligheter att ordna enstaka kurser om sammanlagt 20 poäng varje termin, skulle institutionen kunna pröva att successivt erbjuda kurser enligt den skisserade modellen.

11.6 FOJOs korta kurser

Det stora intresset för FOJOs korta kurser hör samman med de studiesociala villkoren: fri resa samt kost och logi under vistelsen i Kalmar.

Av kanske avgörande betydelse för många är sannolikt den rätt till lön under kurstiden som TA och SJF slutit avtal om.

Mycket talar för att utbudet av korta FOJO-kurser kunde ökas väsentligt. Utredaren avstår dock från att närmare överväga detta. En utbyggnad av verksamheten med korta kurser - i Kalmar eller vid en liknande institution i en annan del av landet - kan inte övervägas utan föregående överläggningar och samförstånd med TA och SJF. Dessa förfogar ensamma över avtalet om lön i samband med FOJO-kurs. Sådana överläggningar synes utredaren dock angelägna. Frågan om resurser för en utbyggnad av FOJO-verksamheten bör därför aktualiseras senare och i en annan ordning.

11.7 Företagen och fortbildningen

Till fortbildningen kan också föras den interna utbildning som sker inom företagen. Sådan fortbildning har betydande omfattning främst inom SR-koncernen, vars dotterbolag Lrab, RR och SvT byggt upp egna utbildningsavdelningar med betydande ekonomiska och materiella resurser, med fast anställd personal för administration och ledning av utbildningen och med klart utformade utbildningsprogram och mål. Inom lokalradion är man nära sitt mål: att varje medarbetare skall få en veckas utbildning per år.

Situationen är annorlunda inom pressen. Det är naturligt. Företagens storlek varierar. De flesta företag är små och medelstora. De har inte förutsättningar att skapa egna utbildningsresurser. Bara de allra största företagen har egna utbildningsavdelningar. Övriga tidningsföretag får förlita sig på externa utbildningsinstitutioner och utbildningsanordnare.

Intresset för att utnyttja högskolans utbildningsresurser har ökat under senare år. Både JHS och FOJO bedriver uppdragsutbildning. Särskilt omfattande är FOJOs verksamhet. S.k. huskurser, korta kurser - eller en serie av korta kurser - i svenska, redigering, nyhetsgrafik m.m. säljs från FOJO, som svarar för innehåll och administration, engage-

mang av lärare etc. Kurserna förläggs vanligen till tidningshuset, därav huskurs.

På fem år har FOJOs uppdragsutbildning mer än tredubblats. Budgetåret 1986/87 gav FOJO 28 huskurser om sammanlagt 114 kursdagar. Verksamheten omsatte 821 000 kr. Verksamheten skall vara självbärande och får alltså inte inkräkta på FOJOs ordinarie verksamhet. I själva verket har FOJO tack vare uppdragsutbildningen kunnat skaffa sig en del utrustning som institutionen annars sannolikt måst avstå ifrån.

Trots tillväxten av FOJOs huskurser lär det dröja ganska länge innan dagstidningarna når det utbildningsmål som Lrab satt upp: varje medarbetare en veckas fortbildning per år. Ett liknande mål har för övrigt den danska dagspressen formulerat. Medarbetarna skall ges "en systematisk efteruddannelse" en vecka varje år.

I Norge stimuleras fortbildningen genom att avgifter från företagen, inkomster från kopieringsavtal, stipendiefonder och vikariearrangemang samordnats på ett framgångsrikt sätt. Detta gäller särskilt den utbildning som anordnas vid Institutt for Journalistikk, IJ, i Fredrikstad. FOJO-verksamhetens framgångar inspirerade tillkomsten av IJ. Nu har IJ fått långt bättre förutsättningar än föregångaren FOJO att fullgöra sin viktiga fortbildande uppgift.

Yrkesarbetande journalisters reella möjligheter att fortbilda sig begränsas inte bara av att utbudet kurser är mindre än efterfrågan. I hög grad begränsas journalisternas möjligheter också av sociala och privat-ekonomiska hinder. Statsmakterna torde av principiella skäl inte kunna erbjuda yrkesarbetande journalister särskilda studiesociala förmåner utöver vad som redan sker ifråga om deltagarna i FOJOs korta kurser. Mediebranschen och de enskilda företagen måste avlägsna de ekonomiska och praktiska hindren för journalisternas fortbildning och vidareutbildning.

12 Samarbetsorgan för journalist- utbildning

Journalisthögskolorna blev i samband med högskolereformen 1977 institutioner inom universiteten i Stockholm och Göteborg. Dessförinnan sorterade de direkt under utbildningsdepartementet. Det fanns då en för journalisthögskolorna gemensam samarbetsnämnd, som bl.a. ansvarade för urvalsprövningar och antagning av elever och för anskaffning av praktikplatser. Samarbetsnämnden hade en från högskolorna fristående organisation; den hade egen personal och egna resurser.

Inom samarbetsnämnden samlades betydande kunskaper om och erfarenheter av journalistutbildningen. Där uppmärksammades också det stora behovet av fortbildning och vidareutbildning för redan yrkesverkssamma journalister. Det var på samarbetsnämndens förslag som FOJO startades. När journalisthögskolorna blev universitetsinstitutioner utvecklades samarbetsnämndens verksamhet. Någon annan form för samverkan mellan JHG, JHS och FOJO skapades inte.

Utredaren har kunnat konstatera att kontakterna mellan JHG och JHS är synnerligen svaga och osystematiska. Detsamma gäller kontakterna mellan JHG-JHS och FOJO. Informellt samarbete blir personberoende och därmed ojämnt, ibland obefintligt. Utredaren menar därför att det bör skapas en formell grund för kontinuerligt samarbete och erfarenhetsutbyte mellan de tre högskoleinstitutionerna.

Ett samarbetsorgan bör emellertid kunna få en något vidare arbetsuppgift än den nog så viktiga att utveckla och fördjupa samarbetet mellan JHG, JHS och FOJO.

Utbudet av utbildningar för blivande och yrkesverksamma journalister har blivit allt större, och utredaren har visat att utbudet bör ökas. Också utbildningar som primärt inte vänder sig till journalister har utbildningsmoment av stort värde för dem. Det gäller t.ex. många av de enstaka kurser som ges på högskolorna landet runt. Det gäller också särskilda linjer och kurser på folkhögskolor.

Ju större kursutbudet blir, desto svårare blir det för intresserade att få kännedom om vilka kurser som anordnas, om antagningsvillkor, om vad kurserna innehåller, om utbildningens kvalitet. Det blir inte lättare när kurser presenteras med skiftande beteckningar fastän de i stort sett har samma innehåll eller när de har samma kursbeteckning men profilerats så att innehållet inte alls är lika. Det är alltså svårt, även för en journalist, att veta vilka kurser som kan vara lämpliga och värda att söka, vilket får till följd att fort- och vidareutbildning inte söks i den omfattning som kan förväntas ske om en samordnad, översiktlig och saklig information kom till stånd.

En blockutformad journalsitutbildning med olika tillträdesvillkor för de olika blocken och ett varierande utbud av högskolekurser för fortbildning och vidareutbildning ökar behovet av information om utbildningsmöjligheterna.

Mot bakgrund av ovanstående vill utredaren förorda att ett samarbetsorgan för journalistutbildning inrättas. Organet bör överbrygga institutionsgränser och avse utbildningar på olika nivåer, såväl utbildningar som sorterar under UHÅ som under SÖ. Organet bör ges resurser att bygga upp och utveckla samarbete, informations- och erfarenhetsutbyte mellan alla som på olika nivåer ägnar sig åt utbildning, fortbildning och vidareutbildning av journalister. Och organet bör ges uppgiften att årligen presentera en adekvat, lättillgänglig och aktuell utbildningsinformation, som direkt vänder sig till den som vill utbilda sig till journalist samt till den som arbetar som journalist och vill skaffa sig nya kunskaper eller fördjupa redan befintliga.

Bilaga 1

Kommittédirektiv

Översyn av högskolans journalistutbildning

Dir. 1986:19

Beslut vid regeringssammanträde 1986-06-18

Chefen för utbildningsdepartementet, statsrådet Bodström, anför.

Mitt förslag

Jag föreslår, att en särskild utredare tillkallas för att utreda vissa frågor, som rör högskolans journalistutbildning.

Journalistutbildningen under åren som gått

Den statliga journalistutbildningen är av förhållandevis sent datum. År 1962 inrättades statliga journalistinstitut i Stockholm och Göteborg med ettårig utbildning. För tillträde krävdes sex månaders praktik i yrket. Fem år senare omvandlades instituten till högskolor. I samband därmed blev utbildningen tvåårig med en termins inbyggd praktik. Som led i högskolereformen år 1977 inordnades journalistutbildningen i resp. universitet som en allmän utbildningslinje om 80 poäng.

Olika vägar leder i dag till journalistyrket. Ungefär hälften av rekryteringsbehovet tillgodoses av den nyssnämnda utbildningen i Stockholm och Göteborg. Den andra hälften kommer till yrket på annat sätt - t.ex.

efter att ha avlagt någon annan högskoleexamen eller efter utbildning vid någon av de folkhögskolor som har specialiserat sig på att förbereda för arbete inom massmedia.

Högskolans journalistutbildning utvärderades genom en särskild utredning år 1975 (Jubu, jfr SOU 1975:25). Därvid framkom bl.a. att de samhällsorienterande momenten behövde förstärkas. I prop. 1976/77:59 (UbU 20, rskr 246) föreslog regeringen att den förlängning som utredningen ansåg nödvändig skulle anordnas som en påbyggnadslinje om 20 poäng. För tillträde till denna skulle krävas minst ett års yrkesverksamhet som journalist efter grundutbildningen eller fyra år i yrket för den som saknade sådan utbildning.

Påbyggnadslinjen har senare fått läggas ned, då antalet sökande blev alltför litet.

UHÄ utredde år 1984 frågan om att ersätta journalistlinjen med en kortare journalistutbildning som påbyggnad till annan högskoleutbildning. I anslagsframställningen för budgetåret 1985/86 föreslog UHÄ att en påbyggnadslinje om 40 poäng skulle inrättas på försök i Göteborg. Detta förslag fick emellertid inte utbildningsministerns stöd (prop. 1984/85: 100 bil. 10 s. 328). Frågan om journalistutbildningens utveckling borde, menade hon, bedömas i samband med hur utbildningsfrågorna löses inom informationsområdet i dess helhet.

Mina överväganden

Vägarna till journalistyrket är flera och utbildningsbakgrunden hos journalister är skiftande. I en del fall har dessutom utbildningen ansetts ha brister. Enligt min mening bör högskolans journalistutbildning utformas så, att den får en kvalitetshöjning och blir tillgänglig för fler grupper. Den skall tillgodose behovet av hel yrkesutbildning för ungdomsstuderande och dessutom passa sådana som vill komplettera sin utbildning. Det kan gälla yrkesutövare som har bristfällig teoretisk utbildning eller personer med annan högskoleutbildning som behöver utbildning i journalistik.

Ytterligare ett krav på en reformerad journalistutbildning är att den skall ge de studerande djupare insikter i yrkesrollen och därmed stärka journalisternas yrkesidentitet. Samtidigt kräver de snabba förändringarna inom mediabranschen en vidgad teknisk och hantverksmässig kompetens, där utbildningen bara kan svara för delar av behovet medan praktik, inskolning och vidareutbildning på arbetsplatser måste svara för huvuddelen av kunskaperna.

Ett sätt att samtidigt tillgodose dessa olika behov kan vara att dela upp utbildningen i block, varigenom det blir möjligt att också välja enbart vissa delar av utbildningen. Den befintliga folkhögskoleutbildningen skulle då kunna motsvara delar av en sådan utbildning.

Jag anser att en särskild utredare bör få i uppdrag att se över journalistutbildningen. Utredaren bör i sitt arbete analysera bristerna i nuvarande utbildning och lämna förslag som kan vara motiverade utifrån denna analys. Därvid bör även beaktas relationer och gränsdragningar mellan den massmediaforskning, den grundutbildning och den fortbildning, som högskolan normalt svarar för, samt arbetsplatsernas internutbildningar. Det är naturligt att det nyligen slutna avtalet mellan Svenska journalistförbundet och Tidningarnas arbetsgivareförening särskilt beaktas i detta sammanhang. Vidare önskar jag få belyst om ett antal mer kvalificerade lärartjänster går att tillskapa genom omprioritering inom ramen för nuvarande organisation. Även utbildningens dimensionering bör övervägas.

Jag erinrar om regeringens direktiv till samtliga kommittéer och särskilda utredare angående finansiering av reformer (Dir. 1980:20).

Utredarens arbete bör bedrivas i sådan takt att det kan avslutas före utgången av augusti 1987.

Hemställen

På grund av vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen bemyndiga chefen för utbildningsdepartementet

att tillkalla en särskild utredare - omfattad av kommittéförordningen (1976:119) - med uppdrag att se över högskolans journalistutbildning,

att besluta om sakkunniga, experter, sekreterare och annat biträde åt utredaren.

Vidare hemställer jag att regeringen beslutar att kostnaderna skall belasta åttonde huvudtitelns kommittéanslag.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och bifaller hans hemställan.

(Utbildningsdepartementet)

Bilaga 2

Utbildningsplan med föreskrifter för journalistlinjen

Fastställd av UHÅ 1985-04-25

1 Statsmakternas beslut och riktlinjer

1.1 Beslut om att inrätta linjen

Enligt beslut av riksdagen vid 1976/77 års riksmöte (prop. 1976/77:59, UbU 1976/77:20, rskr 1976/77:246) skall fr.o.m. den 1 juli 1977 finnas inrättad en allmän utbildningslinje med benämningen journalistlinjen. Linjen tillhör sektorn för utbildning för kultur- och informationsyrken och omfattar 80 poäng.

1.2 Allmänna riktlinjer för grundläggande högskoleutbildning

I högskolelagen (1977:218) ges följande riktlinjer för utbildningen inom högskolan:

Utbildningen inom högskolan skall bygga på vetenskaplig grund.

Utbildningen skall anordnas så att de studerande förvärvar kunskaper och färdigheter samt utvecklar sin förmåga att kritiskt bedöma företeelser av skilda slag. Utbildningen skall främja att de studerande förbereder sig för skilda yrken eller vidareutvecklar sig inom yrken som de redan utövar. Inom utbildningen skall kunskaper och färdigheter som har vunnits inom arbets- och samhällslivet i övrigt tas till vara.

All utbildning skall främja de studerandes personliga utveckling.

Som ett allmänt mål för utbildningen gäller att den skall främja förståelsen för andra länder och för internationella förhållanden.

Verksamheten inom högskolan skall anordnas så att samband mellan utbildningen, forskningen och utvecklingsarbetet främjas.

Utbildningen skall planeras med hänsyn till samhällets behov av utbildade och individernas behov och önskemål. När utbildningen planeras skall åtgärder vidtagas som främjar att utbildningen kan ingå i en växling mellan studier och yrkesverksamhet (återkommande utbildning).

2 Linjens organisation

Journalistlinjen består av en basdel, som omfattar 40 poäng, och av en fortsättningsdel, som omfattar 40 poäng.

Fortsättningsdelen skall inrymma studiepraktik och fördjupningsstudier omfattande vardera 20 poäng.

Fördjupningsstudierna kan bedrivas med olika inriktningar.

I utbildningen skall så långt möjligt integreras

1. olika kurser och kursmoment,
2. teoretisk utbildning och praktisk tillämpning.

I lokal plan får linjenämnden föreskriva att studerande med praktisk erfarenhet av journalistiskt arbete om minst sex månader kan befrias från studiepraktik.

3 Syftet med linjen

Journalistlinjen skall syfta till att ge sådana kunskaper och färdigheter samt sådan samhällsvetenskaplig orientering och kritisk skolning som

fordras för yrkesverksamhet inom massmedier och för informationsuppgifter inom offentliga och enskilda organisationer och företag.

4 Villkor för behörighet att antas

Behörig att antas till linjen är den som *dels* uppfyller de villkor för allmän behörighet som anges i 5 kap. 14-17 §§ högskoleförordningen (1977:263), *dels* har kunskaper i vissa ämnen enligt vad som framgår av följande uppställning:

Ämne	Kunskaper motsvarande
Svenska	tre årskurser på treårig linje eller på fyraårig teknisk linje i gymnasieskolan eller två årskurser på tvåårig linje i gymnasieskolan
Historia	två årskurser på treårig humanistisk eller samhällsvetenskaplig linje eller på tvåårig social linje eller musiklinje eller en årskurs på treårig ekonomisk eller naturvetenskaplig linje eller på fyraårig teknisk linje i gymnasieskolan (se not 1)
Samhällskunskap	tre årskurser på treårig samhällsvetenskaplig eller ekonomisk linje eller två årskurser på tvåårig musiklinje, tvåårig ekonomisk eller social linje eller på tvåårig social service linje eller på treårig humanistisk eller naturvetenskaplig linje eller på fyraårig teknisk linje i gymnasieskolan (se not 2)
Matematik	tre årskurser på treårig samhällsvetenskaplig, ekonomisk eller naturvetenskaplig linje eller på fyraårig teknisk linje eller två årskurser på tvåårig musiklinje, tvåårig ekonomisk, social eller teknisk linje eller på tvåårig drift- och underhållsteknisk linje eller en årskurs på treårig humanistisk linje i gymnasieskolan

1) Enligt Lgy 70, reviderad läroplan, vilken tillämpas fr.o.m. höstterminen 1982. För lärokurs enligt Lgy 70 före revideringen 1982 gäller krav på tre årskurser i historia på humanistiska och samhällsvetenskapliga linjerna och två årskurser på naturvetenskaplig, ekonomisk eller teknisk linje.

2) Enligt Lgy 70, reviderad läroplan, vilken tillämpas fr.o.m. höstterminen 1982. För lärokurs enligt Lgy 70 före revideringen 1982 gäller krav på tre årskurser i samhällskunskap på humanistisk linje.

Kravet på kunskaper i svenska skall avse lägst betyget 3. Kravet på kunskaper i samhällskunskap, historia och matematik skall avse ett medelvärde av betygen i dessa ämnen om lägst 3,0.

Angivna krav på kunskaper uppfylls även av den som har motsvarande kunskaper från annan nuvarande eller tidigare svensk skola eller läroanstalt enligt föreskrifter som SÖ och UHÄ meddelar i samråd. Kravet är också uppfyllt om motsvarande kunskaper har inhämtats på annat sätt.

5 Betygsättning

Betyg sätts för kurs eller del av kurs.

Som betyg används något av uttrycken godkänd och underkänd.

Om särskilda skäl föreligger, får linjenämnd besluta att betyg ej skall ges för viss kurs eller del av kurs. Särskilt skäl för att över huvud taget inte sätta betyg kan t.ex. vara att en kurs avser kortare praktikmoment av orienterande slag.

6 Utbildningsbevis och examensbenämning

Studerande som med godkänt resultat har gått igenom journalistlinjen skall erhålla ett utbildningsbevis. Till utbildningsbeviset skall knytas examensbenämningen "Högskoleexamen på journalistlinjen".

På utbildningsbeviset skall också följande översättning till engelska av denna examensbenämning införas, nämligen "University Certificate (U.C.) in Journalism".

7 Tillgodoräknande

Studerande på journalistlinjen får, för att erhålla utbildningsbevis som avser linjen, enligt närmare bestämmande av linjenämnden eller av lärare som linjenämnden utser tillgodoräkna sig viss utbildning inom eller utom landet eller motsvarande kunskaper och färdigheter som har

förvärvats i yrkesverksamhet. När fråga om tillgodoräknande prövas, skall skälig hänsyn tas till linjens allmänna karaktär och huvudsakliga innehåll. Någon fullständig överensstämmelse i syfte eller innehåll hos de utbildningar som skall jämföras är inte nödvändig.

8 Ikraftträdande

Denna utbildningsplan gäller från och med läsåret 1986/87.

Bilaga 3

Utbildningens innehåll och omfattning

Journalisthögskolan i Göteborg

Utdrag ur JHG:s egen presentation av undervisningens innehåll.

Undervisningen består av lektioner, tillämpningsövningar, övningstidningar, studiepraktik samt examensarbete.

I utbildningen ingår följande kurser:

1. Grundkurs 40 poäng

Journalistiska elementa (5 poäng)

Undervisningen i journalistiska elementa syftar till att ge insikt i och viss erfarenhet av praktiskt journalistiskt arbete. Ämnet ger grunderna i referatteknik, intervjuteknik, nyhetsvärdering, research och illustrationskunskap samt offentlighets- och sekretesslagstiftning.

Grafisk teknik (5 poäng)

I ämnet ingår momenten det typografiska måttsystemet, omfångsberäkning, bildmätning, layout, produktionsgången på en dagstidning samt ny tidningsteknik.

Övningstidningar (7 poäng)

I denna undervisning integreras alla moment i journalistiska elementa med momenten i den grafiska tekniken. En tidning ägnas vetenskaps-journalistik.

Specialpressmomentet ger orientering om annan press än dagspress.

Massmedieteori (7 poäng)

I ämnet ingår, förutom uppmärksammandet av massmedieteoretiska problem, källkritik och statistik.

Massmedieteorimomenten syftar till att ge grundläggande kunskaper om det svenska och internationella massmediesystemet samt aktuell forskning och teoribildning på området. Utgångspunkten är att försöka placera in journalistrollen i massmediesystemet.

Källkritik består i att ta reda på när, var, hur och varför ett källmaterial har producerats. Momentet syftar till att ge en allmän källkritisk orientering med tonvikt på de källkritiska problem, som är aktuella inom journalistiken.

Statistikavsnittet ger, mot bakgrund av källkritiska problem, elementär räknefärdighet rörande grundläggande statistiska begrepp, orientering om vissa statistiska metoder och stickprovsundersökningar.

Statskunskap (6 poäng)

Ämnet statskunskap innehåller delmomenten kommunal förvaltning, svensk politik och förvaltning, arbetsmarknad samt internationella förhållanden.

Den kommunala förvaltningen uppmärksammar kommunindelningsreformerna, den kommunala självstyrelsen och de politiska organen i kommunen. Vidare ges utrymme åt den kommunala budgetprocessen och förvaltningsförfarandet.

Undervisningen i det följande delmomentet syftar till att ge grundläggande kunskaper om Sveriges politiska system och den statliga förvaltningen. Grunddragen i 1974 års regeringsform och den politiska beslutsprocessen behandlas, och den offentliga sektorns expansion belyses.

Delmomentet som rör den svenska arbetsmarknaden syftar till att ge orientering om lagar och organisatorisk uppbyggnad, facklig demokrati och organisationernas roll i den politiska beslutsprocessen.

Internationella förhållanden behandlar viktiga strukturella drag i det internationella systemet och belyser de grundläggande motsättningar som kännetecknar det internationella systemet. Aktuella internationella politiska problem uppmärksammas.

Radio/TV (4 poäng)

Undervisningen behandlar produktionsmetoder och arbetssätt inom etermedierna, främst radio.

Språk, begriplighet och intervjuteknik studeras liksom redigering och klippteknik. Varje moment följs upp med övningar.

En genomgång av lagar och avtal ingår i kursen.

Nyhetsändningar och program produceras.

Språkvård och stilistik (4 poäng)

Ämnet behandlar svenska språkets utveckling fram till dagens språkbruk samt olika normer för språkvård och språkriktighet. Skrivövningar, huvudsakligen bearbetning av ett givet textmaterial, ingår i kursen.

Journalistisk stil i olika genrer genomgås. Vidare uppmärksammas grunderna för argumentationsanalys.

Yrkesetik och rättskunskap (2 poäng)

Kursen ger insikt i vad som avses med god publicistisk sed inom press och etermedier.

Pressens ombudsmans och Pressens opinionsnämnds verksamhet studeras. Speciell uppmärksamhet ägnas kriminaljournalistik, och i samband härmed studeras rättskunskap. Tillämpningsövningar med tonvikt vid yrkesetiska problemställningar förekommer.

Sekretesslagens och tryckfrihetsförordningens tillämpning för massmedierna genomgås.

Examination

Obligatorisk närvaro, godkända tillämpningsövningar, övningsuppgifter och kunskapsprov.

*2. Studiepraktik 20 poäng**Förkunskapskrav*

För tillträde till praktikterminen krävs godkänd grundkurs.

Praktikperioden

Journalistlinjens studiepraktik utgör den tredje terminen av den tvååriga studiegången. Praktiktiden skall ge de studerande vana att systematiskt söka efter källor, att kritiskt och metodiskt granska tillgängligt material samt att presentera information korrekt vad gäller såväl innehåll som språklig utformning.

Journalistlinjens studiepraktik syftar till att ge de studerande journalistisk träning i en praktisk arbetssituation.

Examination

Av handledaren och institutionsstyrelsen godkänd studiepraktik.

3. Fördjupningsstudier 20 poäng

Förkunskapskrav

Godkänd grundkurs och studiepraktik.

Följande kurser ingår:

Journalistik (4 poäng)

Kursen innebär en fördjupning och fortsättning av ämnena från grundkursen. Tonvikten läggs vid sökning i datorbaserade källor, ekonomisk journalistik och reportage.

Ekonomi (3 poäng)

Kursen behandlar analys av företags årsredovisningar, bedömning av ekonomisk information från organisationer och företag, samhällsekonomiska grundproblem, stabiliseringspolitik samt ger en orientering om internationell ekonomi och multinationella företag. Även viss ekonomisk lagstiftning genomgås.

Examensarbete (8 poäng)

Examensarbetet innebär en tillämpning och fördjupning av tidigare undervisning i både teoretiska och praktiska ämnen.

Arbetet utförs i grupp om högst tre medlemmar. Ämnesvalet är relativt fritt men bör ha anknytning till journalistik och massmedier. Detta innebär att arbetet antingen bör handla om journalistiska problem och massmedier eller anknyta till ett ämnesområde som ofta förekommer i press, radio eller TV.

Gruppernas resultat presenteras i två delar: en journalistisk presentationsdel och en dokumentationsdel. Den senare ska innehålla frågeställningar, redovisning av insamlat material, slutsatser, källredovisning, redogörelse för använda arbetsmetoder och problem i samband med arbetet. Den slutliga presentationsformen bestäms i samråd med handledare.

Fördjupningsgrenar (5 poäng)

Fördjupningsterminens sista del består av grenstudier på endera *Pressgrenen* eller *Radiogrenen*.

Syftet med denna uppdelning är att tillgodose olika intresseriktningar och att lägga en grund för varierande framtida arbetsuppgifter i press och radio.

Innehållet i fördjupningsgrenarna kan variera mellan olika terminer.

Pressgrenen uppmärksammar främst reportage, layout, textredigering och research.

Radiogrenen uppmärksammar främst intervju teknik, dramaturgi, begriplighet, radiospråk och lagar/avtal.

Examination

Obligatorisk närvaro, godkända tillämpningsövningar och övningsuppgifter, godkända kunskapsprov och godkänt examensarbete.

III. EXAMEN

Fullgjord grundkurs, studiepraktik och fördjupningstermin ger högskoleexamen på journalistlinjen vid Göteborgs universitet.

Bilaga 4

Utbildningens innehåll och omfattning Journalisthögskolan i Stockholm

Utdrag ur JHS:s egen presentation av undervisningens innehåll.

Journalistlinjen omfattar fyra terminer eller 80 poäng. De två första terminerna är en grundkurs som förbereder för den tredje terminen som är en praktiktermin. Under den avslutande terminen - fördjupningsterminen - summeras erfarenheterna från praktikterminen och läggs till grund för en undersökande och experimenterande undervisning om journalistikens villkor.

Grundkurs

Grundkursen skall ge en grundläggande orientering om medierna, verktygen och källorna. Kursen består av en introduktion samt olika projekt som antingen är medieinriktade eller problemorienterade.

I projekten ges undervisning i ämnena massmedieretorik, massmediekunskap, informationskällor med källkritik, journalistik med yrkesetik samt rättskunskap.

Nyckelorden för ämnet massmedieretorik är språklig medvetenhet; förmåga att uppfatta texter som handlingar i bestämda sociala situationer, handlingar genom vilka skribenten relaterar sig till sitt ämne och sin publik. Stort intresse ägnas åt de skrivtraditioner och konventioner som är karakteristiska för massmedierna.

Massmediekunskapen syftar till att ge en översikt av främst den svenska massmediestrukturen, med tonvikt på de institutionella, ekonomiska och politiska villkoren, den historiska bakgrunden till dagens situation samt aktuella utvecklingstendenser och forskningsresultat.

Ämnet inventerar och diskuterar också vilka olika möjligheter det finns att på facklig och politisk väg förändra massmedierna så att de bättre kan fullgöra sina uppgifter i den demokratiska processen.

Ämnet informationskällor och källkritik handlar om sakligheten i massmedierna, bland annat diskuteras objektivitetsproblemet utförligt. Ämnet tar också upp hur man får fram fakta inom den statliga förvaltningen, kommunala förvaltningen, företagen, organisationerna, etc.

Journalistik med yrkesetik skall ge kunskaper och färdigheter som är användbara inom såväl tryckta medier som inom etermedier. Undervisningen sker genom praktisk övning antingen individuellt eller i grupp och utgör en väsentlig del av projekten.

Rättskunskapen ger en grundläggande orientering om de juridiska och etiska regler som är av särskilt intresse för journalister. Ämnet tar upp lagstiftningen om yttrandefriheten i press och i etermedier samt den praxis som utvecklats inom Radionämnden och Pressens Opinionsnämnd. Även reglerna om offentlighet och sekretess samt upphovsrätten behandlas.

Projektet följer i sin uppläggning i stort sett samma grundmodell. Först en inledande teoretisk undervisning kring de problem projektet ska behandla samt en analys av den produkt projektet omfattar. Därefter följer en eller flera produktioner av reportage, radioinslag, tv-program, etc. samt genomgångar.

Följande projekt ingår i grundkursen:

Elementa

Elementan ger under nio veckor de baskunskaper eleverna behöver för att kunna delta i det fortsatta projektarbetet. Elementan omfattar bl.a. intervjueteknik, rubrik- och ingressövningar, reportage och redigering. Även fotografering och bildanalys ingår. I ämnena Massmediekunskap, Massmedieretorik samt rättskunskap ges grundläggande kurser.

Nyhetsjournalistik

I avsnittet Nyhetsjournalistik ingår ämnena källor och källkritik, massmediekunskap, massmedieretorik samt interninformation. I detta avsnitt diskuteras också nyhetsvärderingens problem, och kunskaper-na omsätts i praktisk produktion av nyhetssidor. Särskild vikt läggs här vid redigeringsträning.

Källor och källkritik har ett särskilt kursavsnitt med undervisning om källkritiska metoder, om research-teknik och om informationskällor på det statliga området: riksdag, regering, förvaltning.

Kommunprojektet syftar till att ge kunskaper om hur kommuner och landsting fungerar samt att ge träning i kommunal bevakning. Varje klass studerar var sin kommun. De producerar sedan en tidning riktad till invånarna i kommunen. Projektet avslutas med en publikkontakt då eleverna tar kontakt med sina läsare. I samband med kommunprojektet ges en kurs om *interninformation*. I företag, organisationer, på personaltidningar och liknande ställen har journalisterna inom intern-informationen en särskild roll och en speciell ställning. Eleverna studerar i grupp olika typer av interntidningar och beskriver dessa muntligt och skriftligt.

Radioprojektet

Radioprojektet är i huvudsak ett praktiskt orienterat projekt. De första två veckorna består till stora delar av teknik, radiojournalistikens

grunder och tre eller fyra "direktsända" nyhetssändningar. De två återstående veckorna gör eleverna två längre produktioner, den första i grupp och den andra enskilt.

TV-projektet

TV-projektet ger en grundläggande kunskap om tv-mediets arbetsvillkor i fråga om journalistik, gestaltning och produktionsteknik. I projektet ingår produktioner av ökad svårighetsgrad och av olika art.

Att berätta

Att berätta handlar om att ge liv åt ett material som annars kanske inte skulle vara så lättillgängligt. I samarbete med någon tidningsredaktion skriver varje elev en egen större artikel. Det kan vara ett reportage eller en mer renodlad porträttartikel, men den djupgående intervjun har alltid en central roll.

Sakframställningen

Projektet omfattar sju veckor och syftar till att ge en träning i att analysera och beskriva komplicerade samhällsfrågor. Tyngdpunkten ligger på skrivandet av artiklar (utlandsbakgrund, ekonomiskt reportage, artikel om rättsliga förhållanden samt debattartikel). Avsnittet avslutas med en tidskriftsproduktion. Inom projektets ram integreras undervisningen i källor och källkritik, massmediekunskap, journalistik, teknik och form samt rättskunskap.

Summeringen

Summeringen av grundkursen omfattar ämnena Massmedieretorik samt informationskällor och källkritik.

Praktiktermin

Under praktikterminen - som är fyra månader - får eleverna möjlighet att i en konkret arbetssituation omsätta och pröva kunskaperna från grundkursen.

Ett viktigt moment under praktikterminen är *handledningen*. Denna ska vara avsevärt mer omfattande än den introduktion och hjälp som t.ex. nyanställda får. På varje praktikplats finns en handledare som tillsammans med eleven lägger upp ett utbildningsprogram över vilka olika moment som eleven ska arbeta med och under hur lång tid. Eleven och handledaren träffas sedan varje vecka för att diskutera det löpande arbetet och utvecklingen av elevens skrivande (textsamtal).

Under praktiken har eleverna regelbunden kontakt med skolan via speciella kontaktlärare och praktikdagar på skolan. Eleverna gör också ett antal övningsuppgifter som resulterar i tre rapporter. Syftet är att eleverna ska få en överblick över praktikinstitutionen och därmed även en viss distans.

Praktikplatser finns över hela landet och man måste vara beredd att göra sin praktik på annan ort än studieorten.

Hänsyn tas dock för placering på viss ort om styrkta sociala eller medicinska skäl föreligger. (Vårdnadsplikt eller liknande).

Fördjupningsterminen

Den fjärde terminen summerar och fördjupar grundkursens och praktikterminens erfarenheter. Terminen är indelad i tre moment: summering, seminariearbete samt linjearbete.

Under *summeringen* diskuteras massmediernas roll i samhället med utgångspunkt från de rapporter som eleverna sammanställt under praktiken. Det ges också en kurs i källkritik, som framför allt koncentreras kring objektivitetsproblemet, samt en kurs i massmedieretorik som tar upp berättarmetoder i massmedierna.

Seminariearbetet syftar i första hand till att studera medierna i funktion. Eleverna väljer att delta i en seminariereserie i antingen källkritik, massmedieretorik eller massmediekunskap. De utför sedan sitt seminariearbete i smågrupper eller enskilt.

Fördjupningsterminens sista moment är *linjearbetet*. Det utgör utbildningens journalistiska examensarbete och innebär att eleverna ska prestera stora, kvalificerade reportage. Projektet innehåller en föreläsningssedel, ett litteraturseminarium, produktion och genomgångar. Stor vikt läggs vid en omfattande research och genomarbetad form. Under linjearbetet ges även en kortare facklig kurs. Momentet avslutas med en summering i ämnena massmediekunskap, massmedieretorik samt källor och källkritik.

Bilaga 5

Riktlinjer för aspirantutbildning

Ett kollektivavtal om löne- och anställningsvillkor för aspiranter träffades 1985-09-23 mellan TA och SJF. Aspirant skall ges allsidig praktisk utbildning med huvudsaklig inriktning på nyhetsarbete, reportage och redigering. Avtalet omfattar en bilaga med riktlinjer som skall "läggas till grund för utbildningen". Dessa riktlinjer återges här.

HANDLEDARE

Handledaren, som ansvarar för aspirantens utbildning, bör vara en redaktionell medarbetare med arbetsledande uppgifter. Handledaren gör, i samråd med företagets utbildningsansvarige och journalistklubbens kontaktperson i utbildningsfrågor, ett skriftligt utbildningsprogram samt en förteckning över material och litteratur. Vid detta arbete kan hjälp erhållas från TAs utbildningsavdelning.

PRAKTISKA ARBETSUPPGIFTER

Tyngdpunkten i aspirantens utbildningsprogram skall ligga på praktiska arbetsuppgifter inom olika redaktionella områden.

Av aspiranttidens sex första månader bör, där så är möjligt, omkring en månad vara tjänstgöring på lokalredaktion. I övrigt bör tjänstgöringen vara varierad och förutom allmänreportage och redigering även innefatta t.ex. uppgifter för sport- och familjeredaktionerna samt orientering om arbetet på fotoavdelningen.

ASPIRANTSAMTAL

Schemalagda aspirantsamtal skall äga rum, i första hand mellan aspiranten och handledaren.

Under aspirantsamtalen skall de arbetsuppgifter som aspiranten utfört gås igenom. Vidare skall ett antal ämnen (se nedan) systematiskt behandlas.

Handledaren planerar aspirantsamtalen. Aspiranten skall ges tillfälle att påverka valet av de frågor som tas upp.

Aspirantsamtalens uppläggning preciseras i utbildningsprogrammet.

SAMTALSÄMNEN

Under aspirantsamtalen bör följande ämnen behandlas

Tidningsföretaget

- Företaget presenteras (organisation, ekonomi m.m.)
- Tidningen presenteras
- Produktionsgången ("från ax till limpa")

Större delen av denna information skall läggas in under de första två veckorna.

Redaktionen

- Organisationen (redaktioner/avdelningar)
- Medarbetarna
- Budgeten

Större delen av denna information skall läggas in under de två första veckorna.

Journalistiska elementa

- Urval av material, källkritik
- Att skriva (notiser, artiklar, ingresser, rubriker, bildtexter etc.)
- Att redigera (typografiska elementa, omfångsberäkning, medstrykning och omskrivning etc.)
- Layoutarbetet/samspelet text-bild, en sidas uppbyggnad, förhållandet mellan redaktionellt material och annonser etc.
- Bilderna
- Fotografering

Avtal

- Genomgång av aspirantavtalet och journalistavtalet
- Orientering om övriga avtal för journalister

Centrala organisationer

TA
TU
SJF

Journalistklubben

- Förtroendemännen
- Hur klubben arbetar

Pressrätt

- Tryckfrihetsförordningen (meddelarskydd, offentlighetsprincip etc.)
- Upphovsrättslagen och fotografilagen
- Sekretesslagen

Spelreglerna

- Publicitetsreglerna, PO och opinionsnämnden
- Yrkesreglerna

- Redaktionell reklam, textreklamkommittén

Nyhetsbyråer

- TT
- Utländska nyhetsbyråer
- A-pressens Stockholmsredaktion, FLT-press m.fl.

MATERIAL

Till flera av samtalsämnena finns redan material, t.ex. spelreglerna, avtal och lagar, interna redigeringsregler och skrivregler. Det kan också finnas pedagogiskt skriftligt material på journalisthögskolorna, FOJO och de folkhögskolor som har journalistlinjer.

LITTERATUR

Aspiranten bör uppmuntras att vid sidan om tjänstgöringen bredda sina kunskaper inom vissa ämnen. Företaget bör tillhandahålla en lista över lämplig litteratur. Litteraturen, som skall vara av grundläggande slag, bör behandla följande ämnen:

- Tidningssvenska
- Samhällskunskap
- Ekonomi
- Statistik
- Arbetsrätt
- Massmediekunskap
- Aktuell debatt som rör journalistyrket

REDAKTIONELL TEKNIK

Redan under den första delen av tjänstgöringen bör aspiranten få lära sig hur man arbetar med den redaktionella teknik som används vid företaget.

MASKINSKRIVNING

Aspirant som inte kan skriva maskin bör få hjälp av företaget att lära sig skriva maskin. I utbildningsprogrammet kan en maskinskrivningskurs läggas in.

STUDIEBESÖK

Några väl förberedda studiebesök - bl.a. vid en lokalradiostation och på andra tidningsredaktioner - är lämpliga inslag i aspirantutbildningen.

Bilaga 6

Kursinnehåll i fortbildningsblock

Ett utkast

I kapitel 11.5 behandlas ett utkast till fortbildningsblock bestående av ett antal enstaka kurser med intensivundervisning. Här återges utkast till innehåll i de olika kurserna. För utkastet svarar prefekten vid FOJO Lars Loungeville.

Journalistroll och yrkesetik (1v)

Målet är att göra deltagarna medvetna om journalistikens förutsättningar och funktioner i samhället;
att ge fördjupade insikter i yrkesrollen och stärka yrkesidentiteten samt granska och värdera journalistisk yrkesetik.

Innehåll:

Samhällskrav och journalistroll

Yrkesetik - formell och informell

Offentlighet och sekretess

Mediernas uppbyggnad, struktur och funktion

Journalistspråket I (2v)

Målet är att göra deltagarna mer förtrogna med sitt språk, det dagliga arbetsredskapet;

att få deltagarna att skriva så att läsarna förstår och känner sig delaktiga i den språkgemenskap journalisten är med om att skapa; att ge en fördjupad insikt i sådana aspekter på det svenska språket, som är av särskild vikt i det journalistiska arbetet.

Innehåll:

Hur språket fungerar i vårt samhälle Ordval och ordbildningar
Meningsbyggnad, skiljetecken och språkriktighet
Stilmönster och stilbedömning
Språkvårdens mål och medel
Stilistisk jämförelse av dagstidningar
Ord och bild i samverkan; bildtexter och rubriker
Notisskrivning
Språkliga hjälpmedel i samverkan
Popularisering i specialiseringens samhälle
Enskilda övningar
Grupparbeten

Journalistspråket II (1v)

Målet är att deltagarna ska utvecklas stilistiskt och våga skriva personligt utan att texterna blir privata eller egocentriska.

Innehåll:

Skrivövningar i bl.a.
person- och miljöbeskrivningar där alla sinnen används
Dramaturgiska effekter i texter
Diskussioner och analyser av
dels egna texter som skrivs under kursen
dels andras texter (reportage, skönlitteratur, facktexter etc.)

1. Redigeringens grunder (1v)

Målet är att ge deltagarna de tekniska basfärdigheter som krävs för att tillägna sig dagstidningsredigeringens grunder.

Innehåll:

Typografiska måttssystem
 Stilböcker
 Typometern
 Räknesnurren
 Bildhantering
 Skissteknik
 Textmängdsberäkning
 Textredigering
 Rubriker

2. Kvalificerad redigering och bildjournalistik (2v)

Målet är att med basfärdigheterna som grund utveckla och bredda deltagarnas redigeringskunskaper och bildbehandling.

Innehåll:

Layout och typografi
 Nyhetsvärdering
 Redigering i ny teknik
 Bildbehandling och bildjournalistik:
 urval, beskärning, original, analys, färgbild, arkiv, bildrätt.

Nyhetsgrafik:

olika former (kartor, diagram, sprängskisser m.m.), framställningssätt, användningsområden, arbetsgång.

1. Reporterarbetets grunder (1v)

Målet är att ge deltagarna kunskaper i de för en reporter grundläggande arbetsmetoderna.

Innehåll:

Intervjuteknik

Källkritik

Modeller för artikelskrivande

Analyser av egna och andras texter

(Offentlighet och sekretess)

2. *Reporterarbete - påbyggnad (2v)*

Målet är att ge fördjupade kunskaper om olika reportagetekniker; att orientera om möjligheterna att journalistiskt utnyttja olika källor; hos myndigheter, organisationer, företag osv.

Innehåll:

Reportaget och andra journalistiska genrer

Metoder för insamlande av stoff

Källor: offentliga arkiv, bibliotek, databaser, videotex, tidningsarkiv, landsarkiv etc.

Projektarbeten i form av reportage

Studiebesök

1. *Kommunaljournalistik (2v)*

Målet är att introducera deltagarna i kommunalbevakningen och ge grundläggande kunskaper om den kommunala verksamheten, både ur samhälleligt och enskilt perspektiv; att särskilt lära deltagarna granska och använda det kommunala budgetmaterialet.

Innehåll:

Kommunens organisation

Nämndernas och förvaltningarnas uppbyggnad, verksamhet och kompetens

Den kommunalpolitiska beslutsprocessen

Kommunal verksamhet i bolags- och stiftelseform
 Kommunal demokrati
 Kommunal ekonomi och budgethantering
 Det kommunala reportaget
 Offentlighet och sekretess i kommunen

2. *Regionalbevakning (1v)*

Målet är att ge kunskap om landstingets, länsstyrelsens och övriga regionala organs organisation och arbetssätt;
 att visa hur man journalistiskt kan bevaka de regionala myndigheterna.

Innehåll:

Landstingets organisation, ekonomi och beslutsprocess
 Länsstyrelsens uppbyggnad och funktion
 Övriga regionala myndigheter
 Regionala organ som källor för journalisten
 Förvaltningslagen
 Hälso- och sjukvård i regionen

Arbetsmarknads- och näringslivsbevakning (2 alt. 3v)

Målet är att visa deltagarna olika vägar att bevaka arbetsmarknaden via bl.a. företagsledning och fackliga organisationer samt lokala, regionala och centrala arbetsmarknadsorgan;
 att ge deltagarna underlag för att utarbeta egna program för lokal/regional näringslivsbevakning;
 att ge deltagarna baskunskaper om företagsekonomiska begrepp.

Innehåll:

Lagar och avtal på arbetslivets område
 Förhandlingsprocessen: hur avtal blir till
 Arbetsmarknadspolitiken
 Källor i ekonomisk journalistik

Källor i lokal näringslivsbevakning

Företagsekonomiska begrepp:

nyckeltalsmetoden, bokslutsdispositioner, dolda reserver, årsredovisningar m.m.

Projektarbete: den egna näringslivsbevakningen

i nutidsorientering och allmän bildning. Hnj 1987

1. Vad heter Margaret Thatchers huvudmotståndare i den Engelska valkampen?
2. I vilka politiska frågor har vi haft folkamröstningar i Sverige?
3. Vad heter den ständige sekreteraren i svenska akademien?
4. Vem är statschef i Sverige?
5. Vem avslöjade Refaat El-Sayed "doktorshatt"?
6. Vilka programdelar innehåller moronkott, som sänts vardagar 7.00-8.00?
7. Vilken kampani har denna symbol?
8. Vilken driver kampanjen "DÄMPA FARTEN"?
9. Vilken titel har den mäktigaste personen i Sovjet?
10. Räkna upp de tre senaste presidenterna i U.S.A.
11. Ordförande för Sveriges Radios koncernstyrelse är
12. Expressens chefredaktör heter
13. Vilken varv fick en militärdorder på att bygga u-båtar i konkurrens med ett annat europeiskt varv, vilket?
14. Vad är Party Warnings?
15. Månskiktet har genom årtusenden drabbats av olika faror. Senast AIDS men vad är TRC för sjukdom?
16. Vilken myndighet ger tillstånd för kabel-tv?
17. Vilken myndighet ger tillstånd för rarradiosändningar?
18. Sveriges första kvinnliga partiledare var

DITT NAMN ÄR:

SKRIVNINGSNUMMER:

18. För vilket ämbetsverk är Carl Thomé chef?
19. Vem fick Svenska Dagbladets brännmål 1986?
20. Vem fick Nobels litteraturpris 1986?
21. Vem fick Sveriges Lärarlöf-priser 1986?
22. Vem fick Nobels fredspris 1986?
23. Vilka är de s.k. frontstaterna?
24. Vad är "mujahedin"?
25. I vilket land kan du placera folkkoruppen druser?
26. Vad heter presidenten i Argentina?
27. Ordföranden för SAF heter
28. För TIO
29. För 10
30. För ett
31. Vem bedömer om du har rätt till slukpenning?
32. Vid en enmansteaterföreläsning slände skådespelaren ut en biskop, som kom sent till föreläsningen. Vilken var skådespelaren och biskopen?
33. Vad är ANC och vad betyder förkortningen?
34. Svenska mästare under den förra säsongen i blev:
a. ishockey b. fotboll
c. bandy d. handboll
35. Sveriges resultat i slutspellet i ishockey-VM:
a. Tjeckoslovakien - Sverige b. Sovjet - Sverige
c. Kanada - Sverige
d. Rainbow Warriors sänktes på Nya Zeeland? Varför?
36. Vilken organisation tillhörde a u?
37. William Webster är nu chef för
38. Molotov-cocktail är
39. Bengt Dennis är
40. Sergen Rubka är
41. Bakterien campylobacter finns bl a i ett livsmedel, vilket?
a. Vilken sjukdom ger bakterien upphov till?
42. Statsminister i Finland är
43. Utrikesminister i Finland är
44. Statsminister i Norge är
45. Statsminister i Danmark är

61. Vilka blev svenska mästare i basket?
62. Ange pattefåra på följande tidningar:
Östra Svealand
Östersunds Posten
Troms
Norrskensfågeln
Gotlands Tidningar
Dagens Nyheter
Arbetet
Årtonbladet
Svealands Folkblad
Vinterdrottens Kirken
- Använd följande förkortningar: m. moderat, lib/fp-liberal/folkpartiet, cp-centerpartiet, soc-socialdemokratisk, synd-syndikalistisk, vpk-väns-terpartiet kommunisterna, b-borgerlig, kds-kristen demokratisk samlina, pro-partipolitisk obunden.
63. Vinterolympiaden 1988 äger rum i...
64. En av de mindre kända sidor av August Strindberg var hans journalist-bana. Vilken tidning i Göteborg fick ha honom som journalist?
65. Nästa år är det 350 år sedan en svensk koloni grundades i en stat i U.S.A: Vilken stat är det frågan om?
66. Danny Kaye var under många år ambassadör för F.N:s barnfond, som förkortas till...
67. Verksällande direktören i Refors tvinnades lämna sitt jobb, vad heter han?
68. "Lillen" Eklund blev europamestare i boxning genom vinst mot...
69. Målningen "Solrosen" såldes nyligen på auktion. Vem var konstnären till detta dyrbara mästerverk?
70. "Vita fingrar" är en yrkesskada som orsakas av...
71. Miljöorganisationen Greenpeace har upprättat en ny bas, där de bl a kommer att göra biologiska undersökningar, var?
72. Förra året hade en film om Agnes v Krusenstjerna premiär. Vad hette filmen?
- a. Vem svarade för regin?
- b. Nordiska rådets litteraturpris tilldelades...
- a. Bokens titel är...
74. Dagens Nyheter och Politikens fredspris tilldelades...
75. Sherlock Holmes firade nyligen 100 år jubileum. Vem var författaren till denna piprökande detektare?
76. Vem skrev "Sunderhetsvåg"?
77. "Nor after sig" stämbanografiskt verk av...

46. Vem är ... i Sveriges Andra namn?
- a. statsminister
b. justitieminister
c. utrikesminister
d. finansminister
e. socialminister
f. kommunikationsminister
g. finansminister
h. utbildningsminister
i. jordbruksminister
j. arbetsmarknadsminister
k. handelsminister
l. industriminister
m. civilminister
n. biståndminister
o. utrikeshandelsminister
p. familjeminister
q. löneminister
r. kulturminister
s. ungdoms/ldrottaminister
t. invandrarminister
u. energi/miljöminister
47. Två nazistförbrytare har fighurat den senaste tiden den ene utlämnad från U.S.A och den andre utlämnad från Bolivia. Vilka är de och till vilka länder har de utlämnats till?
48. Vad heter kvinnan som föreslås ingå i VPK:s ledar"trojka"?
49. En fängslad nazistledare föreslås bli frigiven från sitt fängelse i Berlin, vem?
50. Chefen för landstinget har titel...
51. Antalet riksdagsledamöter i Sverige är...
52. Avgiften för ett läkarbesök vid en vårdcentral är...
53. Vad är S O U?
54. Vad är S F S?
55. De förslag som regeringen lägger fram kallas för...
56. ... och riksdagsledamotens förslag kallas...
57. Räkna upp partierna för...
- a. moderaterna
b. folkpartiet
c. centerpartiet
d. socialdemokraterna
e. vänsterpartiet kommunisterna
f. kristen demokratisk samlina
58. Vilket lag är hitills obeskrivet i fotbollssallsvenskan?
59. Vem har huvudrollen i Ingar Bergmans uppsättning av HAMLET?
60. Den senaste engelska dagstidningen heter...

86. Chefredaktör för Dagens Nyheter är...
87. Magnetyl hjälper inte mot radioaktiv strålning. I samband med Tjerno-byl haveriet köpte svenskarna tabletter innehållande...
88. Vem är president i Nicaragua?
89. Sven Göran Eriksson fick sparken som tränare för Romas fotbollslag, vilket lag kommer han att träna nu...
90. Vem har skrivit boken "Ateisten och den heliga staden"...
91. Chun Doo Hwan är...
92. Premiärministern i Indien har råkat ut i "blåsväder" tack vare Bofors affären, vad heter han...
93. Frankrikes regeringschef heter...
94. Vad är IMF?
95. Nyligen inträffade oroligheter mellan svenska ungdomar och en invandrargrupp i en kommun, var...
96. I vilket land återfinns RMR-gerillan?
97. Påven och Chiles diktator möttes under våren. Vad heter dessa män?
98. Freon är farligt för jordens...
99. Vad innebär att "anföra besvär"...
100. Antivåldskampanjen, som bildades på initiativ av statsministern kallas...
101. Ho Chi Minh-staden hette tidigare...
102. Statilias investeringsbankens chef heter /kommer att bli arbetande styrelseordförande för denna snart/...
103. Cessumhalten mäts i...
104. Sveriges första VM-guld i längdskidåkning efter Toini Gustafsson-Rönniund erövrades av... på... km
105. Vem avslöjade AB Bofors smuggelverksamhet?
106. Vad är IAEA... vem är chef för IAEA...
107. Vem är den störste enskilde ägaren av Bofors aktier?
108. Vilka åklagare har "avverkats" i samband med utredningen av mordet på Olof Palme?
109. Contras återfinns i...
110. Varför bör en journalist vara nutidorienterad och allmänbildad?
Skriv en kort motivering! Du kan även fortsätta på baksidan. Max 20

70. Vad har dessa förkortningar gemensamt? AFP, DFA, Tanjug, Reuter, AP, IPS?
71. Ange hemländerna för dessa förkortningar:
a. AFP...
b. DFA...
c. Tanjug...
d. Reuter...
e. AP...
f. IPS...
72. Ett U.S.A fartyg blev skadskjuten i Persiska viken av en speciell typ av robot, som tillverkas i Frankrike. Vad heter robottypen?
73. Vilka från Norden har varit generalsekreterare för FN?
74. Hafez Assad är...
75. Pharmacia har fått ny styrelseordförande, vem?
76. Jacques Vergès är...
77. Ett tidsningsförslag gick nyligen i konkurs. Vilka tidningar gavs ut på detta förslag /tidningarna utkommer fortfarande trots konkurs/...
78. Vad heter den svenska duon bakom CHERRY?
a. Regissören i England heter... som omarbetar regin för en U.S.A version, som sätts upp på...
79. Gruppen U2 kommer att ha konsert i Göteborg tillsammans med gruppen... på...
80. Sverige har/har haft besök av Hollands drottning, vad heter hon?
81. Nyligen dömdes en av riksdagens talmän för bokföringsbrott, vem?
82. En norsk vapenfabrik har avslöjats som smugglare av högteknologiskt material. Namnge fabriken...
83. En presidentkandidat gav upp sin kandidatur efter div. Intima avslöjanden, vem och vilket parti?
84. Två stardard har fått kritik från ett av riksdagens utskott. Vilka är stardarderna och vilket utskott gav kritiken?
85. Vad heter ordf. resp. vice i detta utskott?
86. Jacques Werups senaste bok...

Statens offentliga utredningar 1987

Kronologisk förteckning

1. Otillbörlig efterbildning. Ju.
2. Dödsboärande och samägande av jordbruksfastighet m.m. Ju.
3. Långtidsutredningen '87. Fi.
4. En ny kyrkolag m. m. Del 1. C.
5. En ny kyrkolag m. m. Del 2. C.
6. Folkstyrelsens villkor. Ju.
7. Barnets rätt. Ju.
8. Svenska försvarsindustrins utlandsverksamhet. UD.
9. Det svenska totalförsvaret inför 90-talet. Fö.
10. Indrivningslag m.m. Fi.
11. Skydd för det väntade barnet. Ju.
12. Legitimation för vissa kiropraktorer. S.
13. Översyn av rättegångsbalken 3. Ju.
14. Mordet på Olof Palme. Ju.
15. Miljöskadefond. ME.
16. Begravningslag. C.
17. Franchising. Ju.
18. Internationella familjerättsfrågor. Ju.
19. Varannan damernas. A.
20. Läkemedel och hälsa. S.
21. Äldreomsorg i utveckling. S.
22. Missbrukarna Socialtjänsten och Tvånget. S.
23. Medicinteknisk säkerhet. S.
24. Produktsäkerhetslag. Fi.
25. Ökat kommunalt väghållningsansvar. K.
26. Enskilda vägar. K.
27. Skeppsleiga till utlänning. Tillstånd, dispenser, flaggskefte. K.
28. Bistånd för bättre miljö i u-land. UD.
29. Stöd till näringslivet. Fi.
30. Fel i fastighet. Ju.
31. Integritetsskyddet i informationssamhället 4. Ju.
32. För en bättre miljö. ME.
33. Ju mer vi är tillsammans. Del 1. C.
34. Ju mer vi är tillsammans. Exempelsamling. Del 2. C.
35. Ju mer vi är tillsammans. Underlag för reformer samt förslag. Del 3. C.
36. För en bättre miljö. Miljövårdsfamiljen. Myndigheter och författningar. ME.
37. Stödet till barn- och ungdomsföreningar. C.
38. Arkiv för individ och miljö. U.
39. Studiemedel. U.
40. Datorisering av tullens export- och importrutiner. Fi.
41. Fasta Öresundsförbindelser. K.
42. Miljökonsekvenser av fasta Öresundsförbindelser. K.
43. Snabbare körkortsingripanden m.m. K.
44. Livsmedelspriser och livsmedelskvalitet. Jo.
45. Översyn av mervärdesskatten. Del XI. Fi.
46. Översyn av rättegångsbalken 4. Ju.
47. Skäligen lokalhyror och trygghet i besittningen. Bo.
48. Ett nytt plan- och bostadsverk. Bo.
49. Sverigeanvändningen och vissa publikationer. UD.
50. Högskolans journalistutbildning. U.

Statens offentliga utredningar 1987

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Otillbörlig efterbildning. [1]
Dödsboärande och samägande av jordbruksfastighet m.m. [2]
Folkstyrelsens villkor. [6]
Barnets rätt. [7]
Skydd för det väntade barnet. [11]
Översyn av rättegångsbalken 3. [13]
Mordet på Olof Palme. [14]
Franchising. [17]
Internationella familjerättsfrågor. [18]
Fel i fastighet. [30]
Integritetsskyddet i informationssamhället 4. [31]
Översyn av rättegångsbalken 4. [46]

Utrikesdepartementet

Svenska försvarsindustrins utlandsverksamhet. [8]
Bistånd för bättre miljö i u-land. [28]
Sverigeinformation och vissa publikationer. [49]

Försvarsdepartementet

Det svenska totalförsvaret inför 90-talet. [9]

Socialdepartementet

Legitimation för vissa kiropraktorer. [12]
Läkemedel och hälsa. [20]
Äldreomsorg i utveckling. [21]
Missbrukarna Socialtjänsten och Tvånget. [22]
Medicinteknisk säkerhet. [23]

Kommunikationsdepartementet

Ökat kommunalt väghållningsansvar. [25]
Enskilda vägar. [26]
Skeppsleja till utlänning. Tillstånd, dispenser, flaggskifte. [27]
Fasta Öresundsförbindelser. [41]
Miljökonsekvenser av fasta Öresundsförbindelser. [42]
Snabbare körkortsinriparanden m.m. [43].

Finansdepartementet

Långtidsutredningen '87. [3]
Indrivningslag m.m. [10]
Produktsäkerhetslag. [24]
Stöd till näringslivet. [29]
Datorisering av tullens export- och importrutiner. [40]
Översyn av mervärdesskatten. Del XI. [45]

Utbildningsdepartementet

Arkiv för individ och miljö. [38]
Studiemedel. [39]
Högskolans journalistutbildning. [50]

Jordbruksdepartementet

Livsmedelspriser och livsmedelskvalitet. [44]

Arbetsmarknadsdepartementet

Varannan damernas. [19]

Bostadsdepartementet

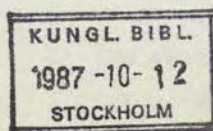
Skäliga lokalhyror och trygghet i besittningen. [47]
Ett nytt plan- och bostadsverk. [48]

Civildepartementet

En ny kyrkolag m. m. Del 1. [4]
En ny kyrkolag m. m. Del 2. [5]
Begravningslag. [16]
Ju mer vi är tillsammans. Del 1. [33]
Ju mer vi är tillsammans. Exempelsamling. Del 2. [34]
Ju mer vi är tillsammans. Underlag för reformer samt förslag. Del 3. [35]
Stödet till barn- och ungdomsföreningar. [37]

Miljö- och Energidepartementet

Miljöskadefond. [15]
För en bättre miljö. [32]
För en bättre miljö. Miljövårdsfamiljen. Myndigheter och författningar. [36]

1871
1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

ALLMÄNNA FÖRLAGET

ISBN 91-38-10048-7

ISSN 0375-250X